

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 01393

YUDISHE GRAMATIK

Zalman Rejzen

Permanent preservation of this book was made possible

by Edith & Charles Pascal

in memory of

Mindel, Chidakel & Shinas Families

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ז. רייזען.

יודישע גראמאטיק.

פערלאג „פראַגרעס“.

וואַרשאַ—טרנס"ח.

Еврейская Грамматика

Составилъ

З. РЕЙЗИНЪ.

ВАРШАВА. 1908.

изд. Тип. Б. Гуршъ, Варшава Налевки 7.

פאָרוואָרט.

— 24 —

פון מענדעלי מוכר-ספרימ'ס ערשמען ווערק, וואָס דארף גע-
דעכענט ווערען פאר דעם ערשמען ערנסמען ליטעראַרישען שריט אין
דער יודישער שפראַך, זענען אַריבער שענע עטליכע צעהנדליג יאָהר.
פאר דער צייט זענען אַרויסגעטראָמען נייע מאלאנמען, עס האָט זיך
בעקומען אַ געוויסע פּיוּאַנאַמיע פון אַ ליטעראַטור, עס זענען
ערשינען צייטשריפטען און בלעטער, און דאָך — ווי ס'איז ניט
מאָדנע און אונגלויבליך — איז ביי יודען ניטאָ האַמש אַ פּראָבע
פון אַ גראַמאַטיק.

אַפּטמאָל איז אפילו גערעדט געוואָרען מכה דער מעגליכקייט
פון אַיהר, נאָר אַיך בין נוטה צו מיינען, אַז די רייד האָבען ניט
נאָר ניט דערנעהנטערט וועמען עס איז צו דער אַרבייט, נאָר,
פּערקעהרט, זיי האָבען אַרויפגעלעגט אַ מיין שליווער פון שרעק
אויף דעם וואָס עס הייסט „יודישע גראַמאַטיק“.

מיין גראַמאַטיק, וועלכע אַיך האַלט, פּערשמעהט זיך, בלויז
פאר אַ פּראָבע, וועט דאָכט מיר, בעווייזען, אַז דער שרעק איז
געווען אַנאָמויסטער; אַז אַ יודישע גראַמאַטיק איז דורכאויס
מעגליך, און אפילו טיילווייז לייכט צו פּערפאַסען. אויף וויפיעל
דאָס איז מיר געלונגען — ווענען דעם זאָלען זיך אַרויסזאָגען די
מבנים דערצו. די אַנווייזונגען אויף די פּעהלערן, אויב זיי וועלען
אַרויסגעפונען ווערען, וועלען פיהרען צו פּערפאַלקאָמען די יודישע
גראַמאַטיק. פון דאָנען איז אַ וועג צו דער וויסענשאַפטליכער
בעגרינדונג פון דער יודישער שפראַך. און דערין ליעגט דאָס
בעצאָהלט פאר מיין מיה.

לסוף געפין אַיך פאר נויטיג אַרויסצוזאָגען, אַז די צייטונג
„דער פּריינד“ מיט אַיהר אמת יודישער שפראַך, מיט אַיהר ריין-
אויסגעהאַלטענער אַרטיאָגראַפיע, האָט מיר אין פּיעלע פרטים מיט-
געהאַלפּען.

דער פּערפאַסער.

אינהאלטספערצייכנים.

זייטן

I	פארווארט	1
	I. די קלאנגען און די בוכשטאבען.	
3	1. ווערטער . וילבען , קלאנגען און בוכשטאבען	
4	2. די איינטיילונג פון די קלאנגען	
5	3. די וואקאלען	
7	4. די קאנסאנאנטען	
11	5. די נקודות	
	II. ווארטלעהרע.	
13	6. די רעדעטיילען	
14	7. די איינטיילונג פון די הויפטווערטער	
15	8. דאס געשלעכט פון די הויפטווערטער	
18	9. דער ארטיקל	
19	10. די בילדונג פון דער מעהרצאהל אין די הויפטווערטער	
30	11. די בויגונג פון די הויפטווערטער	
34	12. די בויגונג פון די אייגענעמען	
35	13. אָנמערקונגען צו דער בויגונג פון די הויפטווערטער	
37	14. די בילדונג פון די הויפטווערטער	
41	15. דאָס אייגענשאַפטסוואָרט	
42	16. די בויגונג פון די אייגענשאַפטסווערטער	
48	17. די פּרֶגנלויבונגסשטופען פון אייגענשאַפטסווערטער	
51	18. די בילדונג פון די אייגענשאַפטסווערטער	
52	19. דאָס צאָהלוואָרט	
53	א) די גרונדצאהלען	
54	ב) די אָרדנונגסצאהלען	
55	ג) די ברובצאהלען	
56	20. דאָס פירוואָרט	
59	21. די בויגונג פון די פירווערטער	
64	22. דאָס צייטוואָרט	

זייט .

23.	די צייטפאָרמען, צאָהל־צײַמער, פּערזאָנען און פּאָרמען	06
24.	דאָס מיטעל־וואָרט	68
25.	די בויגונג פֿון די צייטווערטער	69
26.	די בילדונג פֿון דער געגענוואָרט	70
27.	אַנמעקונגען צו דער בילדונג פֿון דער געגענוואָרט	72
28.	די בעפעלענדע פּאַרם	74
29.	די בויגונג פֿון דעם הילפּס־צייטוואָרט זײַן	75
30.	די בויגונג פֿון דעם הילפּס־צייטוואָרט האָבן	76
31.	די בילדונג פֿון די מיטעל־ווערטער	77
32.	די בילדונג פֿון די צוזאַמענגעזעצטע צייטווערט־ביבע פּאָרמען	80
80.	(א) די פּערנאַנענהייט	80
81.	(ב) די צוקונפּט	81
82.	(ג) די לאַנגפּערנאַנענהייט און די צווייטע צוקונפּט	82
83.	(ד) די בעדינגונגספּאַרם	83
33.	די פּאַסיווע פּאָרמען	84
34.	די בויגונג פֿון די צייטווערטער מיטן פּירױאַרט זײַן	87
35.	די צייטווערטער, וואָס זענען געבילדעט מיט דער הילף פֿונ'ם צייטוואָרט טהאָן	89
36.	די בויגונג פֿון די צוזאַמענגעזעצטע העברעאישע צייטווערטער	91
37.	די בויגונג פֿון די צוזאַמענגעזעצטע צייטווערטער	92
38.	דאָס אומשטאַנדס־וואָרט	94
39.	דאָס פּאַרױאַרט	96
40.	דאָס בינדױאַרט	98
41.	דאָס אויסרופֿונגס־וואָרט	99

די קלאנגען און די בוכשטאבען.

1. ווערטער, זילבען, קלאנגען און בוכשטאבען.

דער מענש דריקט אויס די געדאנקען זיינע דורך ווערטער. איטליכס וואָרט בעשטעהט פון איינער אָדער פון מעהר זילבען (בִּקְרוֹת — слоги): א זילבע הייסט א טייל וואָרט, וואָס קען אויסגעזאָגט ווערען אין איין מאָל, צ. ב. דאָס וואָרט רעכענען קען אויסגעזאָגט ווערען אין דריי מאָל, דערום בעשטעהט עס פון דריי זילבען: רע, כע און נען. דאָס וואָרט ברענגען בעשטעהט פון צוויי זילבען; ס'זענען אויף פארהאן ווערטער, וואָס בעשטעהען פון איין זילבע, צ. ב., מיש, באַרג.

נאָך דער צאָהל זילבען נאָך ווערען די ווערטער איינגעטיילט אין איינזילביגע (כּוּף, קָב), צווייזילביגע (ווינגען, כּעש) און מעהרזילביגע (פער-בריינגען, בִּתְּמִנוֹת).

די זילבען ווערען איינגעטיילט אין שטאַמזילבען, פאָרזילבען און נאָכזילבען אָדער ענדונגען.

דייעניגע זילבע פון וואָרט, וועלכע האָט די הויפטבע-דייטונג, הייסט שטאַמזילבע; די זילבע, וואָס שטעהט פאָר דער שטאַמזילבע הייסט פאָרזילבע; וואָס שטעהט נאָך דער שטאַמזילבע, הייסט נאָכזילבע אָדער ענדונג. אזוי, צ. ב., האָט די הויפטבעדייטונג אין דעם וואָרט פערשרייבען די זילבע שרייב, וועלכע איז דעריבער די שטאַמזילבע פון דעם דאָזיגען וואָרט; פער איז די פאָרזילבע און ען—די נאָכזילבע אָדער די ענדונג.

יערע זילבע בעשטעהט פון קלאנגען (Laut, звук). אזוי
 צ. ב., בעשטעהט די זילבע זינ פון דעם וואָרט זינגען — פון ד
 קלאנגען זי און נ.
 די קלאנגען ווערען ביים שרייבען בעצייכענט דורך בויב
 שטאָבען (אותיות, буквы).
 די יודישע שפראַך האָט פאָלגענדע 22 בוכשטאָבען:
 א (א), ב (ב), ג (ג), ד (ד), ה (ה), ו (ו), ז (ז), ח (ח), ט (ט), י (י), כ (כ), ל (ל), מ (מ),
 נ (נ), ס (ס), ע (ע), פ (פ), צ (צ), ק (ק), ר (ר), ש (ש), ת (ת).
 די בוכשטאָבען כ, מ, נ, פ אין צ פערענדערן אין סוף
 וואָרט זייער געשטאלט: כ־ך, מ־ם, נ־ן, פ־ף, צ־ץ, ז־ז.
 רייע, י־ים, ו־ען, אויף, געץ.
 אָנמערקונג. פאר אַנ־אָפ־אָס־ט־ר־אָף * בלייבען די דאָזיגע בוכ־
 שטאָבען אונפֿערענדערט. צ. ב. בו־יים (ניט הױיים).
 קלױמען (ניט קלױען), דעם קהנים (ניט דעם קהנים), יוספֿין (ניט
 יוסף׳ן), דעם פֿריצים (ניט דעם פֿריצים). פאר אַ פֿער־בי־ד־ונג־ט־
 שט־ר־יף ** אָבער פֿערענדערן זיי זיך יאָ, צ. ב. דער שטורם־
 זינד.

2. די איינמייילונג פון די קלאנגען.

די קלאנגען ווערען אייגעטיילט אין וואָקאלען (Selbstlaute)
 און קאָנסאָנאָנטען (Milblaute, согласные звуки)

* דער אָפֿאָס־ט־ר־אָף (י) איז אַ צייבען, וואָס טיילט אָב איין טייל
 וואָרט פֿונם אנדערן. איבערהויפֿט ווערט ער געברויכט אויף אַבזומיילען די
 יודישע פֿאָרוילבען און ענדונגען פון די העברעאישע ווערטער, צ. ב.
 בע־ג־בע־ע־ע־ן. אויך ווערט ער געברויכט אָנשטאָט אַי־אָו־יס־געל־אָוט־ע־ן
 בוכשטאָב, צ. ב. אַשׁוּע־ט־ע־ר־ל־.
 ** דער פֿער־בי־ד־ונג־ט־שט־ר־יף (=) איז אַ צייבען, וואָס פֿער־בי־נד־ט־ צו־
 אָדער מעהר ווערטער אין איין וואָרט; מען קען איהם אויך אַרױסלױזען,
 צ. ב. שטורם־זינד און שטורם־זינד.

וואַקאלען הייסען די קלאנגען, וואָס קענען לייכט אויסגעוואָגט ווערען אליין. די וואַקאלען ווערען בעצייכענט דורך די בוכשטאָבען אַ (א), ו, י, ע.

קאָנסאָנאָנטען הייסען די קלאנגען, וואָס ווערען איבערהויפּט אויסגעוואָגט מיט דער הילף פון וואַקאלען. די קאָנסאָנאָנטען ווערען בעצייכענט דורך די בוכשטאָבען ב (ב), ג, ד, ה, וו (ו), ז, ח, ט, כ (כ), ל, מ, נ, ס, פ (פ), צ, ק, ר, ש (ש), ת (ת).

3. די וואַקאלען.

דער בוכשטאָב אַ דריקט אויס צוויי קלאנגען: אַ (א) און אָ (א). בדי צו אונטערשיידען זיי איינעם פונ'ם אנדערן, ווערט דער אַ אונטערשריכט אָדער מיט אַ פּתח (אָדער מיט אַ קמץ (אָ), צ. ב. דער זאָק, די זאָק.

מען שרייבט קיינמאָל ניט אין סוף וואָרט קיין שמומען * אַ, צ. ב. די (ניט דיא), זי (ניט זיא), פריי (ניט פרייא) א. א. וו.

דער קלאנג אָ ווערט בעצייכענט דורך וי. צ. ב. פויער. הווי, גרוי, לויפען א. א. וו.

די קלאנגען עי און אי ווערען בעצייכענט דורך יי. צ. ב. פרייד, פריינד, שניי, שניידען. צוליעב מעהר דיימליכקייט קענען זיי בעצייכענט ווערען דורך אַ צירק (אָדער דורך אַ פּתח. צ. ב. גמן, גמן.

אָנמערקונג 1. אין אייניגע פרעמדווערטער און פרעמדנעמען

* שמומע הייסען די בוכשטאָבען דאָן, ווען זיי ווערען אָדער גאָר= ביים אויסגעוואָגט, אָדער ווען זיי פערלענגערן גאָר עטוואָס דעם קלאנג. אין יודיש זענען אַיאַנדערש מאָל שמום די בוכשטאָבען א, ה און ע, צ. ב., וואו, פאָהרען, פיעל.

שרייבט מען אַי אַנשמאַט וי און אַי אַנשמאַט יי, צ. ב. באַיאָמט, באַלסטאָי, מאַי, ניקאָלאַי.

אַנמערקונג 2. אין אייניגע געגענדען (אין דער ליטא) ווערט דער קלאנג וי אין א סף ווערטער אויסגעזאָגט ווי יי. צו דערנעהן, וואָס צו שרייבען, וי אָדער יי, דארף מען זיך רעכענען דערמיט, ווי מען שרייבט דאָס וואָרט אין דייטש, נעמליך: די דייטשע וואָקאלען ei און eu געהען איבער אין יודיש אין יי אָדער י, צ. ב. א. א. א. א. די דייטשע וואָקאלען au אָדער o געהען איבער אין יודיש ניט אין יי, נאָר אין יי, צ. ב. א. א. א. א. Haus-הויז, Aug-אויג; gross-גרויס, hoch-הויך, Brot-ברויט א. א. וי. דעריבער דארף מען, צ. ב. שרייבען: לויפּען (ניט לייפּען), רויף (ניט רייף), הויף (ניט היף) א. א. וי.

פאר די וואָקאלען ו, וי, י, יי, ווען זיי שטעהען אין אַנ-הויב זילבע, שרייבט זיך אַנ' א, צ. ב. און, אויף, איה, איה; פּעראומערן, פּעראינטערעסירען, דורכאויס, פּעראייניגען א. א. וי. אין אייניגע ווערטער אָבער האָט זיך דער דאָזיגער אַ פּערלאַך דען, ווי, צ. ב., אין די ווערטער דעריבער, פּאַריבער.

אין די פּאָלגענדע ווערטער, ווי אויף אין די, וואָס שטאַמען אָב פון יי, ווערט דער קלאנג יי בעצייבענע דורף אַנ' ע אָדער דורף עה: פענקען, דענקען, הענגען, הענקער, וועניג, לעגען, לענג, קרענקען, שען (אונטערשיידען פון שוין, ד. ה. באַלד), שענקען, (פע) שרענקען, געהן, דרעהען, וועה (וועהמאַג), וועהלען (ד. ה. קלייבען, אונטערשיידען פון וואויל-גומ), (גע)וועהנען (געוועהנליך) (אָבער וואוינען=жить אין וויינען=паякать), וועהען, זעהר (אונטערשיידען פון זיער=хит), פעהיג, פּרעהען (פּרעהליך), צעהלען (ערצעהלונג), קרעהען, שטעהן, (פּערשטעהן) (אונטערשיידען פון שמיין=жаны) א שמומער ע שרייבט זיך נאָך א י אין די פּאָלגענדע ווערטער ווי אויף אין די, וואָס שטאַמען אָב פון זיי: גלעד (מיטגלעד), דיענען (אונטערשיידען פון דין=судно), ויעג, זיעפען, זיעג, טיעף,

מיער (ד. ה. א חָה, אונטערשיידען פון מיר=dвер), ליעבע, ליער
 ליעגען (אונטערשיידען פון ליגען=ложь), פיעל (ד. ה. א סָה, אונטער-
 שיידען פון פיהלען=чувствовать און פון פילען=наполнять), ציעל
 (וויפיעל), פיער (ד. ה. 4, אונטערשיידען פון פיהרען=вести), ציעל
 קריגען (ד. ה. ссориться, אונטערשיידען פון קריגען=достать).
 אין אלע אנדערע, ווערטער, ווי, צ. ב. ב., ווידער, פער-
 שידען, רעגירען, געבליבען, נידעריג א. א. וו. שרייבט מען ניט
 נאָכ'ן י קיין שמומען ע.

פֿרי ווייך צו מאכען די וואָקאלען, ווערט פֿאַר זיי געשטעלט
 א י, צ. ב. יאָ, יאָהר, יאָדע, יונג, יוֹף; ליאַרימען א. א. וו.
 נאָר אין אייניגע פרעמדווערטער ווערט נאָך אַ ל ניט געשריבען
 קיין י, ווען אפילו דער קלאַנג איז ווייך. צ. ב. רעוואָלוציע (ניט
 רעוואָליווציע), עקועמפלאַר (ניט עקועמפליאַר) א. א. וו.
 מען דאַרף בעמערקען, אז יעדע זילבע ענטהאַלט אַיַן וואָקאַל,
 און דערנס איז אין וואָרט דאָ אזוי פיעל זילבען, וויפיעל וואָקאַלען.
 א זילבע קען אפילו בעשטעהן נאָר פון איין וואָקאַל, צ. ב. א,
 אַרויסגעהן. די וואָקאַלען וי, יי, או, אוי, איי, יאָ, יאָ, יו
 רעכענען זיך אין דער זילבע פאַר אַיַן וואָקאַל.

4. די קאָנסאָנאַנטען.

דער קאָנסאָנאַנט ב דריקט אויס צוויי קלאַנגען: דעם קלאַנג
 ב (b) און דעם קלאַנג ב (β).
 די קאָנסאָנאַנטען וו, ב און ו דריקען אויס אַיַן און דעם-
 זעלבען קלאַנג און אונטערשיידען זיך נאָר אין דער אָרטאָגראַפיע:
 וו שרייבט זיך אין אלע ניט-העברעאישע ווערטער, צ. ב. וויינען;
 ו — נאָר אין העברעאישע, צ. ב. אַנְדאָי, ודוי, נְוָקאָ. ב שרייבט
 זיך אין העברעאישע ווערטער, ווי, צ. ב. מוֹבָה, תְּבוּאָה, יום-טוֹב,
 און אין ניט-העברעאישע אָנשטאַט וו נאָך אַ ו, פֿרי אויסצומיידען

פֶּך, סֶם, פֶּסֶק; גִּיסֶען, רִיִּיסֶען א. א. וו. די בוכשטאבען ת, ת, און עֵל שְׂרִיִּיבֶען זיך נאָר אין העברעאישע, צ. ב. הוֹרָה, פֶּל, פֶּלְכִית, פּוֹתֵר, שׁוּגָא א. א. וו.

דער בוכשטאב פֶּ דריקט אויס צוויי קלאנגען פֶּ (w) און פֶּ (φ), דער פֶּ בלייבט אין סוף וואָרט אונפערענדערט, צ. ב. דער קלאַפּ. מען דארף שטרענג אונטערשיידען אַ עֵש פֶּון אַ ס, צ. ב. שיקען (ניט סיקען), קושען (ניט קוסען), שמרייק (ניט סמרייק) ערשמער (ניט ערסמער) א. א. וו. דער רוסישע קלאנג װ ווערט בעצייכענט דורך זש, צ. ב. זשאַרנאַן, זשומען; דער קלאנג װ דורך װיטש, צ. ב. די בייטש, דער משערקעס א. א. וו. דער קלאנג צ שרייבט זיך קיינמאָל ניט דורך מצ (ווי אין דייטש), צ. ב. זיצען (ניט זימצען), פלאץ (ניט פלאַטץ) א. א. וו.

אין אייניגע ווערטער שטעלט מען נאָך די וואָקאלען אַ שטומען ה, קָדי צו בעצייכענען, אַז די דאָזיגע וואָקאלען ווערען עמוואָס לענגער אויסגעוואָגט. איבערהויפּט ווערט אַזא ה געשטעלט אין די שטאמוילבען, וואָס ענדיגען זיך אויף ל, מ, נ, ר.

אַ שטומער ה פאַר אַ ל: געמאַהל, הייהל (пещера), וואַהל וועהלען, מאָהלען, מעהל, מיהל, מאָהלציִט, פיהלען, געפיהל. פעהלען, בעפעהלען, צאַהל, צעהלען, קייהל, קייהל, שוהל. שטאַהל, שמוהל, שטראַהל. —

אַ שטומער ה פאַר אַ מ: נאָכאַהמען (ד. ה. נאָכמאַכען) איהם, לאָהם (ווי, צ. ב., קרום און לאָהם), לייהם, מוהמע, נעהמען, אויסנאַהם, אַנגענעהם, פאַרנעהם (אַבער גענומען), ראהם, ריהמען, בעריהמען. —

אַ שטומער ה פאַר אַ נ: אָהן (безъ), אַהנונג, עהנליך, באַהן, ביהן, ביהנע (ד. ה. סצענע), האָהן, הוהן, זוהן, טראַהן, אַנלעהנען (אַנשפאַרען זיך), מאָהן (марь), מאָהנען, נאָה(ע)נט, פאָהן, צאָהן, צעהן. —

אַ שטומער ה פאַר אַ ר: איהר, אוהר, בעגעהרען, האָהר, (אויפֿן)וואָהר, געוואָהר(ווערען), וועהרען זיך, געוועהר, געוועהרען.

(גערויערן), אנוועהרען (ד.ה. פערלירען), זעהר, טרעהר, יאָהר, לעהרע, לעהרער (אָבער לערנען), מעהר (больше), מעהר (морковь), געהרען זיך, געהרונג, עהרע, עהרליך, פאָהרען, פוהר, פיהרען, געי פאָהר, געפעהרליך, אוינגעפעהר, פריהרען, ציהרונג, קעהרען. ריהרען, שוועהר.

אין סוף שטאמוילבע שרױבט זיך א שטומער דא אין די פאָלגענדע ווערטער: בליהען, בריהען, גליהען, זייהען, זייהען, זעהען, מליהען, ליייהען, מיהען, ניייהען, פיה, פליהען, פריה, פריהער, פריהלינג, פריהשטיק, פערצייהען, צייהען, קוה, קנייהען, רויה, רייה, און די ווערטער אויף עה.

אומטערשיידען: מאָהלען=молоть און מאָלען=красить; פעהלען=недоставать און געפעלען=правиться, פעל=шкура; קויהל=уголь און קויהל=школа; קויל=пуля, шарь; קוילען=рѣзать; שוהל=синагога און שוהל=школа; געהמען=взять און געמען=имена; אָהן=безъ און אָן=отъ; וועהרען זיך=защищаться און ווערען=стать; שוועהר=тестъ און שווער=трудно, שווערען=клясться.

די קלאנגען ב־פּ, ג־ק, ד־ט, ו־רפּ, ז־ש, ווען נאָך זיי שטעהט ציט קיין וואָקאל, ווערען ניט גאָר דיימליך אויסגעזאָגט, צ.ב. דינגט ווערט אויסגעזאָגט ווי דינקט, וועבט—ווי וועפט, פאָלק—ווי פאָלג, פרובט—ווי פרופט, בלאָזט—ווי בלאָסט, האַנד—ווי האַנט.

א. אז. וו.

צו דערנעהן וואָס פאר א פובשטאב צו שרױבען, דארף מען דאָס וואָרט אומענדערן אזוי, אז נאָך די ניט־דיימליכע קלאנגען זאָל שטעהן א וואָקאל. צ.ב. דינגט־דינגען, וועבט־וועבער, פאָלק־פעלקער, פרובט־פרובען, בלאָזט־בלאָזען א. אז. וו.

זעהר אָפט ווערט דער דאָ אויסגעזאָגט אזוי ווי אַן אפילו זאָן, ווען נאָך איהם שטעהט א וואָקאל. צ.ב. געזונד (געזונט), געזונדע (געזונמע). אין אייניגע אזויגע ווערטער ווערט ציליעב מעהר דיימליכקייט געשריבען נאָכ'ן דא אַן. צ.ב. הינדטישע, א הינדטעלע, א הענדטיל א. אז. וו.

נאך א ז שרייבט מען ניט קיין ה, צ. ב. טיי (ניט טהיי),
 טייער (ניט טהייער), טייל (ניט טהייל) טעאטער (ניט טהעאטער),
 א. אז. וו.
 צוויי פון-איינע קאנסאָנאָנטען צוזאמען שרייבט מען ניט,
 צ. ב. אלע (ניט אללע), קומען (ניט קוממען), וויסען (ניט וויסען),
 גרופע (ניט גרופפע) א. אז. וו.

5. די נקודות.

אין די ווערטער, וואָס זענען גענומען פון העברעאיש, ווערען
 אָנשטאַט די וואָקאלען געברויכט בעזונדערע צייכענס, וועלכע
 הייסען נקודות.

די נקודות זענען פֿאלגענדע:

פֿתּחַ (ֿ) ווערט געברויכט אָנשטאַט אַ, צ. ב. קָלל (אָנשטאַט האַמלאַל), פֿחד (אָנשטאַט פּאָחאָד), פֿסק (אָנשטאַט פּסאָק) א.א.וו.			
קמץ (ֿ) אַ, צ. ב. מֿשֶׁה (אָנשטאַט מאָשאַל), קָהל (אָנשטאַט קאַהאַל), קִרְק (אָנשטאַט באַלאַק) א.א.וו.	—	—	
סגול (ֿ) ע, צ. ב. חֶסֶד (אָנשטאַט חעסעד), קֶפֶשׁ (אָנשטאַט נעפעיש), קִרְק (אָנשטאַט מעדעק) א.א.וו.	—	—	
חיריק (! אָדערֿ) י, צ. ב. תִּפְלִין (אָנשטאַט תּפּילין), מִדְבָּר (אָנשטאַט מידבאַר), פֿנים, דִּינים א. אז. וו.	—	—	
שורק (ֿ) ו, צ. ב. שׁוֹחַ, שׁוֹרָה, מוֹסֵר, לִרְבֵּב, חִיץ א. אז. וו.	—	—	
קבוץ (ֿ) ו, צ. ב. קוֹסְמֵד (אָנשטאַט משומאָד) א. אז. וו.	—	—	
צירה (ֿ) וי, צ. ב. מִבֵּי (אָנשטאַט מייבין), קִרְבֵּי (אָנשטאַט קייבער), תֵּן (אָנשטאַט חיון) א. אז. וו.	—	—	
חולם (ֿ אָדערֿ) וי, צ. ב. כּבוֹד (אָנשטאַט קבוֹד), רוֹשׁ (אָנשטאַט רוישעם), קִדְשׁ (אָנשטאַט קוידעש) א. אז. וו.	—	—	

שָׁנָא (:) בעווייזט, אז דער קאנסאָנאָנאַט שמעהט אָהן אַ וואָקאַל, צ. ב., אָפֿשר, שִׁדְדָן, נְקָאָם א. א.ז. וו.

חִקְיָה פֿתַח (י:) שמעלט זיך אונטער די בוכשטאבען א, ה, ח, ע און ווערט אויסגעזאָגט אַמאָל ווי אַ פֿתַח, אַמאָל ווי אַ שָׁנָא, צ. ב., נְאָה, חִקְיָה א. א.ז. וו.

אַנמערקונגען: 1. אין אייניגע ווערטער ווערט דער חולם (י) אויסגעזאָגט אזוי ווי אַ קמץ, צ. ב., סוֹף (סָף), קול-קל, תְּהוֹם-תְּהוֹם א. א.ז. וו.

2. אין אָנהויב וואָרט ווערט דער שָׁנָא אַפּטמאַל אויסגעזאָגט ווי אַ צִירָה, צ. ב., מלמד-מלמד, נְקודָה-נְקודָה א. א.ז. וו.

3. אין סוף וואָרט שמעלט זיך ניט קיין שָׁנָא, צ. ב., חֶקֶן, אָמֵת א. א.ז. וו.

4. ווען די לעצטע נְקודָה אין וואָרט איז אַ קמץ, זאָגט זי זיך זעהר אַפּט אויס ווי אַ סָגֵל, צ. ב., תּוֹרָה-תּוֹרָה, רֶשֶׁע-רֶשֶׁע א. א.ז. וו.

ווען עס קומט אויס צו שמעלען נְקודות אין אָנהויב וילבע, שמעלען זיי זיך מיט די בוכשטאבען א, ע, צ. ב., אֶלְמֵן (ניט לְמֵן), אָבִיוֹן (ניט בְּיוֹן), עֶרֶב (ניט רֶב), רֶעֶשׂ (ניט רֶשׂ), עוֹשֶׁר (ניט וֹשֶׁר), מֵאוֹם (ניט מוֹם) א. א.ז. וו.

נאָר ו אין דער בעדייטונג „און“ שמעהט אין אָנהויב וואָרט אָהן אַנ' א, צ. ב., מוֹכֵן וּמוֹכֵן, תְּפִיָּה וּתְפִיָּה, וּקְרוֹמָה.

ווען דער לעצטער קלאנג אין וואָרט איז מיט אַ נְקודָה, שמעלט זיך צום סוף וואָרט איינער פון די בוכשטאבען ה, א, ע, י, צ. ב., קְחוּרָה, שׁוּנָא, רֶשֶׁע, רֶבִי.

נאָר נאָך אַ ח, ווען ער שמעהט אין סוף וואָרט מיט אַ פֿתַח, שמעלט מען ניט די בוכשטאבען ה, א, ע, אָדער י; דערביי ווערט דער פֿתַח, וואָס אונטער'ן ח, אויסגעזאָגט פֿריהער פון דעם ח גוּפּא, צ. ב., כַּח (כּ-כּאָח), מוֹח א. א.ז. וו.

די נְקודות זענען אויך פֿערבליבען אין די יודישע ווערטער.

נאָר דאָ ווערען זיי געברויכט צוזאמען מיט די וואָקאלען, צ. ב. פונאַנדערטוואָרפֿען. אזא מין נקודות-שמעלען, ווען די נקודות שמעלען זיך אונטער די קאָנסאָנאָנטען, הייסט גאַנצע נקודות. אויסערדעם זענען נאָך דאָ האַלבע נקודות, וואָס שמעלען זיך אונטער די וואָקאלען, צ. ב. פונאַנדערטוואָרפֿען א. אז. וו.

א ק צ ע נ מ (ударение) הייסט דער דריק, וואָס מען גיט אויף אַ וואָקאל פון אַ געוויסער יילבע אין אַ מערהויליביגען וואָרט, צ. ב. זינגען, צונויפלענען, צורייסען.

II.

וואָרטלעהרע.

6. די רעדעטיילען.

אלע ווערטער פון דער יודישער שפראַך ווערען נאָך זייער בעדייטונג נאָך איינגעטיילט אין צעהן פאָלגענדע רעדעטיילען
(части рѣчи, חלקי הדיבור)

- (1) דאָס הויפטוואָרט, (שם עצם, Das Substantiv, имя существительное)
- (2) דער אַרטיקל (Das Geschlechtswort, членъ)
- (3) דאָס אייגענשאַפטסוואָרט (תאָר השם, Das Adjektiv, имя прилагательное)
- (4) דאָס צאָהלוואָרט (שם המספר, Das Numerale, имя числительное)
- (5) דאָס פירוואָרט (כְּנוי השם, Das Pronomen, местоимение)
- (6) דאָס צייטוואָרט (פֿעל, Das Verb, глагол)
- (7) דאָס אומשטאַנדסוואָרט (תאָר הפעל, Das Adverb, нарѣчие)
- (8) דאָס פאָרוואָרט (מלת הנחם, Die Präposition, предлог)
- (9) דאָס בינדוואָרט (מלת החבור, Die Konjunktion, союз)
- (10) דאָס אויסרוּפונגסוואָרט (מלת הקריאה, Die Interjektion, междометие)

דאָס הויפטוואָרט .

7. די איינטיילונג פון די הויפטווערטער .

הויפטווערטער הייסען די-יעניגע ווערטער, וועלכע בע-
צייכענען נעמען פון פערשידענע זאכען אָדער געגענשאַטאנדען און
בעגריפען, צ. ב. דער מענש, די זון, דאָס גליק .

די הויפטווערטער ווערען איינגעטיילט אין קערפערנעמען
(קאָנקרעטע הויפטווערטער) און בעגריפסנעמען (אבסטראַקטע הויפט-
ווערטער).

קערפערנעמען הייסען די נעמען פון אזוינע געגענשאַטאנדען,
וועגען וועלכע מיר קענען בעקומען אַ פאַרשמעלונג מיט דער הילף
פון אונזערע פינף חושים; זיי ווערען איינגעטיילט אין אייגענעמען,
פֿאַל-נעמען, זאמעלנעמען און שטאַפנעמען .

אייגענעמען (שמות עצם פֿרמי, собственные имена)
הייסען די-יעניגע הויפטווערטער, וואָס ווערען געגעבען מעהר ניט
ווי איין געגענשאַטאנד, פֿרי מען זאָל איהם אונטערשיידען פון אנדערע
זיין-גלייכען. צו די אייגענעמען געהערען נעמען און פאמיליעס פון
פערזאָנען, נעמען פון לענדער, שמעדרט, ימ'ען, טייכען א. ד. גל.
צ. ב. דוד, רוסלאַנד, ירושלים, דער נַרְדָן א. א. וו.

פֿאַל-נעמען (שמות עצם פֿללי, Gattungsnamen, нарицательные имена)
הייסען די-יעניגע הויפטווערטער, וואָס ווערען געגעבען אַ גאַנצען
פֿאַל איינע און דיוועלכע געגענשאַטאנדען, צ. ב. דער מענש, דער
טייק, דאָס לאַנד, דער טיש א. א. וו.

זאמעלנעמען (שמות תּקבּוּץ, собирательные имена) הייסען
די-יעניגע הויפטווערטער, וואָס פּעראייניגען אין איין וואָרט אַ סך
אייגענארטיגע געגענשאַטאנדען, צ. ב. דער האַמון, די משעֶרעֶדע,
דאָס פֿאַלק, דאָס פּיה .

שטאַפנעמען (שמות החומר, вещественные имена) הייסען

די נעמען פון אזויגע געגענשאַנדען, וועלכע בעשטעהען פון עפעס אַ שטאָף, אַ מאַטעריע, צ. ב. דאָס גאָלד, דאָס בלוט, דאָס ברויט, די מילך א. א. וו.

בעגריפסנעמען (נאָמען אָדער נאָמען, *отвлеченныя имена*), הייסען די נעמען פון אזויגע געגענשאַנדען, וועלכע מיר בעגרייפן נאָר מיט'ן שכל, אָבער ניט מיט די פינף חושים אונזערע, און וועגען וועלכע מיר האָבען אַ פאָרשטעלונג ווי וועגען עטוואָס בעזונדערעס און גאנצעס. צ. ב. דער טויט, די פרויד, דאָס גליק, דאָס לעבען א. א. וו.

8. דאָס געשלעכט פון די הויפטווערטער.

אלע הויפטווערטער ווערען איינגעטיילט אין דריי מינים, וועלכע הייסען געשלעכטער (מינים, *роды*); זיי זענען פאָל-גענדע: דאָס מענליכע געשלעכט, (לשון זָכָר, *мужской род*), דאָס ווייבליכע געשלעכט (לשון נְקִיבָה, *женский род*) און דאָס זעכליכע געשלעכט (*средний род*).

צום מענליכען געשלעכט געהערען:

א) די הויפטווערטער, וועלכע בעמייטען געגענשאַנדען, וואָס זענען פון דער נאָטור אויס מענליך, צ. ב. דער פאָטער, דער לעהרער, דער זיידע, דער תנא, דער אָקס, דער לייב, דער האָזן א. א. וו.

ב) די איינזליביגע הויפטווערטער, וועלכע זענען געבילדעט פון צייטווערטער, צ. ב. דער פאל (פון פאלען), דער שלאָף (פון שלאָפען), דער דאָנק (פון דאָנקען), דער בונד (פון בינדען), דער ברוך (פון ברעכען), דער גאנג (פון געהן) א. א. וו. (אָפער; דאָס שפיעל).

אָנמערקונג ווען די דאָזיגע הויפטווערטער שמעהען אפילו

מיט א פאָרזולבע, דורך וואָס זיי ווערען צוויי-אָדער מערהרזולבניג.
 בלייבען זיי דאָך מעגליך, צ. ב. דער פּערדרום, דער אויפֿרוף.
 דער אונטערנאנג א. אה. וו.

ג) די הויפטווערטער אויף י נ ג און דער גרעסטער טייל
 הויפטווערטער אויף על, ער, ען, ים, צ. ב. דער הערינג, דער
 צוילינג, דער ליעבלינג, דער פרייהלינג; דער מאַנטעל, דער
 שפּיגעל, דער שליסעל; דער האַמער, דער רודער, דער זומער; דער
 קוימען, דער אייווען, דער רעגען; דער בעזיס, דער בוירוס.

צום ווייבליכען געשלעכט געהערען:

א) די הויפטווערטער, וועלכע בעטיימען געגענשאַפֿטען, וואָס
 זענען פֿון דער נאָטור אױס ווייבליך, צ. ב. די מומער, די מאַכמער.
 די קריסטין, די דיענסט, די בלה, די קיה, די ציג, די שקאַפּע
 (אָבער: דאָס ווייב).

ב) די נעמען פֿון פֿרוכטען, צ. ב. די באַר, די קאַרש, די
 פֿלױם (אָבער: דער עפעל).

ג) די הויפטווערטער, וואָס בעטיימען אַ אייגענשאַפֿט און וואָס
 זענען ניט-אומגענדערטערהייד גענומען פֿון די אייגענשאַפֿטסווערטער.
 צ. ב. די גרויס, די הויף, די ברייט, די לענג, די טיעף.

ד) די אָפּגעשטאַממע הויפטווערטער אויף ע, יע, יו, הייבן
 קױמ, שאַפֿט, ונג, יק, ור, און דער גרעסטער טייל הויפטווערטער
 אויף מ, צ. ב. די ליעבע, די אויפֿגאַהמע, די פּאַמיליע, די
 מאַאַריע, די שיטעריי, די דרוקעריי; די קראַנקהייט, די פֿרייהייט;
 די רייניקייט, די יודישקייט; די פֿריינדשאַפֿט, די וויסענשאַפֿט;
 די רעכענונג, די טיינונג; די קריטיק, די לאַנגקױט; די פיגור, די
 קולטור; די נאַכט, די לופֿט.

ה) אייניגע הויפטווערטער אויף ניש, צ. ב. די ערלויבניש,
 די פֿינסטערניש, די קענטעניש.

אָנמערקונג. די הויפטווערטער אויף ע בלייבען ווייבליך.
 זען אפילו דער ע ווערט אָפּגעוואָרפֿען, צ. ב. די שטימע — די

שמים, די אורזאכע — די אורזאך, די אויפגאהמע — די אויפגאהם.
די פאָהנע — די פאָהן.

צום זעכליכען געשלעכט געהערען:

(א) דער גרעסטער טייל שטאָפּנעמען, צ. ב. דאָס גאָלד, דאָס זילבער, דאָס אייזען, דאָס בליי (אָבער דער שטאָהל); דאָס זואַסער, דאָס בלוט, דאָס ברויט, דאָס האָליץ.

(ב) די נעמען פון לענדער און שמערט, צ. ב. דאָס פרייע אַמעריקא, דאָס שענע פראַנקרייך, דאָס רייכע פעטערבורג (אָבער: די שווייץ, די טערקיי).

(ג) אלע צייטווערטער. וואָס ווערען געברויכט אלס הויפּט-אערטער, צ. ב. דאָס לעבען, דאָס שרייבען, דאָס יאָגען זיך, דאָס זיין.

(ד) בכלל די ווערטער, וואָס זענען אייגענטליך ניש קיין הויפּט-ווערטער, נאָר יואָם ווערען אלס אַזעלכע געברויכט, צ. ב. דאָס ביין, דאָס גוטס, דאָס שלעכטס.

(ה) אלע פערקלענערונגסווערטער אויף על, עלע, צ. ב. דאָס מענשעל, דאָס מיידעל, דאָס בריוועלע, דאָס שטערטעלע, דאָס ביכעלע.

(ו) די ברוכצאָהלען אויף זעל, צ. ב. דאָס דריטעל, דאָס צעהנטעל.

(ז) די הויפּטווערטער אויף זאָם (אָבער דער רייכטום), זאָם, (זאָם, זאָם) און דער גרעסטער טייל אָבגעשטאַממע הויפּט-ווערטער אויף ניש און כּאָם, צ. ב. דאָס אייגענטום, דאָס יודענטום; דאָס מינימום, דאָס גימנאַזיום, דאָס מוזעאום; דאָס געדעכעניש, דאָס געפענגעניש, דאָס פּערהעלטניש, דאָס בערערפניש, דאָס בעשעפּעניש; דאָס אייגעמאַכטס, דאָס שפּייעכטס, דאָס שרייבעכטס.

(ח) דער גרעסטער טייל הויפּטווערטער מיט דער פּאַרזילבע נע, צ. ב. דאָס געוויין, דאָס געפיהל, דאָס געביי, דאָס געשריי, דאָס גערויש (אָבער דינו געדאַנק, דער געזאַנג, דער געברויף).

די צוואמענגעוועצטע ווערטער געהמען אָן דאָס געשלעכט פֿון דעם לעצטען וואָרט, צ. ב. דאָס פֿרויענצוימער, די פֿעלדבלום, דער קארשענבוים.

בנוגע צום געשלעכט פֿון די הויפטווערטער, וואָס זענען גענומען פֿון העברעאיש, דארף מען בעמערקען, אז דייעניגע פֿון זיי, וואָס ענדיגען זיך אויף אַ, ה, געהערען צום ווייבליכען געשלעכט, צ. ב. די גמרא, די סחורה, די חלה; וואָס ענדיגען זיך אָבער אויף אַ קאָנסאָנאָנט, געהערען צום מענליכען געשלעכט, צ. ב. דער חלום, דער חשבון, דער כח, דער חדר, דער לשון, דער קול. די בעגריפֿסגעמען אויף ורת קענען געהערען אוי ווי צום מענליכען, אזוי אויף צום זעבליכען געשלעכט, צ. ב. דער רחמנות און דאָס רחמנות, דער חיות און דאָס חיות; דאָסזעלבע איז אויף מיט אייניגע הויפטווערטער: וואָס ענדיגען זיך אויף אַ קאָנסאָנאָנט, צ. ב. דער קול און דאָס קול, דער פֿנים און דאָס פֿנים, דער לשון און דאָס לשון.

9. דער אַרטיקעל.

דאָס געשלעכט פֿון די הויפטווערטער ווערט אין דער יודישער שפראך בעצייכענט דורך דעם בעשטימטען אַרטיקעל: דער פֿאר דאָס מענליכע געשלעכט, די פֿאר דאָס ווייבליכע און דאָס פֿאר דאָס זעבליכע, צ. ב. דער ברודער, די שוועסטער, דאָס קינד. די מעהרצאהל פֿון דעם בעשטימטען אַרטיקעל איז פֿאר אלע געשלעכטער די, צ. ב. די ברודער, די שוועסטער, די קינדער. אויסער דעם בעשטימטען אַרטיקעל איז דאָ דער אונטער בעשטימטער אַרטיקעל אַ (אויך) פֿאר אלע געשלעכטער, צ. ב. אַ ברודער, אַ שוועסטער, אַ קינד.

דער אונטערשטימטער אַרטיקעל ווערט געברויכט נאָר אין דער איינצאהל, און די הויפטווערטער, וואָס שטעהען אין דער איינצאהל מיטן אונטערשטימטען אַרטיקעל, שטעהען אין דער מערהל.

צאהל נאָר אָהן דעם ארטיקעל, צ. ב. ברודער, שוועסטער קינדער.

אָנזעצקונג. אין דער מעהרצאהל ווערט דער אינבעשטימטער ארטיקעל געברויכט נאָך די פירווערטער וואָס פאַר און ס'אַר, צ. ב. וואָס פאַר אַ ביכער? ס'אַר אַ ביכער! און ביי די צאהלווערטער, צו בעווייזען, אַז די צאהל איז אָנגעגעבען ניט אויף בעשטימט, נאָר אונגעפעהר, אַנ'ערך, צ. ב. אַ קאָפּיקעס דרייסיג, ביי אַ מאַן זעכציג א. און וו.

אָנזעצקונג דעם אונבעשטימטען ארטיקעל ווערט געברויכט דאָס פירוואָרט קיין, ווען ביים צייטוואָרט איז דאָ דאָס וואָרט ניט, צ. ב. איז דאָס אַ בוך? דאָס איז ניט קיין בוך. קיין ווערט אויף געברויכט אין דער מעהרצאהל, צ. ב. דאָס איז ניט קיין ביכער. דער אונבעשטימטער ארטיקעל שרייבט זיך בעזונדער, צ. ב. אַ טיש, אַ בוך, אַ ביסעל.

אָנזעצקונג. פון דעם אונבעשטימטען ארטיקעל דארף מען אונטערשיידען דעם בוכשטאב אַ, מיט וועלכען עס הויבען זיך אָן פערשידענע ווערטער און וועלכער שרייבט זיך דעריבער צוזאַמען מיט זיי, צ. ב. אַזעלכער, אַזא, אַהין, אַהער, אַוועק, אַוודאי א. און וו.

דער אונבעשטימטער ארטיקעל געהט זעהר אָפט אָן פאַר ווערטער, וואָס הויבען זיך אָן מיט אַ וואָקאַל, אַ צוליב דעם וואוילקלאַנג, און דאָן טיילט ער זיך אָב פונ'ם ווייטערדיגען וואָרט מיט אַנ'אָפּאַסטראַף, צ. ב. אַנ'עפּעל, אַנ'אויג, אַנ'אמת.

10. די בילדונג פון דער מעהרצאהל אין די הויפטווערטער.

די הויפטווערטער ווערען געברויכט אין צוויי צאהלפארמען: אין דער איינצאהל (לשון יחיד, единственное число), ווען עס רעדט

זיך וועגען איין געגענשטאנד, אין אין דער מעהרצאָהל (לשון רבים, множественное число), ווען עס רעדט זיך וועגען צוויי אָדער מעהר געגענשטאנדען.

די מעהרצאָהל ווערט געבילדעט פון דער איינצאָהל אויף פאָלגענדע/אופנים:

(א) דורך צוועצען צו דער איינצאָהל איינע פון די ענדונגען ען, ן, ער, ם, עס, יך, ים, ות'.

(ב) דורך אומענדערן די וואָקאלען א, אַ אין ע (י), ו אין י, און וי אין יי.

(ג) דורך דעם אַרטיקל, אָזן דער פּערענדערונג פון דעם דזיפּטוואָרט גופא.

די ענדונג ען געהען אָן:

(1) די צוויי-אָדער מעהרוילביגע הויפטווערטער, אָזן אונטערשיד פון געשלעכט, צ. ב. דער פּאלאץ — די פּאלאצען, דער ראָמאן — די ראָמאנען, דער אָווענד — די אָווענדען, דער מאָנאט — די מאָנאטען, די מינוט — די מינוטען, די פיגור — די פיגורען, דאָס פּראָגראַם — די פּראָגראַמען, דאָס סיסטעם — די סיסטעמען, דאָס מאַטעריאַל — די מאַטעריאַלען, א. א. וו.

(2) די מענליכע הויפטווערטער, וואָס זענען אָבגעשטאַמט פון צייטווערטער, צ. ב. דער קלאַנג — די קלאַנגען, דער שאַס — די שאַסען, דער קוש — די קושען, דער שמוּים — די שמוּיען, דער אויפּרוּף — די אויפּרוּפען, דער אויסוואַרף — די אויסוואַרפען, דער צוג — די צוגען, דער פּאַרשלאַג — די פּאַרשלאַגען א. א. וו. אויסנאָהמען: דער קלאַפּ — די קלעפּ, דער פּאַטש — די פּעטש, דער שטאָך — די שמעך, דער נאַנג — די גיינג (אויך גאַנגען), דער טאַנץ — די טענץ.

(3) די הויפטווערטער אויף על (אויסער די פּערקלענערונגס:

* די יודישע שפּראַך ליידט ניט די ענדונג ען אין דער מעהרצאָהל, צ. ב. גיט ציגע — גיט צוגען, גיט איינדריקע — גיט איינדריקען א. א. וו.

ווערטער; דערביי ווערט פארן ל ארויסגעלאָזען דער ע, וועלכער זאָגט זיך אין דער איינצאהל אויף ניט דייטליך אויס, צ. ב. דער מאַמעל — די מאַמעלען, דער שליסעל — די שליסלען, דער שפיגעל — די שפיגעלען, דער ווינקעל — די ווינקלען, די נאָדעל — די נאָדעלען, דאָס מימעל — די מימעלען א. א. וו.

(4) מענליכע הויפטווערטער, וואָס בעטייטען נעמען פון פער-זאָנען און פעלקער, צ. ב. דער גראַף — די גראַפען, דער פראַנט — די פראַנטען, דער קעניג — די קעניגען, דער קאָזאָק — די קאָזאָקען, דער יוד — די יודען א. א. וו.

(5) די מערהוילביגע מענליכע הויפטווערטער אויף ער, מיט דעם אַקצענט אויף דער דאָזיגער ענדונג, און די הויפטווערטער אויף אָר, צ. ב. דער רעוואָלוציאָנער — די רעוואָלוציאָנערען, דער אינזשעניער — די אינזשעניערען, דער רעוואָלווער — די רעוואָל-ווערען; דער פראַפעסאָר — די פראַפעסאָרען, דער רעדאָקטאָר — די רעדאָקטאָרען, דער גובערנאָמאָר — די גובערנאָמאָרען א. א. וו. אַנמערקונג. אין א סך הויפטווערטער אויף אָר געהט איבער דער אַקצענט אין דער מעהרצאהל אויף די דאָזיגע ענדונג, צ. ב. דער פראַפעסאָר — די פראַפעסאָרען, דער קאָנדאָקטאָר — די קאָנ-דאָקטאָרען; אהערצו געהערען אויף די הויפטווערטער דער מיניסטער — די מיניסטאָרען, דער האַראַקטער — די האַראַקטאָרען.

(6) די איינזלביגע מענליכע הויפטווערטער, וואָס האָבען שוין אין דער איינצאהל די וואָקאלען י, יי אָדער ע און וואָס קענען צו-ליעב דעם ניט בילדען די מעהרצאהל דורכ'ן צווייטען אופן, ד. ה. ווירף דער אומענדערונג פון די וואָקאלען, צ. ב. דער מיש — די מישען, דער צווייג — די צווייגען, דער שניי — די שנייען, דער טייף — די טייפען, דער וועג — די וועגען, דער פעלץ — די פעלצען א. א. וו.

(7) א סך איינזלביגע מענליכע הויפטווערטער — איבערהויפט פּרעמדווערטער — מיט צוויי אָדער מעהר קאָנסאָנאָנטען פאר אָדער נאָך דעם וואָקאל, צ. ב. דער שמוהל — די שמוהלען, דער

שמראהל — די שמראהלען, דער שטאנג — די שטאנגען, דער בלאַק — די בלאַקען, דער בלאַנק — די בלאַנקען א. א. וו.

8) אייניגע איינזלביגע מעגליכע הויפטווערטער, וואָס בעי- מייטען נעמען פון חיות און פויגליך, צ. ב. דער אָקס — די אָקסען, דער האָז — די האָזען, דער פּוקס — די פּוקסען, דער ראָב — די ראָבען.

9) דער גרעסער טייל איינזלביגע וויבליכע הויפטווערטער, צ. ב. די גאס — די גאסען, די באַהן — די באַהען, די באַר — די באַרען, די באַק — די באַקען, די וואָך — די וואָכען, די שול — די שולען, די בלום — די בלומען, די פלוים — די פלוימען א. א. וו.

10) אַלע וויבליכע הויפטווערטער אויף יי, הייט, קייט, שאַפט, וַנַן, צ. ב. די דרוקעריי — די דרוקערייען, די קראַנק- הייט — די קראַנקהייטען, די קליינגקייט — די קליינגקייטען, די וויסענשאַפט — די וויסענשאַפטען, די צייטונג — די צייטונגען א. א. וו.

11) דער גרעסער טייל וויבליכע הויפטווערטער אויף ע (ווען ווייטער), איבערהויפט די, וואָס זענען אָבגעשטאַמט פון צייט- ווערטער און וואָס זענען מעהרער דייטש, אַלס יודיש, צ. ב. די פראַגע — די פראַגען, די אויפגאַבע — די אויפגאַבען, די מאַסע — די מאַסען, די שטונדע — די שטונדען א. א. וו.

12) די זעכליכע און בכלל אַלע הויפטווערטער מיט דער פּאָר- זילבע גע, צ. ב. דער געדאַנק — די געדאַנקען, דער געזאַנג — די געזאַנגען, דאָס געפיהל — די געפיהלען, דאָס געשאַנק — די געשאַנקען, דאָס געבייען — די געבייען א. א. וו.

13) בכלל אַלע זעכליכע איינזלביגע הויפטווערטער וואָס געהמען גיט אָן די ענדונג ער, צ. ב. דאָס יאָהר — די יאָהרען, דאָס טאָל — די טאָלען, דאָס גראָז — די גראָזען, דאָס העפט — די העפטען, דאָס נעסט — די נעסטען, דאָס גליק — די גליקען א. א. וו.

14) אייניגע העברעאישע איינזלביגע הויפטווערטער, וו.

צ. ב. דער ים — די ימען, דער גוף — די גופען, דער גביר — די גבירען.

די ענדונג ן אָנשטאַט ען נעהמען אָן אייניגע הויפטווערטער אויף ער, אָהן דעם אַקצענט אויף דער דאָזיגער ענדונג, ווי צ. ב. דער טאַטער — די טאַטערן, די נומער — די נומערן, די פּעדער — די פּעדערן, דאָס אויער — די אויערן, דאָס מויער — די מויערן, דאָס טויער — די טויערן, דאָס צימער — די צימערן. און אייניגע מעהרזילביגע העברעאישע ווערטער, ווי צ. ב. דער שעות — די שעות'ן, די התחייבות — די התחייבות'ן.

די הויפטווערטער, וואָס נעהמען אָן אין דער מעהרזאָהל די ענדונג ען אָדער ן, פּערענדערן ניט די וואָקאלען א, אָ, ו אין ע, י, יי, צ. ב. די שפּראַך — די שפּראַכען, די זאָך — די זאַכען, דער שמוהל — די שמוהלען, דאָס יאָהר — די יאָהרען, די פּלוים — די פּלוימען א. א. וו.

אויסנאָהמען: דער פּאַל — די פעלען (דער צופאַל — די צוֹפּעלען, אָבער דער אָנפאַל — די אָנפאַלען, דער איינפאַל — די איינפאַלען א. א. וו.), דער אומשטאַנד — די אומשטענדען, דער איינדרוק — די איינדריקען, די קראַפּט — די קרעפטען.

די ענדונג ער נעהמען אָן פּאַלגענדע הויפטווערטער:

- (1) מענליכע: דער אָרט, דער בוידים (אויף בוידים), דער בויה, דער בוים, דער בעזים (אויף בעזים), דער נאָם, דער נאָרטען, דער גייסט, דער דאָרן, דער האָהן, דער האַלז, דער וואַלד, דער טאָן, דער לייב, דער סאָד, דער פּאַס (ד. ה.) דער פּאַספּאָרט, אָבער דער פּאַס-פּוּלסאַ — די פּאַסען, דער פּאַסטוּך (די פּאַסטיכער), דער פּלאַן (אויף פּלאַנען), דער פּלאַץ, דער פּלאַקען (די פּלעקער), דער צאָהן (די צייהנער, אויף די צייהן), דער קלאַץ, דער רייכטום, דער רעמיק, דער שמיין, דער שפּאַץ.
- (2) ווייבליכע: די גלאַק (אויף גלאַקען), די גרוב (אין דער צערייטונג — גרובען), די נאָז, די צונג (אויף צונגען), די רוט, די שמוב.

(3) זעכליכע: דאָס איי, דאָס אייגענמום, דאָס באַד, דאָס באַנד (ר. ה. די שטיינגע, אָבער דער באַנד, ד. ה. томь — די בענד), דאָס בוך, דאָס ביין, דאָס בילד, דאָס בלאַט, דאָס ברויז, דאָס ברעט, דאָס גוט, דאָס גלאָז, דאָס גליעד, דאָס געזיכט, דאָס געזעלעכט, דאָס דאָך, דאָס דאָרף, דאָס האַרץ, דאָס האַרץ, דאָס הוהן, דאָס הויז, דאָס הייליגמום, דאָס וואָרט, דאָס ווייב, דאָס שווף, דאָס לאַך, דאָס לאַנד, דאָס לייליך, דאָס ליעד, דאָס מויל, דאָס פאַלק, דאָס פאַס, דאָס פֿנים (די פֿנימער), דאָס פעלד, דאָס קאַלב, דאָס קאַרן, דאָס קינד, דאָס קלייד, דאָס ראָד, דאָס דינד, דאָס שטיק, דאָס שלאָס.

אלע הויפטווערטער, וואָס געהמען אָן אין דער מעהרצאָהל די ענדונג ער, פערענדערן די וואָקאלען אַ, אָ אין ע, ו אין י און ו אין יי, צ. ב. דער פאַס — די פעסער, דאָס בלאַט — די בלעטער, דער דאָרן — די דערנער, די נאָז — די נעזער, דאָס וואָרט — די ווערטער, די צונג — די צינגער, דאָס בוך — די ביכער, דער בוך — די ביכער, דאָס הויז — די הויזער א. א. וו.

די ענדונג ס געהמען אָן פאַלגענדע הויפטווערטער:

- (1) כמעט אלע הויפטווערטער אויף יע, צ. ב. די פאַמיליע — די פאַמיליעס, די רעקאָמענדאָציע — די רעקאָמענדאָציעס א. א. וו.
- (2) דער גרעסער טייל הויפטווערטער אויף ע, אויב דער ע קען נישט אָנגעוואָרפֿען ווערען, צ. ב. די גרופע — די גרופעס, די סטרוגע — די סטרוגעס, די טורמע — די טורמעס א. א. וו. *

* מען דאַרף בעמערקען, אז א סך הויפטווערטער אויף ע קענען געברויכט ווערען אין דער מעהרצאָהל אזוי ווי מיט דער ענדונג ס, און אויך מיט דער ענדונג ן; אין אזויגע פעלען איז גלויבער אז געברויכען די לעצטע ענדונג, צ. ב. די פֿאהנע — די פֿאהנען (אָבער מען קען אויך געברויכען די פֿאהנעס); די ענדונג ן קענען נישט אָנגעהערען די הויפטווערטער, וואָס

- אָבער ווען די ענדונג ע קען אָבגעוואָרפֿען ווערען, דאָס
 ענדיגען זיך די הויפטווערטער אויף ען, צ. ב. די שטימע-די שטים—
 די שטימען, די מאַשינע-די מאַשין— די מאַשינען .
- (3) די הויפטווערטער אויף ען, צ. ב. דער רעגען— די
 רעגענס, דער וואַלקען— די וואַלקענס, דער קאָסטען— די
 קאָסטענס, דאָס לעבען— די לעבענס, דאָס פערמעגען— די
 פערמעגענס, דאָס פערברעכען— די פערברעכענס א. א. וו.
- (4) די ווייבליכע הויפטווערטער אויף ון, צ. ב. די שוועגערין—
 די שוועגעריןס, די קריסטין— די קריסטיןס, די ווירטין— די ווירטיןס,
 די שניידערין— די שניידעריןס, די לעהרערין— די לעהרעריןס א. א. וו.
- (5) די ווייבליכע הויפטווערטער אויף טע, צ. ב. די חבר'טע—
 די חבר'טעס, די פּויערטע— די פּויערטעס א. א. וו.
- (6) די הויפטווערטער אויף ום (יום, אום), צ. ב. דאָס
 מיניסטערוים— די מיניסטערויםס, דאָס מוזעאום— די מוזעאוםס,
 דאָס גימנאזיום— די גימנאזיוםס א. וו. וו.
- (7) די הויפטווערטער אויף ים, צ. ב. דער אַידיס— די
 אַידיסס, דער טוריס— די טוריסס, דער אָריס— די אָריסס
 א. א. וו.
- (8) אלע פון די צייטווערטער אָבגעשטאַמטע הויפטווערטער—
 אויף ער, האַטש זיי ווערען זעהר אָפט געברויכט אין דער מעהר-
 צאָהל גאָר אָהן אַנ'ענדונג (זעה ווייטער), צ. ב. דער לעהרער—
 די לעהרערס, דער שניידער— די שניידערס, דער שטעפער—
 די שטעפערס א. א. וו.
- (9) בכלל כמעט אלע הויפטווערטער אויף ער (אָהן דעם)
 אַקצענט אויף דער דאָזיגער ענדונג, וואָס נעהמען ניט אָן די
 ענדונג ן, צ. ב. דער האַמער— די האַמערס, דער בעכער— די
 בעכערס, דאָס מעסער— די מעסערס א, א. וו.
-
- האָבען אַ רוסישען האַראַקטער אָדער אַ רוסישע ענדונג, צ. ב. די סטרוגע—
 די סטרוגעס, די לעהרערקע— די לעהרערקעס א. א. וו.

10) די יידישע הויפטווערטער אויף אַר, אין וועלכע דער אַקצענט געהט ניט איבער אויף די דאָזיגע ענדונג, הגם זיי קענען אויף געברויכט ווערען מיט דער ענדונג ען און עם, צ. ב. דער פּראָוואָקאַטאָר — די פּראָוואָקאַטאָרס (אויף פּראָוואָקאַטאָרען און פּראָוואָקאַטאָרעס), דער אַראַטאָר — די אַראַטאָרס (אויף אַראַטאָרען און אַראַטאָרעס) א. א. וו.

11) נאָך אייניגע הויפטווערטער, איבערהויפט פּרעמדווערטער און דעברעאישע, וואָס צוליעב דעם וואוילקלאַנג איז זיי גלייכער אָנצוגעהען דרי ענדונג ס, צ. ב. דער צווילינג — די צווילינגס, דער בית-עלמין — די בית-עלמינס, דער בשר-ודם — די בשר-ודמ'ס, דאָס ביראָ — די ביראָס. די ענדונג עם געהען אָן פּאַלגענדע הויפטווערטער:

1) די הויפטווערטער מיט דער רוסישער ענדונג יק אָדער בבבּל ק, צ. ב. דער עוות'ניק — די עוות'ניקעס, דער פּריקאָזשיק — די פּריקאָזשיקעס, דער פּרומאַק — די פּרומאַקעס, דער צבועק — די צבועקעס א. א. וו.

2) אייניגע הויפטווערטער, וואָס ענדיגען זיך אין דער אייני-געאָהל אויף אַן, הגם זיי קענען אָפט אויף אָנגעהען די ענדונג ען, צ. ב. דער שאַרלאַטאָן — די שאַרלאַטאָנעס, דער פּוהרמאַן — די פּוהרמאַנעס, דער וואַנאַן — די וואַנאַנעס (אָבער אויף די וואַנאַנען), די פען — די פענעס א. א. וו.

3) די הויפטווערטער מוליער, מאליער, סטאַליער, טשעס-ליער, שלאָסער, פעלדשער האַכען און דער מעהרצאָהל: מוליאָרעס, טשעסליאַרעס, פעלדשאַרעס א. א. וו.

די הויפטווערטער, וואָס געהען אָן אין דער מעהרצאָהל די ענדונג ס אָדער עם, פּערענדערן ניט די וואַקאַלען אַ, אָ, ו און וי. צ. ב. דער האַמער — די האַמערס, דער טוריס — די טוריסס א. א. וו.

די ענדונג יך געהען אָן אַלע פּערקלענערונגסווערטער אין אייניגע געזעהלעכע הויפטווערטער אויף על; דערביי ווערט פּאַר'ן אַל אַרויסגעלאָזען דער ע, וואָס ווערט אין דער אייניגעאָהל אויף

ניט דיימליך אויסגעזאגט, צ. ב. דאָס שטערמעל — די שטערמליך, דאָס מישעל — די מישליך, דאָס מיירעל — די מיירליך; דער פויגעל — די פויגליך (אויף פויגעל), דער צעמעל — די צעמליך (אויף צעמעל) א. א. וו.

די פערקלענערונגסווערטער אויף עלע לאָוען ניט אַרויס אין דער מעהרצאָהל דעם ע פאר'ן ל און דערמיט אונטערשיידען זיי זיך פון די פערקלענערונגסווערטער אויף על, צ. ב. דאָס שטערמעלע — די שטערמעליך, דאָס מישעלע — די מישעליך, דאָס מיירעלע — די מיירעליך, דאָס פויגעלע — די פויגעליך א. א. וו.

די פערקלענערונגסווערטער, פון וועלכע די געוועהנליכע פאָרם האָט אין דער מעהרצאָהל די ענדונג ים, האַלטען אַיין פאַר דער ענדונג ליך אויף די ענדונג ים, צ. ב. בגד'ל-בגדימ'ליך, דאָקטאָריל — דאָקטאָרימליך.

די ענדונג ים נעהמען אָן העברעאישע ווערטער; דערביי זוערען די נקודות זעהר אָפט אינגאנצען פערענדערט, צ. ב. דער קתן — די חמנים, דער קבר — די קברים, דער בעל-הבית — די בעל-הבתים, דער מלמד — די מלמדים א. א. וו.

פון די ניט-העברעאישע הויפטווערטער נעהמען די פאלגענדע אָן אין דער מעהרצאָהל די ענדונג ים: דער דאָקטאָר — די דאָקטאָריים, דער פויער — די פויערים, דער פאָקטאָר — די פאָקטאָריים, דער נאר — די נאָראַנים (אויף נארען), דער טייוועל — די טייוואַלים (אָדער טייוולאָנים).

די פעריוודישע העברעאישע ווערטער שייגען און קייער (קיסר) האָבען אין דער מעהרצאָהל די העברעאישע פאָרם: שקצים, קיסרים.

די ענדונג זת נעהמען אָן נאָר העברעאישע ווערטער, צ. ב. די צרה — די צרות, די סחורה — די סחורות, די דאנה — די דאנות, דער השבון — די השבונות, דער קרבן — די קרבנות, דער

חלום — די חלומות, דער נח — די נחות, דער נח — די נחותות
א. א. וו.

פֿאַלגענדע הויפטווערטער בילדען די מעהרצאָהל דורך אומ-
ענדערן די וואָקאַלען אַ, אָ, ו, וי אין ע. (י), י, וי :

(1) דאָס רוב אַיינזילביגע מענליכע הויפטווערטער, צ. ב. דער
נאַכט — די נעכט, דער מאַרק — די מערק, דער באַרג — די
בערג, דער קאַפּ — די קעפּ, דער קנאַפּ — די קנעפּ, דער פּראָסט —
די פּרעסט, דער טאַג — די טעג, דער קאַרב — די קערב, דער
צאָהן — די צייהן, דער הונד — די הינד, דער זוהן — די זיהן,
דער שוץ — די שיץ, דער קרוג — די קריג א. א. וו.

(2) געצעהלמע מענליכע הויפטווערטער אויף ער, ען, ים,
און על: דער ברודער — די ברודער, דער נאָמען — די נעמען,
דער וואַגען — די וועגען, דער פּאָדים — די פעדים*, דער וואָרים —
די ווערים, דער נאָגעל — די נעגעל.

(3) פֿאַלגענדע ווייבליכע הויפטווערטער: די באַנק — די ביינק,
די באַרד — די בערד, די ברוסט — די ברויט, די גאַנז — די
גענז, די האַנד — די הענד, די האַק — די העק, די וואַנד — די
ווענד, די טויז — די טיז, די מאַכטער — די מעכטער, די לויז —
די לייז, די מוז — די מייז, די נאַכט — די נעכט, די קאַץ —
די קעץ, די קוה — די קיה, די שמאַרט — די שמערט, די
שנור — די שניר.

דורך דעם אַרטיקעל (אין מענליכען און זעכליכען געשלעכט,
אַבער נישט אין ווייבליכען), אָהן דער פּערענדערונג פונ'ם הויפט-
וואָרט נופא, בילדען די מעהרצאָהל פֿאַלגענדע הויפטווערטער:

(1) די פון צייטווערטער אָפּגעשטאַממע הויפטווערטער אויף
ער, האָם זיי קענען צוליעב מעהר דייטליכקייט אָנגעהמען די ענדונג
ס, צ. ב. דער לעהרער — די לעהרער, דער שרייבער — די
שרייבער, דער אָפּהרער — די אָפּהרער א. א. וו.

(* ווען עס רעדט זיך וועגען איינציגע פעדים; ווען עס רעדט זיך
אַבער בכלל וועגען פּאָדים, אין די מעהרצאָהל: די פּאָדים.)

(2) אלע נעמען פון פערזאָנען אויף עך מיט דער וילבע יך פאר דער דאָזיגער ענדונג, צ. ב. דער פּאָליטיקער — די פּאָליטיקער דער קריטיקער — די קריטיקער א. אַז. וו.

(3) אלע נעמען פון פערזאָנען אויף עך וואָס בעשטימען דעם אָרט, צ. ב. דער ענגלענדער — די ענגלענדער, דער אמעריקאנער — די אמעריקאנער, דער אינדיאנער — די אינדיאנער א. אַז. וו.

(4) אייניגע הויפטווערטער אויף על: דער עפעל — די עפעל, דער שטיוועל — די שטיוועל, דער ארבעל — די ארבעל, דער בייגעל — די בייגעל דער ציגעל — די ציגעל, דער לעפעל — די לעפעל.

(5) אייניגע הויפטווערטער אויף ער: דער פינגער — די פינגער, די שוועסטער — די שוועסטער, דאָס פענסטער — די פענסטער.

(6) אייניגע הויפטווערטער אויף ען, הגם ווי נעהמען אָן צו-ליעב מעהר לייטליכקייט די ענדונג ס, צ. ב. דער וואָלקען — די וואָלקען (אָבער אויף די וואָלקענס), דער שטערן (אין הימעל) — די שטערן (אָבער דער שטערן=звезда — די שטערנס).

(7) אייניגע מענליכע און זעכליכע איינזילביגע הויפטווערטער, וואָס האָבען אין דער גרונדפארם די וואָקאלען י, יי אָדער ע און וואָס קענען דעריבער נישט בילדען די מעהרצאָהל דורכ'ן צווייטען אופן, צ. ב. דער בריף — די בריף, דער פריינד — די פריינד, דער פיינד — די פיינד, דער קנעכט — די קנעכט, דער העכט — די העכט; דאָס רעכט — די רעכט, דאָס ווערק — די ווערק, דאָס פערד — די פערד, דאָס ליכט — די ליכט.

(8) דאָס העברעאישע הויפטוואָרט דער ערות — די ערות.

אָנמערקונגען צו דער בילדונג פון דער מעהרצאָהל.

(1) דאָס הויפטוואָרט מאַן אין דער בעדייטונג „געמאָהל“ (супругъ) האָט אין דער מעהרצאָהל די פאָרם מאַנען; אין דער בעדייטונג „מאָנסביל“ — מענער; אין דער בעדייטונג „מענש“ — לייט.

איניגע הויפטווערטער ווערען נאָר אין דער איינצאהל געברויכט, אנדערע נאָר אין דער מעהרצאהל.

(1) די אייגענעמען, *דאָס דוב שטאָפּנעמען אין א סך בעגריפס: נעמען ברויכט מען נאָר אין דער איינצאהל, צ. ב. דאָס גאָלד, דאָס לעדער, דער טיי, דער צוקער; דער שלאָף, די רוה, די יונגער, די פרייד א. א. וו. אויף ברויכט מען נאָר אין דער איינצאהל די צייטווערטער, וואָס ווערען געברויכט אלס הויפטווערטער, צ. ב. דאָס פערקויפּען, דאָס אומלויפּען א. א. וו.

נאָר אין דער מעהרצאהל ווערען געברויכט די הויפטווערטער: לייט, עלטערן, אַבות, קינדערליך, רייד, מאָולען, פּאָקען, געדערס, יסורים, קאָסטען.

אויסערדעם ווערען אייניגע שטאָפּנעמען (וועלכע זענען אין דייטש פון וויבליכען נעשלעכט) געברויכט אזוי ווי אין דער מעהרצאהל, צ. ב. די מילך, מיט די מילך (ניש מיט דער מילך), מיינע מילך (ניש מיין מילך).

11. די בויגונג פון די הויפטווערטער.

די הויפטווערטער ווערען געברויכט אין פיער בויגפעלעךן (падежи), פון וועלכע יעדערער ענטפערט אויף איינע פון די פאָל גענדע פראגען: דער נאָמינאטיוו (именительный) — אויף די פראגען ווער? וואָס? צ. ב. דער ברודער שרייבט (ווער שרייבט?), די זעלט און גרויס (וואָס און גרויס?); דער געניטיוו (родительный) — אויף די פראגע וועמעס? צ. ב. ווי

(* ווען די אייגענעמען ווערען יא געברויכט אין דער מעהרצאהל, ענדיגען זיי זיך שטענדיג אויף ס (יעס), צ. ב. די לוריעס, די ניגונגס, די ראטשולדס.

לאכט עם א ברודער ביים ברודערס געוויין? (ביי וועמעס געוויין?) איך פעהאס דער וועלטס געטימעל (וועמעס געטימעל?) ; דער דאטיוו (дательный) — אויף די פראגע זועמען? צ. ב. דעם ברודער טוט וועה דער קאפ (וועמען טוט וועה דער קאפ?) , דער גאנצער וועלט איז ליעב און פעהליך (וועמען איז ליעב און פעהליך?) ; און דער אקוזאטיוו — אויף די פראגען וועמען? וואס? צ. ב. איך האב בעגעגענט דעם ברודער (וועמען האב איך בעגעגענט?) , נאָט האָט בעשאפען די וועלט אין זעקס טעג (וואָס האָט נאָט בעשאפען?).

די פערענדערונג פון די הויפטווערטער נאָך די צאהלפארמען און נאָך די בויגפעלען נאָך הייסט בויגונג (נטיה, Declination, склонение). די הויפטווערטער ווערען געבויגט מיט דעם בעשטיממען אָדער מיט דעם אונבעשטיממען ארטיקעל.

די בויגונג פון די הויפטווערטער בעשטעהט דערין, וואָס דער בעשטיממער ארטיקעל ווערט אין דער איינצאהל פערענדערט נאָך די בויגפעלען נאָך און וואָס דער געניטיוו פון די הויפטווערטער, זעלכע בעמייטען איבערהויפט לעבעדיגע געגענשאַנדען, נעהמט אָן אין דער איינצאהל און זעלמען אויף אין דער מעהרצאהל די ענדונג ס. וואָס אָנבעלאַנגט דעם אונבעשטיממען ארטיקעל, בלייבט ער אין אלע בויגפעלען פון דער איינצאהל אונפערענדערט און אין דער מעהרצאהל זוערט ער נאָך ארויסגעלאָזען. דער בעשטיממער ארטיקעל בלייבט אין דער מעהרצאהל אויף אונפערענדערט. פון דאנען זעהט מען ארויס, אז די פערענדערונג פון די הויפטווערטער נאָך די בויגפעלען נאָך איז זעהר ניט-בעדייטענד, אזוי אז די בויגפעלען אונטערשיידען זיך וועניג איינער פונ'ם אנדערן און ווערען איבערהויפט דערקענט ניט נאָך זייער פאָרם נאָך, אָבער נאָך זייער אָרט אין דעם זאָץ.

ביישפעלען מיט דעם אונגעשאממען ארטיקל.

אוינצאהל.

נאָמ אַ פּרײַן, אַ פּרױ, אַ פּערד,
געני אַ פּרײַס, אַ פּרױס, אַ פּערדס,
דאָמ אַ פּרײַן, אַ פּרױ, אַ פּערד,
אַקױ אַ פּרײַן, אַ פּרױ, אַ פּערד.

פערהאהל.

נאָמ פּרײַס, פּרױען, פּערד,
געני (פּרײַס), (פּרױענס), (פּערדס)
דאָמ פּרײַס, פּרױען, פּערד,
אַקױ פּרײַס, פּרױען, פּערד.

ביישפעלען מיט דעם בעשמיימען ארטיקל.

אוינצאהל.

נאָמ דער ברודער, די טאָכטער, דאָס קינד,
געני דעם ברודערס, דער טאָכטערס, דעם קינדס,
דאָמ דעם ברודער, דער טאָכטער. דעם קינד,
אַקױ דעם ברודער, די טאָכטער, דאָס קינד.

פערהאהל.

נאָמ די ברודער, די טעכטער, די קינדער,
געני די ברודערס, די טעכטערס, די קינדערס,
דאָמ די ברודער, די טעכטער, די קינדער,
אַקױ די ברודער, די טעכטער, די קינדער.

די הויפטווערטער: דער מענש, דער יוד, דער טאמע, דער זיידע, דער רבי, די מאמע, די מוהמע, די באַבע געהען אָן בעוועדערע ענדונגען אין די בויגעלען פון דער איינזאָהל און ווערען געבויגט אויף פאָלגערדיקע אופן:

איינזאָהל.

נאָם, דער מענש,	דער טאמע,	דער רבי,	נאָם, די טאמע,	א זיידע,	א מוהמע,
געני, דעם מענשענס,	דעם טאמענס,	דעם רבי'ס,	געני, דער טאמעס,	א זיידענס,	א מוהמעס,
דאָם, דעם מענשען,	דעם טאמען,	דעם רבין,	דאָם, דער טאמען,	א זיידען,	א מוהמען,
אָקוי, דעם מענשען,	דעם טאמען,	דעם רבי'ן.	אָקוי, די טאמען,	א זיידען,	א מוהמע.

מערהרצאָהל.

נאָם, די מענשען,	די טאמעס,	די רביים,	נאָם, די טאמעס,	זיידעס,	מוהמעס,
געני, די מענשענס,	(פון די טאמעס),	די רביים'ס,	געני, (פון די טאמעס),	(פון זיידעס),	(פון מוהמעס),
דאָם, די מענשען,	די טאמעס,	די רביים,	דאָם, די טאמעס,	זיידעס,	מוהמעס,
אָקוי, די מענשען,	די טאמעס,	די רביים.	אָקוי, די טאמעס,	זיידעס,	מוהמעס.

אַנצערקונג. דאָס הויפטוואָרט דער יוד, ווערט געבויגט אזוי ווי דאָס הויפטוואָרט דער מענש; דאָס הויפטוואָרט די באַבע — אזוי ווי דאָס הויפטוואָרט די טאמע.

דאָס הויפטוואָרט ד לופט, ווען עס שטעהט מיט אַ פאָר-
וואָרט אין ווען דערמיט איז ניט געמיינט די לופט אַלס שטאָף, נאָר
אַלס רוים (пространство), נעהמט עס אָן אין דאָס פון דער אַינ-
צאָהל די ענדונג ען, צ. ב. פון דער לופטען, אין דער
לופטען (אָבער פון דער לופט, אין דער לופט).

דאָס הויפטוואָרט דאָס האַרץ, ווען עס שטעהט מיט אַ
פאָרוואָרט, נעהמט עס אָן אין דער אַינצאָהל די ענדונג ען: פון
האַרצען, אין האַרצען, מיט'ן גאַנצען האַרצען
(אָבער: ריידען מיט האַרץ).

דאָס הויפטוואָרט לייט, ווען עס שטעהט אָהן דעם אַרטיקעל
און מיט אַפאָרוואָרט, נעהמט עס אָן אין געניטיוו די ענדונג ענס,
אין דאָס פון — די ענדונג — ען: פון לייט ענס וועגען. פון
לייטען, פאַר לייטען, מיט לייטען גלייך.

12. די בויגונג פון די אַייגענעמען.

די נעמען און פאַמיליעס פון פּערזאָנען נעהמען אָן די ענדונג:
ס אין געניטיוו און די ענדונג אָן אין דאָס און אַקוזאַטיוו, צ. ב.
ג. דוד, ג. דוד'ס, ד. דוד'ן, א. דוד'ן; ג. שרה, ג. שרה'ס,
ד. שרה'ן, א. שרה'ן; ג. גאָלדבערג, ג. גאָלדבערג'ס, ד. גאָלד-
בערג'ן, א. גאָלדבערג'ן.

די צוויי אָדער מעהרזעליכע פון זיי, ווען זיי ענדיגען זיך
אויף ז, ס, ת, צ, יש, מיט, וואָס שטעהען גלייך נאָך אַ וואָקאַל
אָדער אין העברעאישע נעמען נאָך אַ נקודה אויסער אַ שווא, נעהמען
אָן אין געניטיוו די ענדונג עס, צ. ב. מערלי'עס, יהודית'עס,
פּרע'עס, ליפשיץ'עס, אַבראַמאָוויטש'עס, א. א. וו.

אָבער אַלע איינזעליכע און דויעניגע פון די מעהרזעליכע,
וואָס האָבען פאַר די דאָזיגע ענדונגען אַ קאָנסאַנאַנט, ענדיגען זיך

אין געניטיוו אויף ס, צ. ב. גרעצ'ס, מארקס'ס, שווארצ'ס.
 די נעמען אין פאמיליעס פון פערזאנען, וואָס ענדיגען זיך
 אויף מ, נ, יי, וי, וי (אָי) נעהמען אָן אין דאָטיוו און אקוזאטיוו די
 ענדינגען, צ. ב. אברהמ'ען, קלמנ'ען, לעוויגען, מאַטווייען,
 טאַלמאָיען א. א. וו.

אויב זיי ענדיגען זיך אויף א ל, וואָס שמעהט נאָך א קאָנסאָ-
 נאנט, אָדער ווען דער וואָקאל (אָדער די נקודה) וואָס שמעהט פאר'ן
 ל זאָגט זיך ניט אויס, נעהמען זיי אָן אין דאָטיוו און אין אקוזאטיוו
 די ענדינגען, צ. ב. פייגעל (זאָגט זיך אויס פייגל) — פייגלען,
 רחל (זאָגט זיך אויס רחל) — רחל'ען א. א. וו.

אָבער ווען פאר'ן ל איז פארהאן א וואָקאל, וואָס זאָגט זיך
 אויס, ענדיגען זיי זיך אין דאָטיוו און אקוזאטיוו אויף ן, צ. ב.
 ישראל — ישראל'ן, קאסעל — קאסעל'ן א. א. וו.

13. אָנמערקונגען צו דער בויגונג פון די הויפטווערטער.

דאָס וואָרט, וואָס הענגט אָב פון דעם אין געניטיוו שמעה-
 ענדען הויפטוואָרט, שמעהט געווענהליך נאָך איהם, צ. ב. דעם
 ברודערס בוך. דערביי ווערט דער בעשטימטער ארטיקעל, וואָס
 שמעהט ביים אָבהענגיגען וואָרט, ארויסגעלאָזען, אָבער דער אונ-
 בעשטימטער בלייבט, צ. ב. דער שוועסטערס חבר'טע; אָבער: דער
 שוועסטערס א חבר'טע.

פון צוויי אייגענעמען, וואָס בעטיימען פערשידענע פערזאָנען,
 שמעהט דאָס הויפטוואָרט אין געניטיוו נאָך דעם אָבהענגיגען
 וואָרט, צ. ב. שלמה ר' היימ'ס.

ווען אין געניטיוו, דאָטיוו אָדער אקוזאטיוו שמעהן צוויי
 אָדער מעהר הויפטווערטער, וואָס בעטיימען איין און דיועלבע

פערזאן, נעהמט אן א ענדונג נאָר דאָס לעצטע וואָרט, צ. ב. דעם לעהרער משה'ס אַ תלמיד; משה דעם לעהרערס אַ תלמיד; אלעק סאַנדער דעם צווייטענס טויט; איה בין געווען ביי דער מוהמען; אָבער: איה בין געווען ביי דער מוהמע שרה'ן.

דער דאָזיגער גלל גילט אויך דאן, ווען דאָס לעצטע וואָרט קען נישט אָנגעהמען קיין ענדונג, צ. ב. איה האָב בעגעגענט משה'ן; אָבער: אָבער איה האָב בעגעגענט משה דעם לעהרער.

די הויפטווערטער, וואָס ענדיגען זיך אין דער מעהרצאָהל אויף ס (עם) און זת, קענען אין דער דאָזיגער צאָהלפאַרם נישט אָנגעהמען קיין ענדונג אויף צו בעצייכענען דעם געניטיוו, און בכלל געהמען די הויפטווערטער זעלמען אָן אין דער מעהרצאָהל אַ ענדונג פאַר דעם געניטיוו. עפּטער ווי אלע געהמען אָן די ענדונג ס, אין דעם געניטיוו פון דער מעהרצאָהל דייעניגע הויפטווערטער, וואָס ענדיגען זיך אויף ים, ער און יך, צ. ב. די דאָקטוירי'ס, די שמיטי'ס, די רבוי'ס, די וויבערס, די קינדערס; די יונגליכס, די מיידליכס, די קינדערליכס.

אין די הויפטווערטער, וואָס קענען נישט אָנגעהמען די ענדונג ס אויף צו בעצייכענען דעם געניטיוו, אויך אין אלע הויפטווערטער, וואָס בעטיימען נישט-לעבעדיגע געגענשאַנדען, ווערט אָנשטאָט דעם געניטיוו געברויכט דער דאטיוו מיט'ן פאָרוואָרט פון, צ. ב. די מנהגים פון אינזערע טאטעס און זיידעס, די גאסען פון דעו שטאָרט.

14. די בילדונג פון די הויפטווערטער.

נאָך זייער בילדונג נאָך ווערען די הויפטווערטער איינגעטיילט אין איינפאכע, ד. ה. אזעלכע, וואָס זענען ניט געבילדעט פון אנדערע ווערטער און וואָס בעשטעהען דאָס רוב פון איין זילבע, צ. ב. דער טייך, דער וואַלד, די האַנד, די טיר, דאָס האַרץ, דאָס קינד; אָפּגעשטאַממע, וועלכע זענען געבילדעט פון אנדערע ווערטער מיט דער הילף פון פערשידענע פאָרויבלעך און נאָכזילבען, און צוזאַמענגעזעצטע, וועלכע זענען צו-זאַמענגעזעצט פון צוויי אָדער מעהר ווערטער.

די פאָרויבלעך, וואָס דיענען אויף צו בילדען הויפטווערטער, זענען פאָלגענדע:

גע — דער גערוף, די געשטאַלט, דאָס געזיכט;
אונ — געהט זעהר אָפט איבער אין אומ — דער אונזון,
די אונשולד, דאָס אונרעכט; דער אומ'חן, דער אומ'כבוד, דאָס אומגליק;

אור — דער אוראייניקעל, די אורעלטערן.
די נאָכזילבען, וואָס דיענען אויף צו בילדען הויפטווערטער, זענען פאָלגענדע:

— ונג, — ניש, — עכטס און — ריי בילדען הויפט-ווערטער איבערהויפט פון צייטווערטער: די האָפנונג, די מיינונג, די צייטונג; דאָס איבערקעהרעניש, דאָס בעשעפעניש. די פינס-בערגיש; דאָס שרייבעכטס, דאָס טועכטס, דאָס שפייבעכטס; די שייסעריי, די בעקעריי, די פלוידעריי.

— הייט, — קייט, — יגקייט בילדען הויפטווערטער, איבערהויפט פון אייגענשאפטסווערטער; — קייט בילדעט אויף הויפטווערטער פון מיטעלווערטער: די פרייהייט, די טרויהייט, די קראַנקהייט; די פרעהליכקייט, די דאַנקבאַרקייט, די גרויסקייט; די קלייניגקייט, די הייליגקייט, די ליכטיגקייט; די אָפּגעזונדערט-הייט. די אָפּגעלאָזענקייט, די געפאלענקייט.

— ישאפט בילדעט איבערהויפט הויפטווערטער פון הויפט-
ווערטער: די פריינדשאפט, די הערשאפט, די האנדעלשאפט, די
ברודערשאפט, די ליעבשאפט.

— מױם בילדעט הויפטווערטער פון אייגענשאפטסווערטער און
הויפטווערטער: דער רייכטום, דאָס הייליגטום; דאָס יודענטום.
דאָס קריסטענטום.

נאָכזילבען אויף צו בילדען מעגליכע פּערוואַגענעמען:

— ער, — ניק, — אַק, — (יאַק).

— ער בילדעט מעגליכע פּערוואַגענעמען איבערהויפט פון צייט-
ווערטער; דערביי ווערט גאַנץ אַפט פּערענדערט דער שטאַמוואַקאַל:
דער שרייבער, דער טרעגער, דער הענדלער, דער פּיטער.

— ניק בילדעט מעגליכע פּערוואַגענעמען איבערהויפט פון
העברעאישע ווערטער: דער עזרת'ניק, דער ישוב'ניק, דער רודף-
שלומו'ניק, דער שלימומול'ניק, דער קלויזניק.

— אַק (יאַק) דריקט איבערהויפט אויס אַ פּעראַכטונג: דער

פּרוואַק, דער טרייפּנאַק, דער קלויזניאַק.

נאָכזילבען אויף צו בילדען ווייבליכע פּערוואַגענעמען:

— ון, — קע, — ניצע, — טיע.

— ון בילדעט ווייבליכע פּערוואַגענעמען איבערהויפט פון
די הויפטווערטער אויף ער, אַפט אָכער אויף פון אנדערע הויפט-
ווערטער: די הענדלערין, די וינגערין, די שניידערין, די וויל-
נערין, די קריסטין, די ווירטין, די גרעפּין.

— קע ווערט זעהר אַפט געברויכט אַנשטאַט — ון: די

שניידערקע, די לעהרערקע, די ארטיסטקע.

— ניצע בילדעט ווייבליכע פּערוואַגענעמען פון די הויפט

ווערטער אויף — ניק: די ישוב'ניצע, די עזרת'ניצע, די
שלימומול'ניצע.

— מע בילדעט ווייבליכע פּערוואַגענעמען פון העברעאישע

ווערטער און פון דעם יודישען הויפטוואָרט פּויער: די חבר'טע, די
בעל-הבית'טע, די שוה'טע, די פּויער'טע, אַפּטמאַל ווערט די

דאָזיגע נאָכזילבע צוגעזעצט צו דער פּאַרם, וועלכע איז שוין אין העברעאיש סיי ווי סיי ווייבליך: די מוחנת'טע, די משומדת'טע, די קרובה'טע, די שכנה'טע.

נאָכזילבען אויף צו בילדען די פערקלענערונגספּאַרם און די ליעבעספּאַרם פון די הויפטווערטער: — על, — עלע, — קע, — ינקע, — עניו, — שע.

די פערקלענערונגספּאַרם פון די הויפטווערטער ווערט איבער-הויפט געבילדעט מיט די נאָכזילבען — על, — עלע: מיט דער נאָכזילבע — על ווערט געבילדעט די פערקלענערונגספּאַרם פון ערשטען גראד, צ. ב. דאָס מישעל, דאָס שטיבעל, דאָס ביכעל; מיט דער נאָכזילבע — עלע — די פערקלענערונגספּאַרם פון צווייטען גראד, צ. ב. דאָס מישעלע, דאָס שטיבעלע, דאָס ביכעלע.

די הויפטווערטער אויף — על, — ע און די פון די העברע-איש גענומענע אויף ה, ע האָבען נאָר די פערקלענערונגספּאַרם פון צווייטען גראד, צ. ב. דער שליסעל — דאָס שליסעלע, דער ווינקעל — דאָס ווינקעלע, די נאָדעל — די נאָדעלע; די שטימע — דאָס שטימעלע; די מעשה — דאָס מעשה'לע, די רגע — דאָס רגע'לע.

די צוויי-אָדער מעהרוילכניגע הויפטווערטער און די העברעאישע האָבען דאָס רוב נאָר די פערקלענערונגספּאַרם פון ערשטען גראד; דערביי נעמען זיי אָן אַנשטאַט — על די נאָכזילבע — יל אָדער ל, מיט אַנאָפּאַסמראָף פאר'ן ל, צ. ב. דער פינגער — דאָס פינגעריל, די שוועסטער — דאָס שוועסטעריל, דאָס פענסטער — דאָס פענסטעריל; דער ספר — דאָס ספר'ל, דער בוג — דאָס בוג'ל.

ביי דער בילדונג פון דער פערקלענערונגספּאַרם אויף — על, — עלע ווערען כמעט שמענדיג פערענדערט די וואָקאלען א, אָ, ו, וי, צ. ב. דער זאָמר — דאָס זעמריל, די שטאָרט — דאָס שטערטיל, די גאָס — דאָס געסעל, דער שוף — דאָס שיכעל, דאָס הויז — דאָס הייזעל א. און, דאָס טרעפט אפילו אין מעהר-
 מעהר.

זילבונע הויפטווערטער, צ. ב. דער פאפיראָס — דאָס פאפירעסיל, דאָס פֿנים — דאָס פֿנימ'ל.

די הויפטווערטער אויף ל נעהמען אין דער פערקלענערונגס-פאָרם אָן צוליעב דעם וואוילקלאַנג א ב פאר על, עלע, און די הויפטווערטער אויף נ א ד, צ. ב. דער שטאַל — דאָס שטעלכעל, די שוהל — דאָס שוהלכעל, דאָס מויל — דאָס מוילכעל, דער קול — דאָס קולכעל; דער האָהן — דאָס העהנדיל, די פאָן — דאָס פענדיל, דאָס ביון — דאָס ביינדיל, דער חן — דאָס חנדיל א. א. וו.

די הויפטווערטער אויף ען לאָוען ארויס אין דער פערקלענע-רינגספאָרם די דאָווע ענדונג, צ. ב. דער קאסטען — דאָס קעסטעל, דאָס קעסטעלע, דער שטעקען — דאָס שטעקעל, דאָס שטעקעלע, דער וואָגען — דאָס וועגעל, דאָס וועגעלע. אייניגע אָבער ענדיגען זיך נאָכ'ן לל נאָר אויף דיל, ווי צ. ב. דער וואָלקען — דאָס וואָלקענ-דיל, דער רעגען — דאָס רעגענדיל (אויף רעגעלע), דער קוימען — דאָס קוימענדיל, דער נאָרטען — דאָס גערטענדיש (אויך גערטעלע). אייניגע הויפטווערטער קענען בילדען די פערקלענערונגספאָרם מיט דעם נאָכזילכע — קע, צ. ב. דער ברודערקע, די שוועסטערקע. — ינקע בילדעט די ליעבעספאָרם פון די הויפטווערטער אויף ע: מאמינקע, טאמינקע, מוחמינקע.

— עניו, —שע בילדען די ליעבעספאָרם אין אייניגע הויפט-ווערטער: מאמעניו, טאמעניו, זידעניו, זעהעניו, נאָמעניו; טאמישע, מאמישע, מיידעלשע, טאָכטערשע.

אין די צוזאמענגעזעצטע הויפטווערטער אונטערשיידט מען א גרונדוואָרט און א בעשטימונגסוואָרט: דאָס גרונד-וואָרט בעצייכענט דעם געגענשאַנד גופא, דאָס בעשטימונגסוואָרט בעצייכענט זיין סימן, ד. ה. דאָס, מיט וואָס ער אונטערשיידט זיך פון אנדערע אייגענארטיגע געגענשאַנדען; דאָס בעשטימונגסוואָרט שמעהט שמענדיג פאָר'ן גרונדוואָרט, צ. ב. פויגעלעכטס (ד. ה. אָנעכט פאר פויגליך), שמרוואַק (ד. ה. אַ זאָק, מיט שמרוי

געפילט), שטאָדטנאַרמען (ד. ה. אַ נאַרמען אין שטאָדט), וואָלד-
 שומר (ד. ה. אַ שומר פון וואָלד) א. אַז. וו.
 ביי דער צוזאַמענזעצונג נעהמט דאָס בעשטימונגסוואָרט אָפּט
 אָן איינע פון די ענדונגען ס, ן, ען, ער, אָדער די פאָרם פון דער
 מעהרצאָהל, צ. ב. פריהלינגסליעד, זייענבלאָז, קאלבענפלייש,
 ביכערשראַנק, יודענפריינד, מענשענפרעסער.
 אויב אַלס בעשטימונגסוואָרט פון דער צוזאַמענזעצונג דיענט
 אַ צייטוואָרט, ווערט אָבגעוואָרפֿען זיין ענדונג ען, צ. ב. שרייבטיש.
 ברעכאָיווען; זעלטען נעהמט עס אָן אַנ' ע, צ. ב. לעזעבוך.

15. דאָס אייגענשאַפּטסוואָרט.

די אייגענשאַפּטסווערטער דריקען אויס די אייגענ-
 שאַפּט (качество), דעם סימן פונ'ם געגענשאַנד; זיי ענטפערן אויף
 די פראַגען ווי איז? וואָס פאַר אַ? וואָסער? וועלכער?
 וועמעס? צ. ב. דער וועג איז ווייט, דער טאָג איז קורץ (ווי
 איז דער וועג? ווי איז דער טאָג?); לאַנגע, בלוטיג-רויטע
 פאָסען הענגען דאָרט אין מערב-ווינקל, טונקען אָב די הייסע
 ברעגען אין דעם קאַלטען אָקעאַן (וואָס פאַר אַ פאָסען? וואָסערע,
 וועלכע ברעגען? אין וואָסער, אין וועלכען אָקעאַן?); פון אַ
 חזיר'שען עק קען מען קיין שמריימעל ניט מאַכען (פון וועמעס
 אַנ'עק?).

ווען די אייגענשאַפּטסווערטער זענען פערבונדען מיט די
 הויפטווערטער, אויף וועלכע זיי בעציהען זיך, דורף די צייט-
 ווערטער זיין ווערען בלייבען, ווערען זיי דאָס
 רוב געברויכט אָהן קיין שום ענדונג, צ. ב. דער הימעל איז בלוו.

די נאכט איז שטיל, דאָס וועטער ווערט טען, דער פריינד בלייבט
סיר טרוי, די וועלדער זענען גרוין.

ווען זיי שטעהען אָבער דירעקט ביי די הויפטווערטער,
אויף וועלכע זיי בעציהען זיך, נעהמען זיי אָן בעזונדערע
ענדונגען אויף צו בעצייכענען געשלעכט, צאָהל און בויגפאל,
א. ב. דער בלויזער הימעל, די שטילע נאכט, דאָס
שענע וועטער, דער טרויער פריינד, די גרינע
וועלדער.

דאָך קענען זיי אויך אין ערשטען פאל אָננעהמען
אָנענדונג אויף צו בעצייכענען געשלעכט און צאָהל, אויב
זיי שטעהען מיט דעם אונבעשטימטען אַרטיקל אָ, צ. ב.
דער הימעל איז אַ בלויזער, די נאכט איז אַ שטילע,
דאָס קינד איז אַ שענס, די וועלדער זענען גרינע.

16. די בויגונג פון די אייגענשאפטסווערטער.

די אייגענשאפטסווערטער ווערען געבויגט, ד. ה. זיי
פערענדערן זיך מעהר אָדער וועניגער לויט די בויגפעלען און
געשלעכטער פון דער איינצאָהל; אין דער מעהרצאָהל אָבער
בלייבען זיי אונפערענדערט, אָננעהמענדיג די ענדונג ע פאר
אַלע בויגפעלען און געשלעכטער.

דאָס ווייניגע געשלעכט פֿון די אייגענשאַפטן פֿונעם ענדגוט זיך אין גאַמינאָסיוו און אַקוואַסיוו פֿון דעם
אוינצאָהל אויף ע, און גענשויוו און דאָסווי אויף ער ,

א י ו ז אַ אַ ה ל ,
נאָמ, די גומע מאַכטער, די ריינע שטאַט, א טייערע קרובות, אַ אַ אירעלע קריסטין,
געני דער גומע מאַכטערס, דער ריינער שטאַטס, א טייערער קרובות, אַ אַ אירעלע קריסטין,
דאָס, דער גומע מאַכטער, דער ריינער שטאַט, א טייערער קרובות, אַ אַ אירעלע קריסטין,
אקוו, די גומע מאַכטער, די ריינע שטאַט, א טייערע קרובות, אַ אַ אירעלע קריסטין.

מ ע ר א צ ה ה ל ,
נאָמ, די גומע מעכטער, די ריינע שטעט, טייערע קרובות, אירעלע קריסטין,
געני די גומע מעכטערס, (פון די ריינע שטעט), (פון טייערע קרובות), (פון אירעלע קריסטין),
דאָס, די גומע מעכטער, די ריינע שטעט, טייערע קרובות, אירעלע קריסטין,
אקוו, די גומע מעכטער, די ריינע שטעט, טייערע קרובות, אירעלע קריסטין.

אַמבאַדאַנטי, פון דאָרף שטעט אונטערשיידן די ענדגוטן פון דער איינצאָהל אין דעם ווייליכען
געשלעכט.

דאָס זעכליכע געשלעכט פֿון די אייגענשאַפטן פֿונעם ענדגוט, זען עס שטעהט מיטן בעשטימטן אַרטיקל,
אז עס גלייך אין גאַמינאָסיוו און אַקוואַסיוו פֿון דער איינצאָהל צו דעם ווייליכען געשלעכט, און גענשויוו און

געהמען ווי גאָר ניט אָן קיין ענדונג אין דער איינצאָל; כמעט שטענדיג קומט דאָס פאָר אין נאָמינאטיוו אין אקוזאטיוו ביים אינגע- בעשטיממען ארטיקעל; זעלטענער איז עס ביי דעם בעשטיממען ארטיקעל, צ. ב. א יודיש קינד, א גוט וואָרט, א קליין שטערטעל א זילבערן פינגעריל; א יודיש קינדס; פון א גיט וואָרט, אין א קליין שטערטעל; דאָס קליין ביבעלע, דאָס שען מיידעלע.

ווען די אייגענשאפטסווערטער שטעהען נאָך די הויפט-ווערטער, אויף וועלכע זיי בעציהען זיך, אדער ווען זיי ווערען געברויכט זעלבסטשטענדיג, געהמען זיי אָן אין געניטיוו פון דער איינצאָהל די ענדונג עננס פאר דאָס מעגליכע געשלעכט און די ענדונג ערס פאר דאָס וויבליכע, צ. ב. דעם ברודער דעם יונגענס, דער שוועסטער דער יונגערס; נאָמ. דער אלטער, געני. דעם אלטענס, דאמ. דעם אלטען, אקוז. דעם אלטען; נאָמ. די אלטע, געני. דער אלטערס, דאמ. דער אלטער, אקוז. די אלטע.

ווען דאָס זעבליכע געשלעכט פון די אייגענשאפטסווערטער שטעהט נאָכ'ן הויפטוואָרט אָדער ווען עס ווערט געברויכט זעלבסטשטענדיג (אייז דעם בעשטיממען ארטיקעל), געהמט עס אָן אין נאָמינאטיוו אין אקוזאטיוו די ענדונג ס אָדער עס; די ערשטע ענדונג געהמען אָן איבערהויפט די איינזוליביגע אייגענשאפטסווערטער און די וואָס ענדיגען זיך אויף יג און לייך, צ. ב. א שענס, א רעכטס, א פרעהליכס, א טרויריגס. ווען די אייגענשאפטסווערטער ווערען געברויכט זעלבסטשטענדיג אין שטעהען מיט א פאָרוואָרט, געהמען זיי דאָס אקוז. די ענדונג ען (עס), ן. צ. ב. שלאָפען אויף ווייכען, אויף אלעם פארטיגען, צו גיטען, מיט כיווען; אז כוען בריהט זיך אָב אויף הייסען בלאָזט מען אויף קאלטען.

די געאָגראפישע אייגענשאפטסווערטער אויף עך בלייבען אונפערענדערט אין אלע בויגפעלען, צאָהלאַפארמען און געשלעכטער.

א י י נ צ אַ ה ל.

נאַמ, דער ווילנער איינוואוינער, די ווילנער גאס, דאָס ווילנער בלאַט,
 געני, דעם ווילנער איינוואוינערס, (פון דער ווילנער גאס), (פון דעם ווילנער בלאַט),
 דאָט, דעם ווילנער איינוואוינער, דער ווילנער גאס, דעם ווילנער בלאַט,
 אַקוי, דעם ווילנער איינוואוינער, די ווילנער גאס, דאָס ווילנער בלאַט.

מ ע ה ר צ אַ ה ל.

נאַמ, די ווילנער איינוואוינער, די ווילנער גאסען, די ווילנער בלעטער,
 געני, די ווילנער איינוואוינערס, (פון די ווילנער גאסען), (פון די ווילנער בלעטער),
 דאָט, די ווילנער איינוואוינער, די ווילנער גאסען, די ווילנער בלעטער,
 אַקוי, די ווילנער איינוואוינער, די ווילנער גאסען, די ווילנער בלעטער.

17. די פערגלייכונגסשטופען פון די אייגענ־
שאפטסווערטער.

(יחס. הדמיון, Die Komparation, степени сравнения)

די אייגענשאפטסווערטער, וועלכע דריקען אויס א אייגענ־שאפט, וואָס דער געגענשאַטאנד קען זי האָבען אין אַ גרעסערער אָדער קלענערער מאָס, קענען געברויכט ווערען אין דריי מדרגות, וועלכע הייסען פערגלייכונגסשטופען; זיי זענען פֿאָלגענדע:

א) די גרונדשטופע (Der Positiv, положительная степень) פֿרדך (שוויו) וועלכע בעווייזט נאָר, אז דער געגענשאַטאנד האָט די און די אייגענשאַפט און וועלכע איז צו גלייכער צייט אויף די גרונדפֿארם פון די אייגענשאַפטסווערטער, צ. ב. ריין, נאָריש. חשוב; —

ב) די פערגלייכונגסשטופע (Der Komparativ, сравнительная степень) פֿרדך (יותר) וועלכע בעווייזט, אז אַ געוויסע אייגענשאַפט איז אין אַינ געגענשאַטאנד דאָ אין אַ גרעסערער מדרגה, ווי אין דעם צווייטען, צ. ב. דער בוים איז העכער פון דעם דאָס. די פערגלייכונגסשטופע בילדעט מען, פון דער גרונדשטופע דורך דער נאָכזילבע ער, צ. ב. ריין — ריינער — נאָריש — נאָרישער. חשוב — חשוב'ער.

ג) די העכסטשטופע (Der Superlativ, превосходная степень) פֿרדך (הפלה) וועלכע בעווייזט, אז אַ געוויסע אייגענשאַפט געפינט זיך אין דעם געגענשאַטאנד אין דער העכסטער מדרגה, צ. ב. אין די רייכסטע קרוין פון מזרח — פון דעם קלינסטען קאָפּ נעטרָאָנען — ליענט צו איהרע פיס געבויען האלב פערדונס קעלש, נאנג פערשעמט (מ. ראָזנפעלד). די העכסטשטופע בילדעט מען פון דער גרונדשטופע דורך דער נאָכזילבע סתּ, צ. ב. ריין ריינסט(ער), נאָריש — נאָרישסט(ער), חשוב — חשוב'סט(ער).

זיי דער בילדונג פון דער פערגלייכונגסשטופע און פון דער

העכטשטופע ווערען אין די פאלגענדע אייגענשאפטסווערטער פער-
 ענדערט די שטאמוואקאלען: אַלט — עלטער — עלטסטער, אָפּט —
 עפּטער (אויף אָפּטער) — אָפּטסטער, געוונד — געוונדער — גע-
 זינדסטער, געראַמען — גערעטענער (אויף געראַמענער) — גערע-
 טענסטער (אויף געראַטענסטער), גראָב — גרעכער — גרעכסטער,
 טונקעל — טינקעלער — טינקעלסטער (אויף טונקעלסטער), טרוקען —
 טריקענער — טריקענסטער (אויף טרוקענסטער), לאַנג — לענגער —
 לענגסטער, נאָהענט — נעהענטער — נעהענטסטער (אויף נאָהענטס-
 טער), פרום — פרימער — פרימסטער, קאַלט — קעלטער —
 קעלטסטער (אויף קאַלטסטער), קורץ — קירצער — קירצסטער,
 קלאָר — קלערער (אויף קלאָרער) — קלערסטער (אויף קלאָרסטער),
 קלוג — קליגער — קלינסטער, קליון — קלענער — קלענסטער,
 שמאַל — שמעלער (שמאַלער) — שמאַלסטער, שען — שענער —
 שענסטער.

אין אלע אנדערע אייגענשאפטסווערטער בלייבען די שטאַם-
 וואַקאלען אונפערענדערט, צ. ב. שאַרף — שאַרפער — שאַרפסטער,
 שטאַרק — שטאַרקער — שטאַרקסטער, האַרט — האַרטער —
 האַרטסטער א. א. וו.

די אייגענשאפטסווערטער, מיט דער ענדונג ם אין דער
 צוונדשטופע, נעהמען אָן אין דער העכטשטופע בלויז די ענדונג
 (װער), צ. ב. זיס — זיסטער, נאַס — נאַסטער).

אייניגע געברויכען אין דער ליטעראַטור די העכטשטופע
 נאָך די בוכשטאבען ד, ט, ם, ז, צ, אין נאָך וואַקאלען מיט
 דער ענדונג עכט (אזוי ווי אין דייטש), צ. ב. מינדעסטער, זאַנפ-
 טעסטער, הייסעסטער, ביזעסטער, שטאַלצעסטער, נייעסטער.
 אָבער די דאָזיגע פאַרם איז פרעמד דער יודישער שפראַך, וועלכע
 געברויכט מינדסטער, זאַנפטסטער, הייסטער, ביזסטער,
 שטאַלצטער, ניסטער א. א. וו.

ניט נאָכן כלל נאָך ווערען געבילדעט די פּערגלייכונגסשטופען
 פון די אייגענשאַפטסווערטער: גומ — בעסער — בעסמער, שלעכט —
 ערגער — ערגסמער) ואויך שלעכטער — שלעכטסמער(, וועניג —
 זועניגער אָדער מינדער — מינדסמער), פּיעל — מעהר אָדער
 מעהרער — מעהר פון אלץ.

די אייגענשאַפטסווערטער פּאָדערשטער, הינטערשטער,
 אויבערשטער, אונטערשטער ווערען געברויכט נאָר אין דער העכסט-
 שטופע און אָנשטאַט ס'ס געהען זיי אָן ש'ס.

די פּערגלייכונגסשטופע און די העכסטשטופע ווערען געבויגט:
 אזוי ווי די גרונדשטופע פון די אייגענשאַפטסווערטער; נאָר די
 העכסטשטופע קען ניט געברויכט ווערען אָהן אַנ'ענדונג, דעריבער
 זאָגט מען ניט: דער מענש איז קלינסט, נאָר: דער מענש איז
 דער קלינסטער, אָדער: דער מענש איז קלינער פון אלעמען;
 מען זאָגט ניט: די דאָזיגע אַרבייט איז שווערסט, נאָר די דאָזיגע
 אַרבייט איז די שווערסטע, אָדער: די דאָזיגע אַרבייט איז שווערער
 פון אלע; מען זאָגט ניט: דאָס קינד איז קלענסט, נאָר: דאָס
 קינד איז דאָס קלענסטע, אָדער: דאָס קינד איז קלענער פון
 אלע.

אָנזעצן: אָנשטאַט פון קענען ביי די פּערגלייכונגס-
 שטופען שטעהן די ווערטער, פּאַר, ווי, איידער, אלס.
 צ. ב. קלינער פון מיר, קלינער פּאַר מיר, קלינער ווי איך,
 קלינער איידער איך, קלינער אלס איך; קלינער פון אלעמען,
 קלינער פּאַר אלעמען, קלינער ווי אלע.

די פּערגלייכונגסשטופען קענען פּערשטאַרקט ווערען דורך
 פּאַלענדע אומשטאַנדסווערטער:

די גרונדשטופע — דורך: זעהר, וועניגער, מעהר, העכסט-
 אונגעוועהנליך, צ. ב. זעהר גרויס, וועניגער רייך, מעהר רייך.
 העכסט אינטערעסאַנט, אונגעוועהנליך קליין;

די פּערגלייכונגסשטופע דורך: פּיעל, אַ סך, אַ נאָך, ניט אַן

אנ'ערך, צ. ב. פיעל שענער, א סך גלייכער, נאָך מייערער. נימ
אין אנ'ערך שטארקער ;

די העכסטשטופע דורך סאמע און אין אייניגע אייגענשאפטס-
ווערטער דורך אלער אָדער אל, וואָס גיסט זיך צונויף מיטן
אייגענשאפטסוואָרט, צ. ב. דער סאמע וויכטיגסטער. דער אלערי-
העכסטער, דער אלמעכטיגער.

18. די בילדונג פון די אייגענשאפטסווערטער.

די אייגענשאפטסווערטער ווערען אזוי ווי די הויפטווערטער.
אייגענטיילט אין איינפאכע, אַבגעשטאממע און צו-
זאמענגעזעצטע.

די פאָרזילבען, וואָס דיענען אויף צו בילדען אייגענשאפטס-
ווערטער, זענען פאָלגענדע:

גע—: געוויס, גערעכט, געשמאק.

אָנ—: געהט זעהר אָפט איבער אין אָנ—: אונדאנקבאר,
אונערטרעגליך; אומרוין; אומגליקליך, אומ'ברחמנות'דיג.
אָר—: אוראלט.

די נאָכזילבען, וואָס דיענען אויף צו בילדען אייגענ-
שאפטסווערטער, זענען פאָלגענדע:

— ען (—ן) — ערן בילדען שטאָפאייגענשאפטסווערטער,
נאָלדען, זיידען, וואָלען; זילבערן, קופערן; גלעזערן, הילצערן.

— יג (— דיג) בילדען אייגענשאפטסווערטער איבערהויפט
פון הויפטווערטער: פארביג, שטוביג, ליכטיג, פייערדיג, וואסער-
דיג, אכזריות'דיג.

— יטש — געהט אָפט צוליעב דעם וואוילקלאנג איבער אָן

ש — בעצייבענט איבערהויפט די אָנגעהערדיגקייט: יודיש, רוסיש, דאָרפיש; קינדערש, ווייבערש, קליינשטערטעלש.

— לייך בילדעט אָפט זעלבסטשטענדיגע אייגענשאפטס-ווערטער און אָפט בעצייבענט עם אַ קלענערן גראד פֿון דער אייגענשאפט: גליקליך, מעגליך; שוואַרצליך, קאלטליך.

— באַר; דאנקבאר, גאנגבאר, קאָסטבאר.

— זאָם: לאַנגזאָם, זעלטזאָם.

— ינק(ער), — משיק(משינק) בילדען די פערקלענערונגס-פאָרם און די ליעבעספאָרם פֿון די אייגענשאפטסווערטער, קלייני-קער, ליעבינקער, נייאינקער; קליינטיקער, שענטיקער.

אַנמערקונג: די אייגענשאפטסווערטער אויף — ינק(ער) קענען ניש געברויכט ווערען אָהן אַנ'ענדונג, צ. ב. דער קליינינקער מיש, די קליינינקע שטוב, דאָס קליינינקע הייזעל; אַ קליינינקער מיש, אַ קליינינקע שטוב, אַ קליינינקעס הייזעל. אָבער די אייגענ-שאפטסווערטער אויף משיק קענען זאָ געברויכט ווערען אין דעם זעכליכען געשלעכט אָהן אַנ'ענדונג, צ. ב. אויף אַ קליינטיק שטיקעל ערד.

19. דאָס צאָהלוואָרט.

דאָס צאָהלוואָרט בעצייבענט די צאָהל פֿון די גענעט שטאַנדען אָדער די אָרדנונג, וואָס אַ גענעשטאַנד פֿערנעהמט אין אַ צאָהל, צ. ב. דריי לעהרער, דער דריטער לעהרער.

די צאָהלווערטער ווערען איינגעטיילט אין גרונדצאָהלען (מספר יסודי, числительные количественные), אָרדנונגסצאָהלען (מספר סדורי, числительные порядковые) און ברוכצאָהלען (מספר חלקי, числительные дробные).

(א) די גרונדצאָהלען.

די גרונדצאָהלען בעצייכענען די צאָהל פון די געגענשאַנדען פון ענטפערן אויף די פראגע ווי פיל? צ. ב. איינס (אײן), צוויי, צען, פופצען, צוואנציג, איין און צוואנציג, הונדערט, טויזענד, צוויימאָל הונדערט טויזענד (אָדער צוויי הונדערט טויזענד), פינף-מאָל הונדערט טויזענד (אָדער פינף הונדערט טויזענד), מיליאָן א. א. וו.

אַנמערקונג: צו די גרונדצאָהלען געהערען אויף די זאַמעלצאָהלען: ביידע, אַ פאַר, אַ טײַן, אַ שאַק, אַ צעהנדליג, אַ מאָה.

אין יודיש שטעהען די איינציגע פאַר די צעהנדליגע און ווערען פערבונדען מיט זיי דורך און, צ. ב. איין און דרייסיג, צוויי און פערציג, דריי טויזענד זיעבען הונדערט אכט און ניינציג א. א. וו. אַנמערקונג: מען קען אָבער אויף שמעלען די צעהנדליגע פאַר די איינציגע; דאן ווערט און ארויסגעלאָוען, צ. ב. דרייסיג איינס, פערציג צוויי, דריי טויזענד זיעבען הונדערט ניינציג אכט. די גרונדצאָהלען ווערען בכלל ניט געבויגט; נאָר די גרונד-צאָהלען צוויי, דריי, פיער, פינף, זעקס, ווען זיי שטעהען זעלבסטשטענדיג, אָהן אַ הויפטוואָרט, קענען זיי אָנגעהמען אין געניטיוו די ענדונג ענס און אין דאטיוו און אַ קוואַטיוו די ענדונג ען, צ. ב. צווייענס אַ זאַך, גיב דאָס אָב דרייען, זעקסען האָט מען פּערהאַלטען.

דאָס צאָהלואָרט ביידע, ווען עס שטעהט זעלבסטשטענדיג, ווערט עס געבויגט אויף פּאַלגענדען אופן: נאָם, ביידע, גענ-ביידענס, דאָט, ביידען, אָקונ, ביידען.

די גרונדצאָהלען ווערען בכלל געברויכט נאָר אין איין צאָהל-פאַרם; נאָר די צאָהלוערטער צעהנדליג, הונדערט, טויזענד, מיליאָן, ביליאָן, ווען זיי שטעהען ניט נאָך גרונדצאָהלען, נעהמען זיי אָן אין דער מעהרצאָהל די ענדונג עך (די ערשטע דריי) און

ען (די איבריגע), צ. ב. צעהנדלונגער רובל, הונדערטער מענטשען, מויווענדער יאָהרען, מיליאָנען שמערן. שמעהענדיג אָבער נאָך גרונדצאָהלען בלייבען זיי אונפערענדערט, צ. ב. דריי צעהנדליג, פיער הונדערט, זיעבען מויווענד, אכט מיליאָן.

אַנבערקונג: דאָס צאָהלוואָרט צעהנדליג אלס אַרופמעטישער טערמין נעהמט אָן אין דער מעהרצאָהל די ענדונג ע, צ. ב. די צעהנדליגע שמעהען נאָך די איינציגע.

(ב) די אָרדנונגסצאָהלען.

די אָרדנונגסצאָהלען בעצייכענען די אָרדונג, וואָס אַגענע-שמאנד פערנעהמט אין אַ צאָהל, און ענטפערן אויף די פראַגע דער וויפיעלסטער? (די וויפיעלסטע? דאָס וויפיעלסטע?) צ. ב. דער ערשטער, די פינפטע, דאָס צעהנטע, דער איינאונצואַנציגסטער, די דרייאונפופציגסטע, דאָס אכטאונזיגעבעציגסטע א. א. וו.

די אָרדנונגסצאָהלען בילדעט מען פון די גרונדצאָהלען. צ. זעצענדיג צו די גרונדצאָהלען די ענדונג מער (מע) פאר די אָרדנונגסצאָהלען פון צוויי ביז ניינצעהן און די ענדונג סטער (סמע) פאר די איבריגע אָרדנונגסצאָהלען, צ. ב. צוויי — דער צווייטער, פינף — די פינפטע, צעהן — דאָס צעהנטע, פופצעהן — דער פופצעהנטער, זעכצעהן — די זעכצעהנטע, ניינצעהן — דאָס ניינצעהנטע; צוואַנציג — דער צוואַנציגסטער, אכציג — די אכציגסטע, צוויי און ניינציג — דאָס צווייאוננציגסטע, הונדערט — דער הונדערטסטער א. א. וו.

אונרענעלמעסיג ווערען געבילדעט: דער ערשטער (פון איינס) דער דריטער (פון דריי), דער פערטער (פון פיער) ואויך פיערטער אין צוזאמענגעזעצטע צאָהלווערטער ווערט די ענדונג מען אָדער סטער צוגעזעצט נאָר צו דער לעצטער צאָהל, צ. ב. דעו מויווענד אכט הונדערט צווייאונאכציגסטער.

די אָרדנונגסצאָהלען ווערען געבויגט אזוי ווי די העכסט-
שטופע כּון די אייגענשאַפטסווערטער.

(ג) די ברוכצאָהלען.

די ברוכצאָהלען בעזייכענען אַ טייל פון אַ צאָהל, צ. ב. אַ
דריטעל, צוויי פינפטליך, אַנדערטהאלבען, דריטהאלבען א. א. וו.
די ברוכצאָהלען בילדעט מען פון די אָרדנונגסצאָהלען, פער-
בייטענדיג די ענדונג ער (ע) אָדער אויף על, צ. ב. דער צעהנ-
טער — דאָס צעהנטעל, דער צוואַנציגסטער — דאָס צוואַנציגסטעל
א. א. וו., אָדער אויף דאָס העברעאישע וואָרט חלק, צ. ב. אַ
צעהנט-חלק, אַ צוואַנציגסט-חלק א. א. וו.

אַנשטאָט „אַ צווייטעל“ ווערט געברויכט „אַ האַלבער“ (אַ
האַלבע, אַ האַלבס) אָדער „אַ העלפט“, אַנשטאָט „אַ דריטעל“ קען
מען געברויכען „אַ שלישי“.

אויסער די דאָזיגע ברוכצאָהלען זענען נאָך דאָ ברוכצאָהלען,
וואָס בעזייכענען גאַנצע מיט אַ האַלבער, צ. ב. אַנדערטהאלבען ($1\frac{1}{2}$),
דריטהאלבען ($2\frac{1}{2}$), פינפטאלבען ($4\frac{1}{2}$), א. א. וו.

די ברוכצאָהלען אויף על געהמען אָן אין דער מעהרצאָהל
די ענדונג יך און לאָזען אַרויס דעם ע פאַרן ל, צ. ב. דריי-
צעהנטליך, זיעבען צוואַנציגסטליך.

נאָר די ברוכצאָהלען דריטעל, פערטעל און אכטעל קענען
בלייבען אָהן אַנ'ענדונג אין דער מעהרצאָהל, צ. ב. צוויי דריטעל,
דריי פערטעל, פינף אכטעל.

די ברוכצאָהל האַלבער ווערט געבויגט ווי די אייגענשאַפטס-
ווערטער.

נאָך אלע גרונדצאָהלען, אויסער איין, שמעהט דאָס אָב-
זענגיגע הויפטוואָרט אין דער מעהרצאָהל, צ. ב. צוויי הייזער,
זיעבען העמדער, ביידע ברירער, אַ פאַר ביכער, אַ טויז שטוהלען.

א שפּאָק אייער א. א. וו. אָבער : הונדערט און איין הויז ; מויווענד
און איין נאכט .

די הויפטווערטער , וועלכע בעצייכענען א וואָג אָדער א מאָס ,
ווערען ניט פּערענדערט נאָך די גרונדצאָהלען , צ. ב. צוויי פונט
צוקער , דריי ארשין ליווענט , דריי פּלאַש ביער , צוויי גלאָז מיי ,
פינף פּאַר זאַקען , דריי טויז העמדער . דאָסזעלבע איז אויף מיטן
הויפטוואָרט מאַן , צ. ב. פּופּציג מאַן .

פון די הויפטווערטער , וועלכע בעצייכענען די צייט ,
שטעהען מאַנאַט , חדש , וואָך , טאָג , נאכט , שטונדע ,
טעקונדע נאָך די גרונדצאָהלען אין דער מעהרצאָהל ; די
הויפטווערטער אָבער יאָהר , מעת-לעת , שעה , מינוט —
אין דער איינצאָהל , צ. ב. דריי מאַנאַטען , פינף חדשים , זעקס
וואָכען , זעבען טעג , פינף נעכט , צעהן שטונדען , פּופּצען
טעקונדעס ; אָבער : דריי יאָהר , פינף מעת-לעת , צוועלף שעה ,
זעכציג מינוט .

20. דאָס פּירוואָרט .

פּירווערטער הייסען די ווערטער , וואָס ווערען געברויכט
אָנשטאַט הויפטווערטער , אייגענשאַפטסווערטער און צאָהלווערטער ,
צ. ב. דער מאַרק איז אינמיטען שטאָרט ; ער איז ברויט און
פּוסט . איה האָב זיך געקויפט א קליין געפּלאַכטען מייסטעריל ; די
האַסט , דאכט זיך , אויף א זא . דער לעהרער האָט זיך פּערשאַפט
עטליכע גוטע תּלמידים .

נאָך וייער בעדייטונג נאָך ווערען די פּירווערטער אייני-
געטיילט אין :

1) פּערזענליכע (личны) : איה (די ערשטע פּערזאָן) ,

- דו (די צווייטע), ער, זי, עס (די דריטע);
- (2) ווידערקעהרענדע (возвратное): זיף;
- (3) בעזיצאָנווייזענדע (притяжательный): מיין, דיין, זיין, איהר, אונזער, אייער, זייער; דאָס מינינגע, דאָס דינינגע, דאָס זיינינגע, דאָס איהרינגע, דאָס אונזערינגע, דאָס אייערינגע, דאָס זייערינגע;
- (4) אָנווייזענדע (указательный): דער, די, דאָס; אָט, דער, אָט די, אָט דאָס; דער דאָזיגער, די דאָזיגע, דאָס דאָזיגע; יענער, יענע, יענע (ע)ס (יענץ); אזא; אזעלכע, אזעלכע (ע)ס; דער-יעניגער, די-יעניגע, דאָס-יעניגע; דערזעלבער, דיועלבע, דאָסזעלבע; דער-זעלביגער, דיועלביגע, דאָסזעלביגע;
- (5) פראגענדע (вопросительный): ווער? וואָס? וועל-דער? וואָסער? וואָסער אז? וואָס פאר אז? וויפילעל? דער וויפילעלסער?
- (6) בעזיהענדע (относительный): ווי זענען דיועלבע, וואָס די פראגענדע, נאָר זיי ווערען געברויכט אָהן א פראגע און דיענען אויף צוזאמענבינדען זאצען. אויסערדעם ווערען אלס בע-זיהענדע פירווערטער געברויכט די אָנווייזענדע פירווערטער דער-יענער, דער-יעניגער, אויב זיי דיענען אויף צוזאמענבינדען זאצען, צ. ב. וואָס האָסטו געפונען? (וואָס — איז דאָ א פראגענדעס פירוואָרט), איך האָב געפונען דאָס, וואָס איך האָב געללאָרען (דאָס און וואָס זענען דאָ בעזיהענדע פיר-ווערטער, ווייל זיי דיענען אויף צוזאמענבינדען די דאָזיגע צוויי-זאצען).
- (7) בעשטימטע (опредѣлительный): יעדער, יעדע, יעדעס; אימליכער, אימליכע, אימליכע (ע)ס; יעט-וידער; אליין, זעלבסט, גופא; אלץ (אלעס), אלדאָס, אלצדינג, אלע; גאָר; —

8) אונבעשטימטע (неопределённые) : עמיצער
 (עמיץ). איינער, מען, עפעס, עמוואָס, אייניגע,
 עמליכע; וועלכער עס איז, ווער עס איז, וואָס עס
 איז, עפעס עס איז; וועלכער נישט איז, וואָס עס
 נישט איז; אבי-ווער, אבי-וואָס.

אַנמערקונג: אַלכ אינבעשטימטע פּירוערטער אין פּראָנענדע
 זאָצען ווערען אויף געברויכט די פּירוערטער ווער, וואָס,
 צ. ב. דאָ איז ווער (אַנשטאַט עמיצער) געווען? דו האָסט
 וואָס (אַנשטאַט עפעס) געקויפט?

צו די אונבעשטימטע פּירוערטער געהערען אויף די פּערניי-
 גענדע פּירוערטער קיינער, קיין, קיין שום, גאָרנישט.

אַנמערקונג: נאָך די פּירוערטער קיינער, קיין,
 קיין שום, גאָר נישט שמעהט געוועהנליך אויף דאָס פּער-
 ניינגסוואָרט נישט, צ. ב. קיינער איז דאָ נישט געווען; איך
 האָב נישט קיין וואַרימען בנר; איך האָב גאָרנישט נישט
 איבערגעלייענט. דאָס פּערניינגסוואָרט נישט קען אָבער אויף
 אַרויסגעלאָזט ווערען, צ. ב. איך האָב קיין וואַרימען בנר
 : אויף האָב נאָך גאָרנישט איבערגעלייענט.

די בעזיצאנווייזענדע פירווערטער מיין, דיין, זיין, איהר, אונזער, אייער, זייער ווערען געברויכט אלס דער געניטוו פון די פערזענליכע הויפטווערטער. ווען זיי שטעהן פאר די הויפט-ווערטער, אויף וועלכע זיי בעציהען זיך, בלייבען זיי אונפער-ענדערט, אָננעהמענדיג נאָר אין דער מעהרצאָהל די ענדונג עס זוען אָבער די דאָזיגע פירווערטער שטעהן נאָך די הויפטווערטער, אָרער ווען צווישען זיי און די הויפטווערטער איז דאָ דער אונט-בעשטימטער אַרטיקל אַ, געהמען זיי דאָן אָן בעזונדערע ענדונגען סיי פאר די בויגפעלען, סיי פאר די געשלעכטער און ווערען געבויגט ווי די אַייגענשאַטטווערטער.

ביישפיעלען:

א י נ צ א ח ל.

נאָם.	מיין פריינד.	מיין שנור.	מיין קינד.
געני.	מיין פריינדס.	מיין שנורס.	מיין קינדס.
דאָם.	מיין פריינד.	מיין שנור.	מיין קינד.
אָקוו.	מיין פריינד.	מיין שנור.	מיין קינד.

מ ע ה ר צ אָ ה ל.

מיינע פריינד.	מיינע שנור.	מיינע קינדער.
מיינע פריינדס.	מיינע שנורס.	מיינע קינדערס.
מיינע פריינד.	מיינע שנור.	מיינע קינדער.
מיינע פריינד.	מיינע שנור.	מיינע קינדער.

א י נ צ א ה ל

נאָמ. א פריינד מיינער, מיינער א פריינד, א שנור מיינע, מיינע א שנור, א קינד מיינס, מיינס א קינד,
 געני, א פריינד מיינענס, מיינעס א פריינדס, א שנור מיינערס, מיינער א שנורס, א קינד מיינענס, מיינעס א קינדס,
 דאָט. א פריינד מיינעס, מיינעס א פריינד, א שנור מיינער, מיינער א שנור, א קינד מיינעס, מיינעס א קינד,
 אָקוי. א פריינד מיינעס. מיינעס א פריינד. א שנור מיינע. מיינע א שנור, א קינד מיינס. מיינס א קינד.

אין דער מערהאַהל ווערט די דאָזיגע פאָרם געברוכט איבערהויפט מיט דעם בעשטימטען ארטיקל:
 די קינדער מיינע.

ווערען ניט געברויגט און ווערען געברוכט אָהן הויפטווערטער. דעם ארטיקל דאָס קענען זיי אָפּמאַל אַרויסלאָזען.
 דאָס ווידערקערענדע פירוואָרט זיך בלייבט אונפערענדערט און ווערט געברוכט פאר אלע פערזאָנען,
 צ. ב. אַיך שעם זיך, דו שעמסט זיך, ער שעמט זיך, מיר שעמען זיך, איהר שעמט זיך, זיי שעמען זיך.
 אָפּמאַל אָבער ווערט אַנשטאַט זיך געשמעלט מיט דער ערשטער און צווייטער פּערזאָן פון דער איינצאהל
 און ביי דער צווייטער פון דער מערהאַהל דער דאָטיוו און זעלמען אייך דער אַקוזאַטיוו פון די געהעריגע פּער-
 זענליכע פירווערטער, צ. ב. אַיך שטעל מיר פאָר, דו שטעלסט דיר פאָר, איהר שטעלט אייך פאָר; אַיך
 שעם מיך, דו שעמסט דיך, איהר שעמט אייך.

ג ר ז א י ו

די אָנווייזענדע פֿרווערטער דער, די, דאָס; אָט דער, אָט די, אָט דאָס ווערען געבויגט ווי דער בעשטימטער אָרט-טיקעל. ווען זיי שטעהען אָהן אַ הויפטוואָרט, נעהמען זיי אָן אין געניטיוו פֿון דער אַינצאָהל די ענדונג ם: דעמס, דערס, אָט דעמס, אָט דערס.

די אָנווייזענדע פֿרווערטער דער דאָזיגער, דער-יעניגער, דערזעלבער, דערזעלביגער, יענער, אזעלכער, אזויגער; די פֿראַגענדע — וועלכער? דער וויפֿיעלסטער? דאָס בעשטימטע פֿרוואָרט איטליכער און די אונבעשטימטע אַייגער און קיינער ווערען געבויגט אזוי ווי די אַייגענשאַפטסווערטער. ווען זיי שטעהען אָהן הויפטווערטער אָדער נאָך זיי נעהמען זיי אלע אָן אין געניטיוו פֿון דער אַינצאָהל די ענדונג ענם (עכּם). דער נאָמינאָטיוו און אַקואָטיוו פֿון דער אַינצאָהל פֿון די פֿרווערטער יענער, אזעלכער, אזויגער, איטליכער, אַייגער האָט אין דעם זעכליכען געשלעכט די ענדונג ם: יענם (אויף יענין), אזעלכס, אזויגס, איטליכס, אַיינם.

די אָנווייזענדע פֿרווערטער אזעלכער, אזויגער ווערען אין דער אַינצאָהל געברויכט נאָר זעלבסטשטענדיג, ד. ה. אָהן הויפטווערטער. מיט הויפטווערטער ווערט אָנשטאָט זיי געברויכט דאָס פֿרוואָרט אזא, וואָס בלייבט אונפֿערענדערט אין אלע בויג-פעלען און געשלעכטער און ווערט געברויכט נאָר אין דער אַינצאָהל, צ. ב. אזא טיש, אזא שטאָדט, אזא בוך. אלס די מעהרצאָהל פֿון דעם פֿרוואָרט אזא ווערט געברויכט די מעהרצאָהל פֿון די פֿרווערטער אזעלכער, אָדער אזויגער, צ. ב. אזא טיש, אזעלכע טישען, אָדער אזויגע טישען.

דאָס פֿרוואָרט וואָסער, ווען עס שטעהט מיט אַ הויפּט-וואָרט, בלייבט עס אונפֿערענדערט; נאָר אין דער מעהרצאָהל געמט עס אָן די ענדונג ע, צ. ב. וואָסער לעהרער? וואָסער לעהרערין? וואָסער לעהרערס? וואָסער לעהרערס?

ווען עס שטעהט אָבער אָהן אַ הויפטוואָרט, ווערט עס געבויגט ווי אַנ'אייגענשאפטסוואָרט.

דאָס פירוואָרט יעדער ווערט געברויכט נאָר אין דער איינצאהל אין ווערט געבויגט אויף צווייערליי אופנים: ווען עס שטעהט מיט אַ הויפטוואָרט און ווען עס שטעהט אָהן אַ הויפטוואָרט.

מיט אַ הויפטוואָרט:

נאָמ.	יעדער מענש,	יעדע פרוי,	יעדעס קינד,
גענ.	יעדען מענשענס,	יעדער פרויס,	יעדען קינדס,
דאט.	יעדען מענשען,	יעדער פרוי,	יעדען קינד,
אָקוז.	יעדען מענשען.	יעדע פרוי.	יעדעס קינד

אָהן אַ הויפטוואָרט:

מעגליך.	יויבליך.
יעדערער,	יעדערע,
יעדערנס,	יעדערערס,
יעדערן,	יעדערער,
יעדערן.	יעדערע.

יעט ווידער ווערט געברויכט נאָר אין דער איינצאהל און ווערט אָדער נאָרניט געבויגט, ווען עס שטעהט מיט אַ הויפט-וואָרט, אָדער עס ווערט געבויגט ווי יעדערער, ווען עס שטעהט זעלבסטשמענדיג.

דאָס פירוואָרט ווער האָט איין צאָהלפאָרם און פאָלגנדע צווייגונג: נאָמ. ווער? גענ. וועמעס? דאט. וועמען? אָקוז. וועמען?
דאָס פירוואָרט אַלץ (אַלעס) בלייבט אונפערענדערט.
מיט פאָרווערטער אָבער נעהמט עס אָפּ אָן די פאָרמען אַלעס און אַלעסען, צ. ב. אויף אַלעס פארטיגען, נאָך אלעמען, מיט אלעמען.

דאָס פירוואָרט אַלדאָס שטעהט נאָר ביי אַייניגע הויפּט-
ווערטער און בלייבט אונפּערענדערט; אין דער מעהרצאָהל געהומט
עס אָן די פּאַרס אַלדי, צ. ב. אַלדאָס גוטס; אַלדאָס בייז;
אַלדי שוואַרציאָהרען; אַלדי רוחות.

דאָס פירוואָרט אַלע ווערט געברויכט נאָר אין דער מעהר-
צאָהל און האָט פּאָלגענדע בויגונג: נאָמ. אַלע, גענ. אַלעמענס,
דאט. אַלעמען, אַקיו. אַלעמען.

אַנזערקונג: ווען אַלע האָט די בעדייטונג פון יעדער,
שטעהט דערביי דאָס הויפּטוואָרט אין דער אַיינצאָהל, צ. ב. אַלע
שאַג (ד. ה. יעדען שאַג), אַלע יאָהר, אַלע שעה א. א. וו.
די פירווערטער אַייניגע און עטליכע ווערען געברויכט
נאָר אין דער מעהרצאָהל און בלייבען אונפּערענדערט.

די פירווערטער וואָס, וואָסער א, וואָס פאר א,
ס'ארא, וויפיעל, אליין, זעלבסט, גופא, מען,
אַלצדינג, גאָר, עטוואָס, עפעס, קיין, קיין שום,
נאָרנישט בלייבען אונפּערענדערט.

22. דאָס צייטוואָרט.

(פעל, Das Verb, глагол).

דאָס צייטוואָרט בעצייכענט די טהעטיגקייט, די
האַנדלונג אָדער דעם צושטאַנד פון דעם געגענשאַטאַנד,
ד. ה. עס בעווויזט, וואָס דער געגענשאַטאַנד טהוט אָדער וואָס
מיט איהם ווערט געטהאָן, צ. ב. איך זיך, איך שעץ, איך
ווער געשעצט.

די צייטווערטער ווערען אַיינגעטיילט אין איבער-
געעהענדע (действительные), שטעהענדע (средние), ווידער-

קעהרענדע (возвратные), אונפערזענליכע (безличные)
 און הילפסצייטווערטער (вспомогательные).
 די איבערגעהנדע צייטווערטער בעצייכענען א טהעטיגקייט,
 וואָס געהט איבער אויף אנ'אנדער געגענשאַטאַנד: ביי די איבער-
 געהענדע צייטווערטער שטעהט געוועהנליך אנ'אַביעקט (дополнение),
 וואָס ענטפערט אויף די פראגען פונ'ם אקוזאטיוו ווע מען? וואָס?
 צ. ב. שלאָגען (וועמען?) דעם פיינד; שרייבען (וואָס?) אַ בריף.
 אָנמערקונג: ווען די איבערגעהענדע צייטווערטער ווערען
 געברויכט אלס הויפטווערטער, שטעהט דאָס אָביעקט אויף אינ'ם
 אקוזאטיוו, און ניט אין דעם דאטיוו מיט'ן פאָרוואָרט פון, צ. ב.
 דאָס אויפמאָהנען אַ חוב (אָנשטאַט: דאָס אויפמאָהנען פון אַ חוב),
 ביים עפענען די טהור (אָנשטאַט: ביים עפענען פון דער טהור)
 א. א. וו.

די איבערגעהנדע צייטווערטער האָבען צוויי פאָרמען: די
 אַקטיווע פאָרם (форма действительная) און די פאַסיווע פאָרם
 (форма страдательная).

די אַקטיווע פאָרם בעווייזט, אַז דער געגענשאַטאַנד גופא טהוט
 עפעס, צ. ב. איך בעשרייב.

די פאַסיווע פאָרם בעווייזט, אַז מיט דעם געגענשאַטאַנד ווערט
 עפעס געטהאָן, צ. ב. איך ווער בעשריבען.

נאָך דער פאַסיווע פאָרם שטעהט דאָס אָביעקט מיט די
 פאָרווערטער דורך, פון אָדער מיט, צ. ב. איך בין צו איך פון
 גאָט געשיקט; דאָס געלד איז אָנגעשיקט געוואָרען דורך מיר; די
 ערד איז בעדעקט מיט שניי.

די שטעהענדע צייטווערטער בעצייכענען אַ צושטאַנד אָדער
 אַ טהעטיגקייט, וואָס געהט ניט איבער אויף אנ'אנדער געגענ-
 שטאַנד, נאָר וואָס בלייבט אויף דעם טהוער גופא; ביי די
 שטעהענדע צייטווערטער קען ניט שטעהן קיין אָביעקט אויף די
 פראגען וועמען? וואָס? צ. ב. געהן, לאַכען, שלאָפען,
 זיצען, לויפען א. א. וו.

די ווידערקעהרענדע צייטווערטער בעצייכענען א טהעטיגקייט, וואָס געהט איבער אויפ'ן טהוער גופא, צ. ב. וואַשען זיך. ווי ווערען אָפּט געבילדעט פון די איבערגעהענדע צייטווערטער, דורך דאָס צושטעלען צו זיי דאָס פירוואָרט זיך, אָהן וועלכען די ווידערקעהרענדע צייטווערטער ווערען בכלל ניט געברויכט.

די אונפערזענליכע צייטווערטער ווערען געברויכט נאָר אין דער דריטער פּערזאָן פון דער איינצאָהל, צ. ב. עס רעגענט, עס שלעפּערט מיך, עס האָט געשנייט.

די הילפּסצייטווערטער ווערען געברויכט אויף צו בילדען געוויסע פּאַרמען פון די צייטווערטער. זיי זענען פּאַלגענדע: זיין, האָבען, וועלען, ווערען, פּלעגען, וואָלטען, זאָלען, האַלטען.

23. די צייטפּאַרמען, צאָהלפּאַרמען, פּערזאָנען און פּאַרמען.

די צייטווערטער האָבען דריי צייטפּאַרמען (מנינים, tempora, времена): די געגענוואָרט (מְנַחֵם הַיּוֹם, praesens, настоящее время) די פּערגאַנגענהייט (מְנַחֵם עָבֵר, praeteritum, время прошедшее), און די צוקונפּט (מְנַחֵם עָתִיד, futurum, будущее время).

די געגענוואָרט בעווייזט, אָז די טהעטיגקייט קומט פּאַר אַינצ, צ. ב. איך שרייב.

די פּערגאַנגענהייט בעווייזט, אָז די טהעטיגקייט איז שוין פּאַרגעקומען, צ. ב. איך האָב געשריבען.

די צוקונפּט בעווייזט, אָז די טהעטיגקייט וועט נאָך ערשט פּאַרקומען, צ. ב. איך וועל שרייבען.

די צייטווערטער האָבען צוויי צאָהל פאָרמען: די אייני-צאָהל (וואָס בעווייזט, אז די טהעטיגקייט בעציהט זיך אויף איין געגענשאַנד, צ. ב. איך שרייב) און די מעהרצאָהל (וואָס בעווייזט, אז די טהעטיגקייט בעציהט זיך אויף צוויי אָדער מעהר געגענשאַנדן, צ. ב. מיר שרייבען); —

דריי פּערזאָנען (גוּפֿים, personae, лица): די ערשטע (פֿירשטע פּערזאָנע, первое лицо), ד. ה. די פּערזאָן, וואָס רעדט, צ. ב. איך שרייב, די צווייטע (נאָכט, второе лицо), ד. ה. די פּערזאָן, וועגען וועלכער מען רעדט, צ. ב. דו שרייבסט, און די דריטע (נאָכט, третье лицо), ד. ה. די פּערזאָן, וועגען וועלכער מען רעדט, צ. ב. ער שרייבט.

די פּערזאָנען ווערען בעצייכענט דורך די פּערזענליכע פיר-ווערטער (די דריטע פּערזאָן קען אויך בעצייכענט ווערען דורך אַנדערע ווערטער, צ. ב. דאָס יונגעל שרייבט) און דורך בעזונדערע פאָרמען פאר יעדער פּערזאָן.

די צייטווערטער האָבען פיער פאָרמען (אופנים, modi, наклонения): די אונבעשטימטע פאָרם (אויפן הקמור, Infinitiv, неопределённое наклонение), די בעשטימטע אויפן הקמולט, (Imperativ, повелительное наклонение), די בעדינגונגספאָרם (Konditionalis, условное наклонение), און די בעפעלענדע (אויפן הצווי, Imperativ, повелительное).

די אונבעשטימטע פאָרם איז ניט פּערבונדען מיט פּערזאָן און צייט און בעצייכענט בלויז דעם נאָמען פון דער טהעטיגקייט; אַלזאָ איז די אונבעשטימטע פאָרם די אָנפאַנגספאָרם פון די צייטווערטער, צ. ב. שרייבען, שלאָפען א. א. וו.

די בעשטימטע פאָרם בעצייכענט אַ ווירקליכע טהעטיגקייט, ד. ה. אַ טהעטיגקייט, וואָס קומט פאָר, וואָס איז פאָרגעקומען אָדער וואָס וועט פאָרקומען אין דער-אמת'ן, צ. ב. איך פאָהר, איך בין געפאָהרען, איך וועל פאָהרען.

די בעדינגונגספאָרם בעצייכענט אַ טהעטיגקייט, וואָס וואָלט

געקענט פארקומען ביי געוויסע בעדינגונגען, צ. ב. אײך וואַלט
פאָהרען (וען אײך וואַלט געהאט צייט).
די בעפעהלענדע פאָרם דרוקט אויס אַ בעפעהל אָדער אַ
בקשה, צ. ב. געה, בריינג.

24. דאָס מיטעלוואָרט.

(Participium, причастіе, בריינג)

מיטעלוערטער הייסען געוויסע צייטווערטליכע פאָרמען,
וועלכע ווערען, ערשטענס, געברויכט אויף צו בילדען פערשידענע
פאָרמען פון די צייטווערטער און, צווייטענס, — אלס אײגענ-
שאפטסווערטער, צ. ב. דער קלינגענדער קול, דער אויס-
געארבייטער פלאַן; — אומשטאנדסווערטער, צ. ב. גע-
הענדיג אין נאם; — און זעלמען אויף אלס הויפטווערטער.
צ. ב. דעם פערשטאָרבענעם צוואָה.

די צייטווערטער האָבען צוויי מיטעלווערטער: דאָס געגענ-
זוערטיגע מיטעלוואָרט (דאָס מיטעלוואָרט פון דער געגענ-
וואָרט) און דאָס פערגאנגענע מיטעלוואָרט (דאָס מיטעל-
וואָרט פון דער פערנאנגעהויט).

דאָס געגענווערטטיגע מיטעלוואָרט בעצייכענט, אַז די טהעטיג-
קייט איז נאָך ניט פערענדיגט — זי דויערט נאָך; דערבײַ האָט עס
שמענדיג אַנאַקטיווישע בעדייטונג, צ. ב. דער בליהענדער
בוים (דער בוים בליהט), די גליהענדע זון (די זון גליהט),
דאָס בלאַנקענדע שווערד (דאָס שווערד בלאַנקט).

דאָס פערגאנגענע מיטעלוואָרט בעצייכענט אַ פערענדיגטע
טהעטיגקייט און האָט אַנאַקטיווישע בעדייטונג בײַ די שמעהענדע
צייטווערטער און אַ פאַסיווישע בײַ די אײבערגעהענדע, צ. ב. דער

צונגאנגענער שניי (דער שניי איז צוגאנגען), די אנטלאפענע
 טאכטער (די טאכטער איז אנטלאפען), דאָס איינגעפאלענע
 הייזעל (דאָס הייזעל איז איינגעפאלען); דער אָנגעצויגענער
 זייגער (דער זייגער איז אָנגעצויגען געוואָרען), די פּערגעסענע
 געשיכטע (די געשיכטע איז פּערגעסען געוואָרען), דאָס בעש-
 פּראָפּטע קינד (דאָס קינד איז בעשפּראָפּט געוואָרען).

25. די בויגונג פון די צייטווערטער.

די צייטווערטער ווערען געבויגט, ד. ה. זיי פּערענדערן זיך
 לויט די פּאָרמען, צייטפּאָרמען, פּערזאָנען און צאָהלפּאָרמען.
 די אָנפאַנגספּאָרם פון די צייטווערטער איז די אונבעשטימטע
 פּאָרם (דער אינפּיניטיוו) וועלכע ענדיגט זיך אין אלגעמיין אויף ען.
 צ. ב. שרייבען, געהמען, לויפען א. א. וו.
 די צווייטער מעהרזילביגע צייטווערטער אויף ער ענדיגען
 זיך אינ'ם אינפּיניטיוו אויף ן, צ. ב. ציטערן, פּלוצערן, פּאָדערן,
 ענטפּערן, קלעמערן א. א. וו. די איינזילביגע אָבער ענדיגען זיך
 גאָבן פּלל נאָך אויף ען, צ. ב. שווערען, קלערען, הערען,
 זוערען א. א. וו.
 אויסערדעם קענען אַרויסלאָזען דעם ע פּאַרץ ן אינ'ם
 אינפּיניטיוו די צייטווערטער געהן, שטעהן, זעהן, געשעהן.
 די צייטווערטער, וואָס זענען גענומען פון העברעאיש, ענדיגען
 זיך אויף ען נאָך נאָך די קאָנסאָנאָנסען ל, מ און נ, ד. ה. דאַן,
 ווען די גאַנצע ענדיגונג ען זאָגט זיך דויטליך אויס, צ. ב. מובלען,
 פּסלען, חלומען, סמיען, שרכען, דרשנען א. א. וו. אין אלע
 איבעריגע פעלען געהמען זיי אָן אינ'ם אינפּיניטיוו די ענדיגונג ן.
 צ. ב. שמדן, משפטן, ממתין א. א. וו.
 אייניגע צייטווערטער, וואָס זענען גענומען פון העברעאיש,

ענדיגען זיך אינ'ם אינפֿיניטיוו אויף ענען, צ. ב. הרג'ענען.
גנב'ענען, חתמ'ענען, חנפ'ענען.

26. די בילדונג פון דער געגענוואָרט.

די ערשטע פֿערזאָן פון דער איינצאָהל בילדעט מען פֿונ'ם
אינפֿיניטיוו, אָבוואַרפענדיג די ענדונג פֿונ'ם אינפֿיניטיוו ען אָדער ן.
צ. ב. שרייבען — אויף שרייב, זינגען — אויף זינג, ציטערן —
אויף ציטער, געהן — אויף געה, שמד'ן — אויף שמד א. א. וו.
די צייטווערטער אויף עווען און די צייטווערטער, וואָס זענען
גענומען פון רוסיש, וואַרפען ניט אָב אין דער ערשטער פֿערזאָן
דעם ע פון דער ענדונג ען, צ. ב. ראַטעווען — אויף ראַטעווע.
שאַנעווען — אויף שאַנעווע, בלאַנזשען — אויף בלאַנזשע, סאָפען —
אויף סאָפע, הוליען — אויף הוליע א. א. וו.
אין די צייטווערטער, וועלכע ענדיגען זיך אין דער ערשטער
פֿערזאָן פון דער איינצאָהל אויף ע, ווערט די ענדונג ען אויס-
געזאָגט דייטליך, צ. ב. אויף סאָפע — סאָפען (אָבער: אויף האַפּ-
האַפּען-האַפּען).
אין די פון העברעאיש גענומענע צייטווערטער אויף ענען
בילדעט מען די ערשטע פֿערזאָן, אָבוואַרפענדיג נען, צ. ב.
גנב'ענען — אויף גנב'ע, חתמ'ענען — אויף חתמ'ע א. א. וו. אהער
געהערט אויף דאָס צייטוואָרט קוילענען (קוילען): אויף קוילע.
אַנמערקונג: פון די דאָזיגע צייטווערטער אויף ענען דאַרף
מען אונטערשיידען די ענינע, וואָס, ענדיגענדיג זיך אויף ען,
האַבען זיי פֿאַר דער דאָזיגער ענדונג אַ ן, וואָס געהערט אָבער ניט
צו דער ענדונג פֿונ'ם אינפֿיניטיוו, צ. ב. דרשנ'ען, שדכנ'ע
א. א. וו. אין די דאָזיגע צייטווערטער ווערט די ערשטע פֿערזאָן פון
דער איינצאָהל געבילדעט נאָכ'ן פֿלל נאָך, צ. ב. דרשנ'ען — אין
דרשן, שדכנ'ען — אויף שדכן א. א. וו.

די איבריגע פערזאנען פון דער געגענטארט בילדעט מיטן פון דער ערשטער, צוועטערדיג צו אהר די
 ענדונג ס'פאר דער צווייטער פערזאן פון דער איינצאהל און די ענדונג פאר דער דריטער פערזאן פון
 דער איינצאהל און פאר דער צווייטער פון דער מערהעצאהל; די ערשטע און דריטע פערזאן פון דער מערהעצאהל
 בלויבען גליק צום אינפניטיוו.

- אינפניטיוו.   גלויבען, ציטערן, פועל'ן, ראטעווען, גנב'ענען, קוילענען, סאפען, הוליען,
- איינצאהל 1. אהן גלויב, ציטער, פועל, ראטעווע, גנבע, קוילע, סאפע, הוליע,
- 2. דו גלויבסט, ציטערסט, פועל'סט, ראטעוועסט, גנבעסט, קוילעסט, סאפעסט, הוליעסט,
- 3. ער גלויבט, ציטערט, פועל'ט, ראטעוועט, גנבעט, קוילעט, סאפעט, הוליעט,
- מערהעצאהל 1. מיר גלויבען, ציטערן, פועל'ן, ראטעווען, גנב'ענען, קוילענען, סאפען, הוליען,
- 2. אהר גלויבט, ציטערט, פועל'ט, ראטעוועט, גנבעט, קוילעט, סאפעט, הוליעט,
- 3. זיי גלויבען, ציטערן, פועל'ן, ראטעווען, גנב'ענען, קוילענען, סאפען, הוליען.

27. אַנמערקונגען צו דער בילדונג פון דער
געגענוואָרט.

1. ווען פאר דער ענדונג פון דעם אינפֿיניטיוו ען איז דאָ אַל, פאר וועלכען עס שטעהט נאָך אַ קאָנסאַנאַנט, נעהמען דאָן אַן אלע פּערוואַנען פון דער איינצאָהל און די צווייטע פּערוואַן פון דער מעהרצאָהל אַנ' ע פּאַר'ן ל, הגם ער ווערט ניט דייטליך אויסגעוואָגט; די ערשטע און דריטע פּערוואַן פון דער מעהרצאָהל בלייבען גלייך צום אינפֿיניטיוו, צ. ב. האַנדלען — אַיך האַנדעל, דו האַנדעלסט, ער האַנדעלט, מיר האַנדלען, איהר האַנדעלט, זיי האַנדלען; שאַקלען — אַיך שאַקעל, דו שאַקעלסט, ער שאַקעלט, מיר שאַקלען, איהר שאַקעלט, זיי שאַקלען.
2. די צייטווערטער, ביי וועלכע די גרונדפּאַרם ענדיגט זיך אויף אַם אָדער אַ ז, נעהמען אָן אין דער צווייטער פּערוואַן פון דער איינצאָהל די ענדונג מ אַנשטאַט סמ, צ. ב. בייסען — בייס — דו בייסט; רייסען — רייס — דו רייסט; שיסען — שיס — די שיסט; בלאָזען — בלאָז — דו בלאָזט, מווען — מוז — דו מוזט, לאָזען — לאָז — דו לאָזט.
- אָבער די צייטווערטער מיט דער גרונדפּאַרם אויף צ, ש, (מש) נעהמען דורכאויס אָן די ענדונג סמ, הגם דער ס ווערט ניט דייטליך אויסגעוואָגט, צ. ב. זיצען — זיץ — דו זיצסט; וואַשען — וואַש — דו וואַשסט; פאַטשען — פאַטש — דו פאַטשסט.
3. ווען דאָס פּירוואָרט דו שטעהט נאָכ'ן צייטוואָרט, ווערט עס צוזאַמענגעאַנקען מיט'ן צייטוואָרט און לאָזט דערביי אַרויס דעם ד פון דו, צ. ב. וואָס מאַכסטו? (אַנשטאַט: וואָס מאַכסט דו?), וואוהין לויפסטו? (אַנשטאַט: וואוהין לויפסט דו?),
4. די צייטווערטער מיט דער גרונדפּאַרם אויף אַ ד, האַלטען אַיהם אין אלע פּערוואַנען, ווען ער ווערט אפילו ניט אויסגעוואָגט.

צ. ב. שניידען — שנייד — דו שניידסט, ער שניידט; ליידען — לייד — דו ליידסט, ער ליידט.

5. די צייטווערטער מיט דער גרונדפֿאָרם אויף אַ מ, נעהמען נישט אָן קיין שום ענדונג אין דער דריטער פֿערוואָן פֿון דער איינצאָהל און אין דער צווייטער פֿון דער מעהרצאָהל, צ. ב. בעמען — בעט — ער, איהר בעט; היטען — היט — ער, איהר היט; ארביימען — ארבייט — ער, איהר ארבייט; וואַרטען — וואַרט — ער, איהר וואַרט; משפּט'ן — משפּט — ער, איהר משפּט.

6. אייניגע, נאָך נישט קיין פֿערוידישטע צייטווערטער מיט דער גרונדפֿאָרם אויף אַ ד אָרער אַ מ נעהמען אָן אין דער צווייטער פֿערוואָן פֿון דער איינצאָהל די ענדונג עסט, אין דער דריטער פֿערוואָן פֿון דער איינצאָהל און אין דער צווייטער פֿון דער מעהרצאָהל די ענדונג עמ, צ. ב. בילדען — בילד — דו בילדעסט — ער בילדעט; גרינדען — גרינד — דו גרינדעסט — ער גרינדעט; הייראָמען — הייראָט — דו הייראָמעסט — ער הייראָמעט.

7. אויסערדעם נעהמען נישט אָן די ענדונג מ אין דער דריטער פֿערוואָן פֿון דער איינצאָהל די פֿאָלגענדע 9 צייטווערטער: דארפֿען, קענען (קאָנען), מענען (אָבער פֿערמענען — ער פֿערמענעט) מווען, זאָלען, וועלען, וויסען, מייגען, טאָרען — ער דארף, ער קען א. א. וו.

אָבער די צווייטע פֿערוואָן פֿון דער מעהרצאָהל נעהמט יאָ אָן די ענדונג מ אין די דאָזיגע צייטווערטער — איהר דארפט, איהר קענט א. א. וו.

8. אונרענעלמעסיג ווערט געפֿילדעט די גענעוואַרט פֿון די צייטווערטער וועלען, וויסען, נעבען, טהאָן: איהר וויל, דו ווילסט, ער וויל, מיר ווילען, איהר ווילט, זיי ווילען; איהר ווייס, דו ווייסט, ער ווייס, מיר ווייסען, איהר ווייסט, זיי ווייסען; איהר גיב, דו גיסט, ער גיט, מיר גיבען, איהר גיט, זיי גיבען; איהר טהו, דו טהוסט, ער טהוט, מיר טהוע, איהר טהוט, זיי טהוען.

9. די צייטווערטער געהן, שטעהן, זעהן, טהאָן געהמען
 אין אין דער ערשטער און דער דריטער פּערוואָן פון דער מערהר-
 צאָהל אַנ' ע פאַר דער ענדונגן : מיר, זיי געהען, שטעהען, זעהען,
 טהוען.

28. די בעפעהלענדע פאָרם.

די בעפעהלענדע פאָרם האָט ניט די ערשטע פּערוואָן פון דער
 איינצאָהל; די צווייטע פּערוואָן פון דער איינצאָהל איז גלייך צו דער
 ערשטער פּערוואָן פון דער בעשטימטער פאָרם, צ. ב. גלויב,
 ציטער, פועל, גנב'ע, ראַטעווע א. א. וו. די צווייטע פּערוואָן פון
 דער מעהרצאָהל איז גלייך צו דער צווייטער פּערוואָן פון דער
 בעשטימטער פאָרם, צ. ב. גלויבט, ציטערט, פועל'ט, גנב'עט,
 ראַטעוועט, היט א. א. וו. די דריטע פּערוואָן פון בירדע צאָהל-
 פאָרמען ווערט געבילדעט פון דעם הילפסצייטוואָרט זאָלען און
 פון דעם אינפּיניטיוו, צ. ב. זאָל ער געהן, זאָלען זיי געהן. די
 ערשטע פּערוואָן פון דער מעהרצאָהל ווערט געבילדעט פון לאַמיר
 און פון דעם אינפּיניטיוו, צ. ב. לאַמיר געהן.

אַנמערקונג: אויף די צווייטע פּערוואָן פון בירדע צאָהל-
 פאָרמען קען געבילדעט ווערען מיט דעם הילפסצייטוואָרט זאָלען,
 צ. ב. זאָלסט געהן, איהר זאָלט געהן.

31. די בילדונג פון די מיטעלווערטער.

דאָס געגענווערטיגע מיטעלוואָרט בילדעט מען פון דעם אינפֿיניטיוו מיט דער ענדונג ד אָדער דין, צ. ב. רוישען — רוישענד — רוישענדיג, בעמען — בעמענד — בעמענדיג, קלע- מערן — קלעמענד — קלעמענדיג.

אַנמערקונג: אין די געגענווערטיגע מיטעלווערטער פון די צייטווערטער געהן, שמעהן, זעהן ווערט צוריקגעשמעלט דער ע פאר דער ענדונג פונ'ם אינפֿיניטיוו ן: געהענדיג, שמעהענדיג, זעהענדיג.

דאָס געגענווערטיגע מיטעלוואָרט פון ט האָן, איז טהוענ- דיג, פון וועלען — וועלענדיג אָדער ווילענדיג.

אלס אומשטאַנדסווערטער ענדיגען זיך די געגענווערטיגע מיטעלווערטער ועלמען אויף ד, כמעט שמענדיג אָנעהמענדיג די ענדונג דין, צ. ב. שרייבענדיג, רייסענדיג, געהענדיג, לויפענדיג.

אלס אייגענשאַפטסווערטער אָבער ווערען זיי געברויכט אזוי זוי מיט דער ענדונג ד אזוי אויך מיט דער ענדונג דין, צ. ב. רייסענדיג און רייסענדיגער, געהענדיג און געהענדיגער, לויפענדיג און לויפענדיגער, קלינגענדיג און קלינגענדיגער א. א. וו.

מען דארף אָבער בעמערקען, אז אין דעם לעצטען פאל געהמען זיי אָפטער אָן די ענדונג ד, און אָנעהמענדיג די ענדונג דין, קאָען זיי אָפט אַרויס דעם ן פון דעם אינפֿיניטיוו, צ. ב. אַ שווייגענדיגער א. א. וו.

דאָס פּערגאַנגענע מיטעלוואָרט ווערט געבילדעט פון דער דריטער פּעריאָד פון דער איינצאָהל אין דער געגענוואָרט מיט דער פּאַרזילבּע, צ. ב. גלויבען — ער גלויבט — געגלויבט, פּוועלן — ער פּוועל'ט — געפּוועלט, ראַטעווען — ער ראַטעוועט — געראַטעוועט, גנב'ענען — ער גנב'עט — געגנב'עט, הימען — ער היט — געהיט, בילדען — ער בילדעט — געבילדעט א. א. וו.

די צייטווערטער דארפען, קענען, מענען, מוזען, זאָלען,
זועלען, וויסען, טויגען, מאַרען נעהמען אָן אין דעם פּערגאנגענעם
מימע-וואָרט די ענדונג מ: דארפען — ער דארף — געדארפט, קע-
גען — ער קען — געקענט א און וו.

דאָס רוב צייטווערטער אויף ירען נעהמען ניט אָן אין דעם
פּערגאנגענעם מימעלואָרט די פּאַרוילבע גע, צ. ב. ארעסטירען —
ארעסטירט, טעלעגראַפירען — טעלעגראַפירט, שפּאַצירען —
שפּאַצירט א. און וו.

אין די פּאָלגענדע צייטווערטער ווערט דאָס פּערגאנגענע
מימעלואָרט געבילדעט פון דעם אינפּיניטיוו; דערביי פּערענדערט
דער גרעסטער טייל פון זיי די שטאַמוואַקאלען:

איינלאַדען — איינגעלאַדען, אָנוועהרען — אָנגעוואַהרען,
באָדען — געבאָדען, באַמען — געבאַמען, באַקען — געבאַקען און
געבאַקט, באַרשמען — געבאַרשמען, בויען — געבויען און געבויעט,
ביימען — געביימען, בייסען — געבייסען, בילען — געבולען און
געבילט, בינדען — געבונדען, בלאָזען — געבלאָזען, בלויען —
געבליבען, בעוועגען (побуждать) — בעוואַויען (אַבער בעוועגען
(двигать) — בעוועגט), בעמען — געבעמען (אַבער בעמען (отвять) —
געבעט), בעפעהלען — בעפוילען, בראַמען — געבראַמען, ברעכען —
געבראַכען, גילמען — געגאַלטען, גיסען — געגאַסען, גלייכען —
געגלייכען און געגלייכט, געבאַרען — געבאַרען, געבען — געגעבען,
געהן — געגאנגען, געווינען — געוואונען, געלינגען — געלונגען,
געניסען — געגאַסען, געפינען — געפונען, געפען — געפעלען, געדראַמען —
געדראַמען, געשעהען — געשעהען, גראַכען — געגראַכען, גריי-
פען — געגריפען און געגריסט, דינגען — געדינגען, דרינגען —
געדרונגען, דרעשען — געדראַשען, האַלטען — געהאלטען, הויבען —
געוויבען, הייסען — געהייסען, הינקען — געהונקען, העלמען — גע-
האַלפען, הענגען — געהאנגען, וואַקסען — געוואַקסען, האַרפען —
געוואַרפען, וואַשען — געוואַשען, ווייען — געווייען, ווינקען —
געוואנקען, ווינשען — געוואונשען, ווענען — געוואונען און גע-

צוועגט, וועמען (יך) — געוואָמען, ווערבען — געוואָרבען, ווערען —
 געוואָרגען, ווערען — געוואָרען, זאלצען — געזאלצען און געזאלצט,
 צוויגען — געוויגען און געוויגט, וויפען — געוויפען און געוויפט,
 זידען — געוואָרען, זינגען — געזינגען, זינקען — געזינקען, זיצען —
 געזעצען, זעה(ע)ן — געזעה(ע)ן, טהאָן — געטהאָן (אין דער פּאָל-
 ישמענדיגער פּאַרם פּערדאָפּעלט עס די ענדונג ען: געטהאָנענער,
 אָנגעטהאָנענער, איבערגעטהאָנענער) טראָגען — געטראָגען,
 טרייבען — געטריבען, טרינקען — געטרונקען, טרעמען — גע-
 טראָמען, טרעפען — געטראָפען, לאָרען — געלאָרען, לאָזען —
 געלאָזען און געלאָזט, לויפען — געלאָפען, ליידען — געלימען,
 לייהען — געליהען, לייכמען — געלויכמען, לינקען — געלונקען,
 ליעגען — געלעגען, לעזען — געלעזען און געלעזט, לעשען —
 געלאָשען, מאַהלען (молоть) — געמאַהלען און געמאַהלט (אָבער
 מאַלען (красить) — געמאַלט), מיידען — געמיטען און געמיירט,
 מעלדען — געמאַלדען און געמעלדעט, מעלקען — געמאַלקען און
 געמעלקט, מעסטען — געמאַסטען, ניסען — גענאַסען, נעהמען —
 גענומען, עסען — געגעסען, ערפינדען — ערפונדען, ערשיינען —
 ערשינען און ערשיינט, פּאַהרען — געפּאַהרען, פּאלען — געפּאלען,
 פּאננען — געפּאננען, פליהען — געפּלויגען, פליסען — געפּלאָסען,
 פּלעכמען — געפּלאָכמען, פּערבאָרגען (פּעהאַלטען) — פּערבאָרגען
 (אָבער פּערבאָרגען (אָבגעבען אויף באָרג) — פּערבאָרגט), פּער-
 גינגען — פּערגונגען, פּערגעסען — פּערגעסען, פּערדארבען — פּער-
 דאַרבען, פּערדריסען — פּערדראָסען, פּערלירען — פּערלאָרען, פּרי-
 רען — געפּראָרען, פּרעסען — געפּרעסען, צווינגען — געצוואונגען,
 ציהען — געצויגען, צינדען — געצונדען, קוועלען — געקוואָלען,
 קומען — געקומען, קלייבען — געקליבען, קלינגען — געקלונגען,
 קנייפען — געקנייפען און געקנייפט, קנעמען — געקנאַמען, קריגען —
 געקריגען און געקראָגען (אָבער קריגען זיך — געקריגט זיך), קריכען —
 געקראָכען, ראַמען — געראַמען און געראַט, רופּען — גערופּען,
 רייבען — געריבען, ריימען — גערימען, רייסען — געריסען, רינגען —

גערונען, שאַבען — געשאַבען, שאַפען (творить) — געשאַפען (אָבער
 שאַפען (доставать) — געשאַפט), שוויגען — געשוויגען, שווימען —
 געשוואַמען, (פער)שווינדען — (פער)שוואַנדען, שוועלען — גע
 שוואַלען, שווערען — געשוואַרען, שטאַרבען — געשטאַרבען, שמוי
 בען — געשמויסען, שמויגען — געשמויגען און געשמויגט, שמעהן —
 געשמאַנען, שמעכען — געשמאַכען, שמריימען — געשמריימען,
 שמרייבען — געשמרייבען און געשמרייכט, שימען — געשאַמען,
 שילמען — געשאַלמען, שינדען — געשוּנדען, שיסען — געשאַסען,
 שלאָגען — געשלאָגען, שלאָפען — געשלאָפען, שליפען — געשליפען
 און געשליפט, שלינגען — געשלוּנגען, שליסען — געשלאָסען,
 שמויסען — געשמויסען, שמעלצען — געשמאַלצען, שניידען — גע
 שניימען, שעכמען — געשאַכמען, שענקען — געשאַנקען און גע
 שענקט, שערען — געשאַרען, שפאַלמען — געשפאַלמען, שפייען —
 געשפיגען און געשפיט, שפיגען — געשפונגען און געשפינט, שפרעי
 בען — געשפראַכען, שפרינגען — געטפּרונגען, שרייבען — געשרי
 בען, שרייען — געשריען, שרעקען — געטראַקען.
 פּאַלנענרע צייטווערטער בילדען דאָס פּערנאַנענע מיטעל
 וואָרט אונדערעלמעסיג: ווילען — געוואָלט, וויסען — געוואוסט,
 בריינגען — געבראַכט.

32. די בילדונג פון די צוזאַמענגעזעצטע

צייטווערטליכע פּאַרמען.

(א) די פּערנאַנענטייט.

די פּערנאַנענטייט האָט צוויי פּאַרמען: די געוועהנליכע
 פּאַרם און די פּיעלמאָליגע.

די געוועהנליכע פאָרם פון דער פערנאנגענהייט ווערט צוזאמענגעשטעלט פון דער גענענווארט פון האָבען אָדער זיין און פון דעם פערנאנגענעם מיטעלוואָרט פון דעם געבויגטען צייטוואָרט, צ. ב. איך האָב געקויפט, דו האָסט געקויפט א. א. וו. לויפען — איך בין געלאָפען, דו ביסט געלאָפען א. א. וו. דאָס רוב צייטווערטער ווערען געבויגט מיט דעם הילפסצייט-וואָרט האָבען; מיט זיין ווערען געבויגט נאָר די צייטווערטער, זעלבסט בעצייכענען אַ בעוועגונג פון איין אָרט צום אנדערן, ווי, צ. ב. לויפען, פאלען, געהן, פאָהרען, און נאָך אייניגע שמעהענדע צייטווערטער, ווי, שמאַרבן, איינשלאָפען.

אָנמערקונג: עס איז ערשינען, אָבער: עס האָט ערשיינט; עס איז געשטיגען, אָבער: עס האָט געשטייגט.

די פיעלמאָליגע פאָרם בעצייכענט אַ האנדלונג, וואָס האָט זיך פיעל מאל איבערגע'חזר'ט; זי ווערט צוזאמענגעשטעלט פון דעם הילפסצייטוואָרט פלעגען און פון דעם אינפניטיוו פון דעם געבויגטען צייטוואָרט, צ. ב. איך פלעג קויפען, דו פלעגסט קויפען א. א. וו. איך פלעג פאלען, דו פלעגסט פאלען א. א. וו.

(ב) די צוקונפט.

די צוקונפט ווערט צוזאמענגעשטעלט פון דעם הילפסצייט-וואָרט וועלען און פון דעם אינפניטיוו פון דעם געבויגטען צייט-וואָרט, צ. ב. איך וועל קויפען, דו וועסט קויפען א. א. וו. איך וועל פאלען, דו וועסט פאלען א. א. וו.

ג) די לאנגפערנאנגענהייט און די צווייטע צוקונפט.

אויסערדעם האָט די בעשטימטע פּאַרם פּון די צייטווערטער נאָך צוויי צייטפּאַרמען: די לאַנגפּערנאַנגענהייט און די צווייטע צוקונפט.

די לאַנגפּערנאַנגענהייט ווערט זעהר זעלטען געברויכט אָנשטאַט: דער פּערנאַנגענהייט, אים דייטליכער צו בעשטימען, אז אַ געוויסע האַנדלונג האָט זיך פּערענדיגט, איידער ס'איז פּאַרגעקומען אַ צווייטע האַנדלונג, וועלכע איז שוין אויף פּאַרזיכער, צ. ב. אַ אַיך האָב געהאַט בעקומען אָנשטאַט: אַ אַיך האָב בעקומען) דיין בריעף, האָב איך איהם גלייך אוועקגעטראָגען צו דייע עלטערן די ביזט געקומען, אַ אַיך בין שוין געווען אוועקגעגאַנגען אָפּטער אָבער ווערט די לאַנגפּערנאַנגענהייט געברויכט, אים צו בעצייכענען, אז אַ געוויסע האַנדלונג האָט זיך נישט פּערענדיגט אָדער זי האָט נישט דערגרייכט איהר זיעל און האָט אָבערטראָטען איהר אָרט: אַ צווייטער האַנדלונג, וועלכע איז פּאַרגעקומען שפעטער, צ. ב. אַ אַיך האָב עם שוין געהאַט אַנגעגרייט, נאָר איך האָב עם פּערגעסען; ער איז שוין געווען אַויפגעשטאַנען, נאָר ער האָט זיך ווידער געלעגט.

די לאַנגפּערנאַנגענהייט ווערט צוזאַמענגעשטעלט פּון דער געווענהליכער פּערנאַנגענהייט פּון די הילפּסצייטווערטער האָב ען אָדער זיין און פּון דעם פּערנאַנגענעם מיטעלוואָרט פּון דעם געני בויגמען צייטוואָרט, צ. ב. איך האָב געהאַט געקויפט, דו האָסט געהאַט געקויפט א. א. ו. איך בין געווען אוועקגעגאַנגען, דו ביסט געווען אוועקגעגאַנגען א. א. ו.

די צווייטע צוקונפט ווערט זעהר זעלטען געברויכט אָנשטאַט דער צוקונפט, אים דייטליכער צו בעשטימען, אז אַ געוויסע האַנדלונג וועט זיך פּערענדיגען פּריהער, איידער ס'וועט פּאַרקומען אַ צווייטע האַנדלונג צ. ב. אַ אַיך וועל האָב ען בעקומען אָנשטאַט אַ אַיך וועל בעקומען) דיין ברייף, וועל איך איהם אוועק

מאָגען צו דייע עלטערן; אז דו וועסט קומען צו מיר, וועל איך שוין זיין אוועקגעגאנגען.

די צווייטע צוקונפט ווערט צוזאמענגעשמעלט פון דער צוקונפט פון די הילפסצייטווערטער האָבען אָדער זיין און פון פּערגאנגענעס מיטעלוואָרט פון דעם געבויהטען צייטוואָרט, צ.ב. איך וועל האָבען געקויפט, דו וועסט האָבען געקויפט א.א.וו. איך וועל זיין אוועקגעגאנגען, דו וועסט זיין אוועקגעגאנגען א.א.וו.

ד) די בעדינגונגספאָרם.

די בעדינגונגספאָרם האָט צוויי פאָרמען, וועלכע ווערען אָהן אַנאָנטערשייד געברויכט פאַר אַלע דריי צייטפאָרמען, זיי ווערען צוזאמענגעשמעלט פון דעם הילפסצייטוואָרט וואָלט ען און פון דעם אינפֿיניטיוו אָדער פּערגאנגענעס מיטעלוואָרט פון דעם געבויהטען צייטוואָרט, צ.ב. שיקען — איך וואָלט שיקען אָדער איך וואָלט געשיקט (איצט, נעכטען, מאָרגען), דו וואָלט שיקען אָדער דו וואָלט געשיקט א.א.וו.

די בעדינגונגספאָרם ווערט געוועהנליך געברויכט אין די בעדינגונגסזאצן, וועלכע בעצייכענען די בעדינגונג, ביי וועלכער עס וואָלט געקענט פאָרקומען אַ געוויסע האַנדלונג, וועלכע ווערט געשמעלט אין דעם הויפטזאץ אויף אין דער בעדינגונגספאָרם, צ.ב. ווען איך וואָלט געהאט (אָדער האָבען) צייט, וואָלט איך דיר אָנגעשריבען (אָדער אָנשרייבען) אַ גענויערן בריוו. אָנשטאַט דעם הילפסצייטוואָרט וואָלט ען מיט דעם אינפֿיניטיוו אָדער פּערגאנגענעס מיטעלוואָרט, קען אין דעם בעדינגונגסזאץ שפּיערן דאָס הילפסצייטוואָרט וואָלען מיט אינפֿיניטיוו, צ.ב. יוען אלע מענשען וואָלען ציהען (אָנשטאַט וואָלטען ציהען אָדער וואָלטען געצויגען) אויף איין ווייט, וואָלט זיך די וועלט איבערגעקעהרט.

ווען די האנדלונג פון דעם בעדינגונגסזאץ איז א פערזאנלעכע
 נישט נאָר בכלל, אָבער אויך בנוגע צו דער האנדלונג פון דעם
 הויפטזאץ, קען דאן געשטעלט ווערען ביים הילפסוואָרט וואָלען
 דאָס פערזאנלעכע מיטעלוואָרט פון זיין — געווען אָדער גע-
 וועזען, צ. ב. אז דוד המלך וואָל געווען וויסען (אָנשטאַט וואָלמ
 וויסען אָדער געוואוסט), צו וועמען אין די הענד זיין תהלימיל וועט
 אַרײַנפאלען, וואָלמ ער עס, גאַנץ זיכער, נישט געמאַכט.
 אָפּטמאָל דריקט די בעדינגונגספאַרם אויס נישט קיין בעדינגונג,
 נאָר אַ בעדויערונג, וואָס די האנדלונג קומט נישט פאַר און אַ פער-
 לאנג, זי וואָל פאַרקומען, צ. ב. וואָלמ אַ דונער אַיינמאָל האָטש
 אַ קלאפּ געגעבען!

ווען די בעדינגונגספאַרם דריקט אויס אַ פראגע אָדער אַ בע-
 דויערונג, וואָס די האנדלונג איז נישט פאַרגעקומען, ווערט אָנשטאַט
 דעם הילפסצייטוואָרט וואָלמען געברויכט דאָס צייטוואָרט
 האַלטען מיטן אינפֿיניטיוו, צ. ב. האַלט איה פּאָהרען, האַלטו
 פּאָהרען, האַלט ער פּאָהרען, האַלטען מיר פּאָהרען, האַלט איהר
 פּאָהרען, האַלטען זיי פּאָהרען.

33. די פּאַסיווע פאַרמען.

די פּאַסיווע פאַרמען פון די צייטווערטער ווערען געבילדעט
 פון זייערע פערזאנלעכע מיטעלווערטער מיט דער הילף פון ווערען
 און זיין: די פאַרמען מיט ווערען בעצייכענען אַנאָנגעהויבענע
 אָדער אַ פערענדגוטע האנדלונג, די פאַרמען מיט זיין אַ דויערנדע
 האנדלונג.
 ביישפּיעל:

די בעשטימטע פאַרם.

די געגענווארט.

איה וועד פערקויפט, איה בין פערקויפט.
 דו ווערסט פערקויפט א. א. וו. דו ביסט פערקויפט א. א. וו.

די פעררנגענהייט:

די געווענהליכע.

אין בין געווארען פערקויפט, אין בין געווען פערקויפט,
די ביסט געווארען פערקויפט אי.אוי.וי. די ביסט געווען פערקויפט אי.אוי.וי.

די פיעל ליגע.

אין פלעג פערקויפט ווערען, אין פלעג פערקויפט זיין,
די פלעגסט פערקויפט ווערען אי.אוי.וי. די פלעגסט פערקויפט זיין אי.אוי.וי.

די צוקונפט.

אין וועל פערקויפט ווערען, אין וועל פערקויפט זיין,
די וועסט פערקויפט ווערען אי.אוי.וי. די וועסט פערקויפט זיין אי.אוי.וי.

די בעדינגנספארם.

אין וואלט פערקויפט ווערען, אין וואלט פערקויפט זיין,
די וואלטסט פערקויפט ווערען אי.אוי.וי. די וואלטסט פערקויפט זיין אי.אוי.וי.

א האנדלונג, וועלכע איז שוין פאָרגעקומען פון פריהער, אָבער וועלכע דויערט נאָך אויף אין דער געגענווארט, צ. ב. איה בין הערקויפט.

אָנמערקונג 2: ניט אלע צייטווערטער האָבען אלע פאסיווע פאָרמען; ווען דאָס צייטוואָרט גופאָ בעצייכענט, צום ביישפּיעל, א פּערענדיגטע האנדלונג, האָט עס שוין ניט די פאָרמען מיט זיין צ. ב. גע'הרג'עט ווערען — קען ניט האָבען די פאָרמען: איה בין גע'הרג'עט, איה בין גע'הרג'עט געווען, איה פלעג גע'הרג'עט זיין, איה וועל גע'הרג'עט זיין.

אָנמערקונג 3: די שטעהענדע צייטווערטער קענען געברויכט ווערען אין פאסיוו נאָר אונפּערזענליך, ד. ה. אין דער דריטער פּערזאָן פון דער איינצאָהל, צ. ב. עס ווערט גענאָנגען, עס זאָל גענאָנגען ווערען!

אָנמערקונג 4: אייניגע צייטווערטער ווערען געבוינט מיט ווערען, ניט האָבענדיג דערביי קיין דייטליך פאסיווישע בע-דייטונג, צ. ב. אנטשוויגען ווערען, איה ווער אנטשוויגען, איה בין אנטשוויגען געוואָרען, איה וועל אנטשוויגען ווערען א. א. ו. איבערהויפט ווערען אַזעלכע צייטווערטער געברויכט אין דער געוועהנליכער פּערגאנגענהייט, צ. ב. איה בין אנטלאָפּען געוואָרען (אָנשטאָט: איה בין אנטלאָפּען).

34. די בליגונג פון די צייטווערטער מיטן פירוואָרט זיך.

אין די צייטווערטער מיטן כירוואָרט זיך ווערט געבוינט נאָר דאָס צייטוואָרט, דאָס פירוואָרט זיך אָבער בלייבט אונפּערענדערט.

35 די צייטווערטער, וואָס זענען געבילדעט מיט דער הילף פֿונ'ם צייטוואָרט טהאַן.

אויף צו בעצייכענען די געשווינדקייט, האַסטיגקייט און אויף די נישט-דויערהאַפטיקייט פֿון דער טהעטיגקייט ווערען געברויכט בע-זונדערע צייטווערטליכע פֿאַרמען, וועלכע מען בילדעט פֿון דער גרונדפֿאַרם פֿון דעם גענעבענעם צייטוואָרט און פֿון די פֿאַרמען פֿונ'ם צייטוואָרט טהאַן, צ. ב. אַ פֿאַל טהאַן, אַ חאַפּ טהאַן א. א. ו. ו. דערביי ווערט די גרונדפֿאַרם פֿונ'ם צייטוואָרט געברויכט אזוי ווי אַלס אַ הויפּטוואָרט און דעריבער שטעהט זי מיט'ן אונבע-שטיממען אַרטיקעל, און אין די צייטווערטער, וואו די גרונדפֿאַרם איז נישט גלייך צו די הויפּטווערטער, וואָס שטאַמען אָב פֿון זיי, ווערט אָנשטאַט דער גרונדפֿאַרם גענומען דאָס אָבגעשטאַמעטע צייט-ווערטליכע הויפּטוואָרט, צ. ב. שטעכען — אַ שטאַך טהאַן (אָנשטאַט אַ שטעך טהאַן), בייסען — אַ ביס טהאַן (אָנשטאַט אַ בייס טהאַן), אַ וואָרף טהאַן (אָנשטאַט אַ וואָרף טהאַן), אַ קלונג טהאַן (אָנשטאַט אַ קלינג טהאַן), אַ שפּרונג טהאַן (אָנשטאַט אַ שפּרינג טהאַן), אַ געשריי טהאַן (אָנשטאַט אַ שריי טהאַן), אַ גאַס טהאַן (אָנ-שטאַט אַ גיס טהאַן) א. א. ו. ו. (אָבער אַ געה טהאַן, און נישט אַ גאַנג טהאַן).

ביי דער בויגונג פֿון די דאָזיגע צייטווערטער ווערט פֿערענדערט נאָר דאָס צייטוואָרט טהאַן; די פֿאַרם פֿון דעם גענעבענעם צייט-וואָרט אָבער בלייבט אונפֿערענדערט און שטעהט אין איינפֿאַכע פֿאַרמען נאָכ'ן צייטוואָרט טהאַן, און די צוזאַמענגעזעצטע צווישען די פֿאַרמען פֿון די הילפּסצייטווערטער און פֿונ'ם צייט-וואָרט טהאַן.

אָנשטאַט דעם צייטוואָרט טהאַן קען אויף געברויכט ווערען דאָס צייטוואָרט געבען און זעלמענער אויף דערלאַנגען, צ. ב. אַ זעץ געבען.

די ראזנע צייטווערשליכע פארשען ווערען געבילדעט פון די צייטווערשער, וואָס האָבען ניט קיין פאַרזינלעך.
 ועלשען אָבער ווערען זיי אויך געבילדעט פון צייטווערשער, וואָס האָבען פאַרזינלעך; דערפֿון ווערען די פאַרזינלעך
 אָבערטיילט פון די צייטווערשער און ווערען געשטעלט צום סוף, א.ב.א פאל טהאן אנדער, אריס טהאן ארזב.
 ביישפּיל:

די בעישטיממע פאַרם.

די געענווארט.

די פערנאנענוויש:

די צווייטשט.

די געוועהליכע.

די פיעלשאַנגע.

אויף טהאן א וואָרף, אויף האָב א וואָרף געטהאן, אויף פילע א וואָרף טהאן, אויף וועל א וואָרף טהאן
 די טוהסט אוואָרף א. אוי. וי. די האָסט א וואָרף געטהאן דו פלעגסט א וואָרף טהאן, די וועסט א וואָרף טהאן
 א. אוי. וי.

די בערינגעפאָרט.

די בעפעלהנגע פאָרט.

דער אויפנישטוי.

אויף וואָלט א וואָרף טהאן (אדער געטהאן), טהאן א וואָרף, א וואָרף טהאן;
 די וואָלט א וואָרף טהאן (אדער געטהאן) א. אוי. וי. זאל ער א וואָרף טהאן א. אוי. וי.

ראָס געגענווערטיגע טוטעלואָרט.

ראָס פערנאנענע טוטעלואָרט.

א וואָרף טהענדיג.

א וואָרף געטהאן.

36. די פויגונג פון די צוזאמענגעזעצטע העברעאישע ציימוערטער.

אויסער די העברעאישע ציימוערטער, וואָס ענדונגן זיך אין אינפֿיניטיו לויט דעם אלגעמיינעם כלל נאָך אויף אַן אַדער עין, זענען נאָך דאָ ציימוערטער, צוזאמענגעזעצטע פון העברעאישע פֿארמען און פון די הילפֿ-ציימוערטער זיין אַדער ווערען, צ. ב. מנצח זיין, זיך סמרות זיין, נתפעל ווערען א. א. ו. ו.

אין די דאָזיגע צוזאמענגעזעצטע ציימוערטער ווערט געבוירט נאָך דאָס הילפֿציימוואָרט, די העברעאישע פֿארם אָבער בלויבט אונפֿערנערט און שמערט אין די אינפֿאכע פֿארמען נאָכ'ן הילפֿציימוואָרט, אין צוזאמענגעזעצטע — צווישן די פֿארמען פון די הילפֿציימוערטער.

די פעשטיכטע פֿארם.

- די געזענוואָרט .
- די פֿערגאַנגענהייט : די געווענהייכע .
- די פֿעלגאַליגע .
- אויך בין מנצח , אויך האָב מנצח געווען , אויך פֿלעג מנצח זיין , אויך וועל מנצח זיין ,
- די פֿיסט מנצח א. א. ו. די האָט מנצח געווען א. א. ו. די פֿלעגט מנצח זיין א. א. ו. די וועסט מנצח זיין א. א. ו. די
- די בערינגונגפֿארם .
- אויך וואָלט מנצח זיין (אָדער געוועזען) , די בעפעלענדע פֿארם .
- די וואָלט מנצח זיין (אָדער געוועזען) א. א. ו. זאל ער מנצח זיין א. א. ו. זי .
- דאָס געזענוערטע מיטלואָרט , דאָס פֿערגאַנגענע מיטלואָרט ,
- מנצח זייענדיג (ווענדיג) , מנצח געווען (געוועזען) .

אזוי ווערען אויף געבויגט די צוזאמענגעזעצטע העברעאישע צייטווערטער מיט'ן פירוואָרט זיך; דערביי ווערט דאָס דאָזיגע פירי וואָרט געשטעלט פאר דער העברעאישער פאָרם, צ. ב. זיך מטריח זיין, איך בין זיך מטריח, איך האָב זיך מטריח געווען, איך פלעג זיך מטריח זיין, איך וועל זיך מטריח זיין, איך וואָלט זיך מטריח זיין (אָדער געווענען), זיי זיך מטריח, זיך מטריח זייענדיג, זיך מטריח געווענען.

די צוזאמענגעזעצטע העברעאישע צייטווערטער מיט'ן צייט-וואָרט ווערען ווערען געבויגט אזוי ווי די פאסיווע פאָרם פון די צייטווערטער.

97. די בויגונג פון די צוזאמענגעזעצטע צייטווערטער.

די צייטווערטער, וואָס זענען צוזאמענגעזעצט מיט פאָרזילבען, האָבען דעם אקצענט אָדער אויף דער פאָרזילבע אָדער אויפ'ן צייטוואָרט גופא, צ. ב. אַבשרייבען, אַיבערזאכען, אויפשטערן; בע-קומען, אנטלויפען, געדענקען א. א. וו.

ווען דער אקצענט געפינט זיך אויפ'ן צייטוואָרט גופא, ווערט דאָס צייטוואָרט געבויגט הונקט ווי אַ איינפאָכעס, נאָר אין דעם פּערגאנגענעם מיטעל-וואָרט געהמט עס ניט אָן דן זילבע גע, צ. ב. בעקומען — איך בעקום א. א. וו. בעקומענדיג, בעקומען.

אזוינע צוזאמענגעזעצטע צייטווערטער הייסען עכטע צו-זאמענגעזעצטע.

ווען דער אקצענט געפינט זיך אָבער אויף דער פאָרזילבע, טיילט זיך דאָן די פאָרזילבע אָב אין דער געגענוואָרט און אין דער בעפעלענדער רעדעפאָרם און שטעלט זיך נאָכ'ן צייטוואָרט; די זילבע גיט פאר'ן מיטעל-וואָרט און צו פאר'ן איינפאָכעס שטעלט זיך צווישען דער פאָרזילבע אין דעם צייטוואָרט, צ. ב. אַבשרייבען —

אײַך שרײַב אָב א. אַז. וו. שרײַב אָב, אָבגעשריבען, אָבצושרײַבען.
אױנע צײַטווערטער הױסען אונעכטע צוזאַמענזע-
צונגען.

די עכטע צוזאַמענזעצונגען ווערען געבילדעט מיט דער הילף
פון די פּאַרזילבען בע, גע, ענט (אַנט), דער, ער, פּער, צו,
צ.ב. בעפּוזען, געפּינען, ענטציקען, אַנטלויפּען, דערשלאָגען,
ערהאַלטען, פּערברענען, צושיקען א. אַז. וו.

די אונעכטע צוזאַמענזעצונגען ווערען געבילדעט מיט דער
הילף פון די פּאַרזילבען אױס, אַרױס, אײן, אַרײן, אױף, אַרױף,
אָב, אַראָב, אױס, אַרום, צונויף, צוזאַמען, פּונאַנדער,
אַיבער, אַריבער, אַנדער, אַוועק, אונטער, דורף, אַן, פּאַר,
צו, בײַ, נאָך, מיט, צוריק, צ.ב. אױסלערנען, אַרױסשלעפען,
אַינקויפּען, אַרײַנצײהען, אױפלעבען, אַרױפּגעהן, אָבשיקען,
אַראָבכאַפּען, אױמלויפּען, אַרומגעהמען, צונויפּקלױבען, צוזאַמענ-
געהן (ױף), פּונאַנדערנעהמען, אַיבערשטייגען, אַריבערפּאַהרען,
אַנדערלעגען, אַוועקשטעלען, אונטערלויפּען, דורכשניידען, אָנ-
נייען, פּאַרשטעלען, צושיקען, בײַקומען, נאָכשלעפען, מיט-
טיילען, צוריקקעהרען א. אַז. וו.

די פּאַרזילבע צו בײַ די עכטע צוזאַמענזעצונגען בעטייט
פּונאַנדער (צער), צ.ב. צושיקען-פּונאַנדערשיקען. בײַ די אונעכטע
צוזאַמענזעצונגען בעטייט זי אַ דערנעהנטערונג, צ.ב. אַלעהן.

די פּאַרזילבען אײבער און אונטער געהערען אין אײַניגע
געזעהלמע צײַטווערטער צו די עכטע צוזאַמענזעצונגען, צ. ב.
אײבערראַשען — אײַך אײבערראַש, אײבערראַשט; אײבערזעען —
אײַך אײבערזעען, אײבערזעצט (אָבער אײַף אײבערזעצען) — אײַך זען
אײבער, אײבערגעזעצט, אונטערשיידען — אײַך אונטערשייד, אונטערשיידט.
אז די צוזאַמענגעזעצטע פּאַרמען פון אײַניגע צײַטווערטער

ווערט ביי דעם הילפסצייטוואָרט זיין אָנשטאָט דעם פּערגאַנגענעם מיטעל-וואָרט געברויכט נאָר די פּאַרזילכע, צ. ב. אײַך בין אריבער (אָנשטאָט: אריבערגעגאַנגען), אלץ טהירען זענען געווען צו (אָנשטאָט: צוגעמאַכט), אײַך בין געווען אויף (אָנשטאָט: אויפגעשטאַנען).

38. דאָס אומשטאַנדסוואָרט.

(דאָס אַדווערב, наречіе, פּאַרזילע)

אומשטאַנדסווערטער הייסען די ווערטער, וועלכע צעצייכענען די אומשטענדען, ביי וועלכע אַגעוויסע טהעמא-קייט קומט פאַר, ד. ה. זיי בעווייזען וואו, ווען, ווי, פאַרוואָס אַ געוויסע טהעטיגקייט קומט פאַר. די אומשטאַנדסווערטער ווערען נאָך זייער בערייטונג איינגעטיילט אין:

אָרט-אומשטאַנדסווערטער (אויף די פראגען וואו? וואוהין? פון וואנען?): דאָ, דאָרטען, פון דאנען, פון דאָרטען, אהין, אהער, אהינצו, אהערצו, אומעטום, ערגעץ, ערגעץ-ניט, ערגעץ-וואו, וואו עס איז, אויבען, אונטען, אנטקעגען, פון הינמען, פון פאַרענט, פאַראויס, פאַרווערטס, הין און צוריק, ארום, פארביי, אינווייניג, דרויסען, ווייט, פון ווייטען, פון דער-ווייטענס, נאָהענט, אהיים, אין דער-היים, אָן, אָט, דעכטס, לינקס, צייט-אומשטאַנדסווערטער (אויף די פראגען ווען? ווי לאנג?): היינט, נעכטען, מאָרגען, אייערנעכטען, איבערמאָרגען, איצט(ער), אצינד, שטענדיג, אימער, תמיד, אלעמאָל, באלד, שוין, תפף, תפף-תמיד, אונגעזאַמט, פריה, שפעט, פרוהער, שפעטער, דערנאָך, נאָכדעם, נאָכזער, בוי-אהער, לאנג, לענגער, אַנזעלמט, קיינמאָל, אמאָל, ווען עס איז, אָפט, אָפטמאָל, זעל-שען, אַנאַנדערש מאָל, מאַנכמאָל, צייטענווייז, דעמאָלט, דאָן,

נאָך, פון לאַנג-אָן, פון קינדווייז אויף, קינדווייז, יונגעלווייז, בע-גינען, פארטאָג, פארנאכט, בייטאָג, ביינאכט, אין דער-פריה, פאר-אי-יאָהרען, פאר-אכטאָגען, פארצייטען, אין גיכען, יאָהערענלאַנג, טעגליך, טאָג-טעגליך, יעהרליך, ווידער, ווייטער, צוריק, נאָכאמאָל, איבער-א-נייט, פון-דאָס-ניי, אויף-דאָס-ניי, בייצייטענס, אויף אייביג, איינמאָל, בשעת-מעשה, אחר-המעשה, לעת-עתה, דערוויילע.

אַר-ט-אומשטאַנדסווערטער (אויף די פראגען ווי? ווי אזוי? אויף וואָס פאר אַנ'אופן?): אזוי, גוט, שען, גערן, ווי עס איז, אבי-ווי, אומזיסט, בפיון, אומישנע, ממילא, פונקט, אויס-ווייניג, ווילענדיג-ניט-ווילענדיג, בכלל, בפרט, אין קורצען, בקצור, הכלל, אנדערש, אינאיינעם, צוזאמען, אינגאנצען, פלוצלונג, מיט אַמאָל, פסדר, נאָכאנאָנד, קוים, שיער.

אַלס אַר-ט-אומשטאַנדסווערטער ווערען אויף געברויכט די אייגענשאפטסווערטער; דערביי האָבען זיי אויף אַלס אומשטאַנדס-ווערטער די פערגלייכונגסשטופען, צ. ב. שנעל — שנעלער — שנעלער — לער פון אַלץ — אמשנעלסטען, גוט — בעסער — בעסער פון אַלץ — אַמבעסטען א. א. וו.

אויסערדעם ווערען די אַר-ט-אומשטאַנדסווערטער אָפט געביל-דעט פון די אייגענשאפטסווערטער און איבערהויפט פון די מוטעל-ווערטער דורך צוזעצען צו זיי די ענדונג ער-הייד, צ. ב. שטילער-הייד, וויינענדיגער-הייד, קליינער-הייד, לעגענדיגער-הייד, פער-שפארטער-הייד א. א. וו. און פון דער מעהרצאָהל פון די הויפטווערטער (ווי אויף פון אנדערע רעדעטיילען) דורך דער ענדונג ווייז, צ. ב. טיי-בענווייז, פאָרווייז, ביסליכווייז, איינציגווייז.

צאָה-ל-אומשטאַנדסווערטער: איינמאָל, צוויימאָל, דריימאָל א. א. וו. ערשמענס, צוויימענס א. א. וו. ביינאָנד, זאלבענאָנד, זאלבעדריט, זאלבעפינט א. א. וו. פיעל, וועניג, גענוג, גרויס (צ. ב. גרויס חשק, גרויס שרעק, גרויס פערגניגען), צו-פיעל.

אומשטאַנדסווערטער פון בעשטימונג, פער-גייגונג, צווייפעל: יאָ, ניט, ניין, ניטא, קיין, קיין שום.

אודאי, בעשטימט, געוויס, אונבערינגט, בלי ספק, אָפּשר פילייכט, טאָמער, מן הסתם, מסתמא, משמעות, אפנים, וואהר= שיינליך. טאקע, אין דער-אַמת'ן, ווירקליך, געוועהנטליך, בפירוש, קענטיג, מעגליך.

גראד-אומשטאַנדסווערטער: זעהר, צו (צ. ב. צו פריה, צו גיך א. א. וו.), העכסט, גאַנץ, אינגאַנצען, פאַלקאם, לחלוטין (אַבסאָלוט), ממש, ניט אין אַנ'ערף, סאַמע (צ. ב. דער סאַמע בעסטער א. א. וו.), פיעל, אַ סף (צ. ב. פיעל קליגער, אַ סף רייכער א. א. וו.), גאָר, קוים, שיער, כמעט.

פראגענדע אומשטאַנדסווערטער: וואו? וואוהין? פון וואנען? ביו וואנען? ווען? פארוואס? צוליעב וואס? למאי? נאכשאַל? טאקע?

39. דאָס פאַרוואָרט.

(Die Präposition, предлог, מילת הנחס)

פאַרווערטער הייסען די ווערטער, וועלכע בעצייכענען פערשידענע פעהעלמנישען צווישען געגענשטאַנדען אָדער צווישען געגענשטאַנדען און טהעטיגקייטען, צ. ב. דאָס בוך לייענט אויפ'ן טיש, דאָס בוך לייענט אונטער'ן טיש. איך געה אין גאס; איך געה פון גאס. אין זאץ קענען די פאַרווערטער זעלבסטשטענדיג, אָהן אַנדערע רעדעמיילען, ניט געברויכט ווערען. זיי שטעהען פאַר די ווערטער, אויף וועלכע זיי בעציהען זיך, צ. ב. ארום שטוב, נעבען טהיר, איבער'ן וואנד.

אַנמערקונג 1: די פאַרווערטער צו און נאָך, ווען זיי ווערען איבערגע'חור'ט, שטעלען זיי זיך נאָך די ווערטער, אויף וועלכע זיי בעציהען זיך, צ. ב. צום פענסטער צו, נאָך מיין מיין-גונג נאָך.

אַנמערקונג 2: ביים פאַרוואָרט פון—ווענען, צולייטב—

וועגען שמעלט זיך דאס אָבהענגיגע וואָרט צווישען פֿון אָדער צוליעב אין וועגען, צ. ב. פֿון דעם טאטענס וועגען, צוליעב דעם טאטענס וועגען.

די ווערטער, וועלכע הענגען אָפּ פֿון די פֿאָרווערטער שמעה-ען געוועהנליך אין דאטיוו, צ. ב. אָנשטאָט דעם לעהרער, ביי דער שוועסטער (ניט ביי די שוועסטער), פֿון דעם קינד (ניט פֿון דאָס קינד) א. א. וו.

נאָך נאָך דעם פֿאָרוואָרט פֿון—וועגען, צוליעב—וועגען שמעהט דאָס אָבהענגיגע וואָרט אין געניטיוו, צ. ב. פֿון דעם לעהרערס וועגען, אָדער צוליעב דעם לעהרערס וועגען, פֿון דער שוועסטערס וועגען, פֿון דעם קינדס וועגען, פֿון די יודענס וועגען, פֿון די קינדערס וועגען, פֿון דעם אלטענס וועגען, פֿון יערערנס וועגען א. א. וו.

די בעגריפֿסנעמען געהמען ניט אָן ביים פֿאָרוואָרט פֿון—וועגען די ענדונג ס, צ. ב. פֿון כבוד וועגען, פֿון גרויסקיים וועגען. אָנמערקונג: דער געניטיוו פֿון די פֿערזענליכע פֿירווערטער גיסט זיך צונויף מיטן פֿאָרוואָרט וועגען, אָנעהמענדיג דערפֿי א. מ.: פֿון מיינטוועגען (צוליעב מיינטוועגען), פֿון דיינטוועגען, פֿון זיינטוועגען, פֿון איהרטוועגען, פֿון אינזערטוועגען, פֿון אייערטוועגען, פֿון זייערטוועגען.

די פֿאָרווערטער אין, אויף, פֿאַר, דורך, וועגען, געגען, קענען אָפּטמאָל אויף שמעהן מיטן אַקוזאטיוו, איבער-הויפט ווען דאָס אָבהענגיגע וואָרט איז פֿון זעכליכען געשלעכט, אָדער עס שמעהט מיטן אונבעשטימען ארטיקל, צ. ב. אַריינגעהן אין דאָס קאלטע שטיבעלע, ענטפֿערן אויף די פֿערגעבענע פֿראגע, זיך אָנעהמען פֿאַר דאָס אַרומע קינד, קוקען דורך דאָס קליינע פענסטער, ריידען וועגען אַ נויטיגע זאַך, געהן געגען אַ גרויסע מערהייט.

נאָך די פֿאָרווערטער אויף, איבער, אונטער, אוי-סער, מיט, נאָך, ביו, פֿאַר, דורך, לויט, בעת

בשעת געהט דער בעשטימטער ארטיקל פון מעגליכען און זעב-
ליכען געשלעכט זעהר אָפּט איבער אין און טיילט זיך אָב פון
זיי מיט אַנאַפּאָסטראָף, צ. ב. אויף דעם-אויפֿן, איבער דעם-איבערֿן.
מיט דעם-מיטן, פאר דעם-פארן, בעת דעם-בעתן א. א. ווי.
נאָך די פּאַרווערטער צו, ביי, אין און פון געהט ער איבער
אין א און פון די ערשטע צוויי טיילט ער זיך נישט אָב מיט
אַנאַפּאָסטראָף: צו דעם-צום, ביי דעם-ביים (ניט בייֿן), אין דעם-
אינים, פון דעם-פונים.

די פּאַרווערטער אויף, מיט, צו, פאר, פון, ביי,
אין, נאָך גיסען זיך צונויף מיטן אָנווייזענדען פירוואָרט דעם אין
אין וואָרט: אויף דעם-דערויף, מיט דעם-דערמיט, צו דעם-דער-
צו, פון דעם-דערפון, ביי דעם-דערביי, אין דעם-דערין (דעריין)
אָדער דערינען), נאָך דעם-דערנאָך.
די פּאַרווערטער ווערען פאר די דאָזיגע פּאַרמען געווענהליך
ארויסגעלאָזען, צ. ב. דערפון—אָנשטאָט פון דערפון, דערויף—
אָנשטאָט אויף דערויף, דערמיט—אָנשטאָט מיט דערמיט, דערצו—
אָנשטאָט צו דערצו, דערביי—אָנשטאָט ביי דערביי.
דאָס פּאַרוואָרט נעבען שרייבט זיך דורך א נ, און ניט
דורך א ל (ניט לעבען).

40. דאָס בינדוואָרט .

(קולת הקבוצה, Die Konjunktion, союз)

די בינדווערטער דיענען אויף צו פערבינדען צווישען
זיך אָדער גאנצע זאצען אָדער גלייכארטיגע זאצגליעד ר. זיי ווערען
איינגעטיילט אין
פערבינדעדע: און, אויף, אויסערדעם, דערצו נאָך

אָזוי ווי — אזוי אויך, סיי — סיי, הן — הן, אי — אי, ניש — ניש, דאָ — דאָ, ניש נאָר — נאָר אויך.
 אַנטקעגענשטעל ענדע: אָבער, נאָר, דאָך, פּונדעסמי-
 וועגען, אָדער, צי. האַטש הגם, אפילו.
 בענרינדענדע: וויילע, דען, וואָרום דערום, דעריבער,
 דערפאר, מחמת.
 בינדווערטער פון צייט: ווען, ווי, איידער, ביז,
 ביז וואַנען, ווי לאנג, גל-זמן, קוים, נאָכדעם אז, זינט, זייט,
 בעת, בשעת.
 בינדווערטער פון צוועק: כדי צו, בכדי צו, אום
 צו, אז, אַכּי.
 בינדווערטער פון בעדינגונג: ווען, אז, אויב, כאַם.

41. דאָס אויסרופונגסוואָרט.

(מלת הקריאה, междометие, Die Interjektion)

די אויסרופונגסווערטער דריקען אויס פּערשידענע
 געפיהלען, ווי צ. ב., פרייד: גוט! הורא! שמערץ: אַך, אָך,
 וועה געשריען! פּעראכטונג: טפו! פע! מאום!
 אויסערדעם געהערען צו די אויסרופונגסווערטער נאָכא המוני-
 גען פון פּערשידענע קלאנגען, צ. ב. מע! באַן! קאַפּ — קאַפּ!

אין פֿערלאַנג „פּראָגראַעס“ איז ערשיענען פֿאַלגענדע
יודישע לעהר ביכער:

די מוטער שפראך

אַ מעטאָדע צו לערנען לעזען און שרייבען יודיש.
מיט גראַממאַטיקאלישע כללים און איילוסטראַציעס אין מעקסס.
בייגעלעגט אלע העברעאישע ווערטער, וואָס געהען אַרײַן
אין דער יודישער שפראַך.

צוזאַמענגעשטעלט פֿון ז. און א. רייזען.

פֿרייז 35 קאָפּ.

יודישע חרעסטאָמאָטיע

אַ לעזע-בוך פֿאַר שוהל און הויז.
געזאַמעלט פֿון די בעסטע ליטעראַרישע און וויסענשאַפֿטליכע
קוועלען נאָך די נייעסטע מעטאָדעס מיט צייכונגען און איילוס-
טראַציעס. דורך אַבראַם רייזען.

פֿרייז 45 קאָפּ.

אַ פֿאַלשמענדיגע יודישע גראַמאַטיק

(עטימאָלאָגיע און סינטאַקסיס).

פֿערפֿאַסט פֿון זלמן רייזען.

פֿרייז 50 קאָפּ.

מיט בעשטעלונגען לויט אדרעסע:

Издательство „ПРОГРЕССЪ“
Я. ЛИДСКИЙ, Варшава, Налевки 36. (Телефонъ 61-63.)